



วารสารเกษตร มสธ.
STOU Journal of Agriculture

ISSN 2773-9937 (Online)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 เดือน ธันวาคม 2565

Volume 4 Number 2 December 2022

(บทความปริทัศน์)

ทฤษฎีการบริหารจัดการสู่หลักธรรมาภิบาลในองค์การ

The Management theory to Good Governance in the Organization

กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ และสงเสริม หอมกลิ่น*

Krissada Prasatwhut , Songserm Homglin..... 1

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางของประเทศไทย

Lyle's Flying Fox (*Pteropus lylei* K. Andersen, 1908) of Thailand

อิงอร ไชยยศ และประทีป ดั่งวงค์

Aingorn Chaiyes and Prateep Duengkae..... 13

(บทความวิจัย)

การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา

The Operation Business of Compilation Product of Dok Kham TaiBeef Cattle Cooperative Limited, Phayao Province

พิชญารณ แก้วเทพ และศิริลักษณ์ นามวงศ์

Pitchayaporn Keawtap and Siriluck Namwong..... 26

ผลของการใช้หญ้าหวานเป็นวัตถุดิบอาหารชั้นต่อสมรรถภาพการผลิตแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์

Effects of Sweet Grass (*Pennisetum Purpureum* CV. Mahasarakham)in Concentrate Feed on Production Performance of Boer Crossbred Goat

วนิดา มากศิริ เจนจิณา แท้มเรืองอิทธิ ชาญณรงค์ รอดราชภูร ชนพร สีแดง และ สรวิต จักรทิพย์

Wanida Maksiri Janejina Tamruangit Channarong Rodrat Thanaporn Seedaeng and Sorawit Jakthip..... 39

บทเรียนการจัดการภัยพิบัติด้านน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์การบริหารส่วน
ตำบลลำประดา จังหวัดพิจิตร

Community Lessons of Water-related Disaster and Water Resources Management
in Lam Prada Subdistrict Administrative Organization Phichit Province

ปรีชาดิ ดิษฐกิจ สัจจา บรรจงศิริ จรรยา สิงห์คำ และปกรณ์ ดิษฐกิจ

Parichart Dittakit, Sajja Banjongsi, Junya Singkham and Pakorn Dittakit..... 49

การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่กรมส่งเสริมสหกรณ์

ชื่ออังกฤษ

พัฒนรี แหลมสุวรรณกุล ส่งเสริม หอมกลิ่น และ วิลาวลัย ศิลปศร

Phatnaree Laemsuwankul Songserm Homglin Willawan Slinprason..... 61

คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด Service
Quality of Nakhon Sawan Local Government Savings Cooperative Limited.

ดารณี แสงแก้ว ส่งเสริม หอมกลิ่น และ ศิริลักษณ์ นามวงศ์

Daranee Sangkaew Songserm Homglin and Sililuk Namwang..... 72

(บทความวิชาการ)

ปรัชญาในการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่

Philosophy of Agricultural Extension in the New Normal Era

เพชร ทวีวงศ์ พลสรานุ สราญรมย์ เจนณรงค์ เทียนสว่าง และจรรยา สิงห์คำ

Pech Taveevong, Ponsaran Saranrom, Janenarong Tiansawang,

and Junya Singkham¹..... 83

(บทความปริทัศน์)

ทฤษฎีการบริหารจัดการสู่หลักธรรมาภิบาลในองค์การ

The Management theory to Good Governance in the Organization

กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ และ ส่งเสริม หอมกลิ่น*

Krissada Prasatwhut , Songserm Homglin*

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Pakkret, Nonthaburi, 11120

*Corresponding author : songserm.hom@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการองค์การเพื่อการบรรลุผลลัพธ์หรือเป้าหมายและวัตถุประสงค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการประยุกต์ทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการที่ได้กำหนดโดยนักทฤษฎีมาตั้งแต่อดีต และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันทั้งทางวิชาการและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การ ตั้งแต่ ทฤษฎีกระบวนการบริหาร POSDCoRB ของ Gulick และ Urwic ทฤษฎีการบริหารจัดการ POCCC ของ Henri Fayol ทฤษฎี POLC ของ Louis A. Allen และ Richard L. Daft นำมาสู่หลักธรรมาภิบาลในองค์การภาครัฐ และขยายต่อองค์การภาคเอกชน เป็นทฤษฎีการบริหารจัดการองค์การ และหลักธรรมาภิบาลเชิงบูรณาการ เป็นหลักการที่คล้ายกันและมุ่งสู่ผลลัพธ์เป้าหมายการบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเช่นเดียวกัน องค์การแต่ละองค์การสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยเฉพาะหลักธรรมาภิบาลที่ได้บูรณาการทฤษฎีหลักการบริหารจัดการที่ดีครอบคลุมทุกด้าน และมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละบริบทขององค์การ

คำสำคัญ: กระบวนการบริหารจัดการ หลักธรรมาภิบาล

Abstract

Organizational management to achieve the results or organizational goals and objectives effectively and efficiently. The theory of management processes that has been formulated by theorists has been applied since the past. And is widely accepted today both academically and applied in organizational management. Since the Gulick and Urwic's POSDCoRB management process theory, Henri Fayol's POCCC management theory, Louis A. Allen, and Richard L. Daft's POLC theory have led to good governance in public organizations. And it is expanding to private organizations. It is a theory of organizational management and principles of integrated governance, a similar principle, and aims to achieve the same effective and efficient organizational management goals. Therefore, each organization can be applied, especially the principles of good governance that have integrated theories and principles of good management covering all aspects and have clear indicators that can be applied in each context of the organization.

Keywords: management processes, good governance

บทนำ

การบริหารหรือการจัดการเป็นคำที่ใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างกว้างขวางมีการตั้งข้อสังเกตกันอยู่เสมอในวงการวิชาการจะเลือกใช้คำใดระหว่างการบริหาร หรือการจัดการ ซึ่งถ้าพิจารณาจากคำภาษาอังกฤษทั้ง 2 คำนี้ใช้ต่างกัน การบริหาร : Administration ส่วนการจัดการ : Management จนบางครั้งจะตกลงกันว่า การบริหารจะใช้ในส่วนของการบริหาร ส่วนการจัดการจะใช้ในภาคธุรกิจเอกชน หรือบางครั้งจะใช้ควบกันไปเป็น การบริหารจัดการ ทั้งนี้ในใช้เชิงการนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์การทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เช่นเดียวกันในที่นี้จึงใช้คำรวมเป็นการบริหารจัดการ ทั้งนี้หลักการบริหารจัดการได้มีนักทฤษฎีนักวิชาการได้ศึกษาและกำหนดเป็นหลักการตั้งแต่อดีต และมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับจัดได้ว่าเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีสำหรับองค์การและได้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการเป็นหลักธรรมาภิบาลที่ถือใช้กันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนในปัจจุบันจนบางครั้งอาจจะละเลยทฤษฎีหรือหลักการบริหารจัดการที่ยังคงเป็นทฤษฎีที่เชื่อมโยงบูรณาการการบริหารจัดการองค์การเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง

ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงความต่อเนื่องเชื่อมโยงทฤษฎี หลักการและแนวคิดการบริหารจัดการเชิงบูรณาการตั้งแต่ทฤษฎีการบริหารจัดการในระยะแรก การพัฒนาต่อยอดและพัฒนาสู่หลักธรรมาภิบาลในองค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชนดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการ

การศึกษาการทฤษฎีบริหารจัดการสู่หลักธรรมาภิบาลนี้เน้นเฉพาะทฤษฎี หลักการ และแนวคิดการบริหารจัดการเฉพาะกระบวนการบริหาร(Process Administration) หรือกระบวนการจัดการองค์การ(Process Management) จากอดีตจนถึงหลักธรรมาภิบาลซึ่งจัดได้ว่าเป็นการบูรณาการทฤษฎีหลักการบริหารจัดการสู่หลักการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละบริบทของแต่ละองค์การ

กระบวนการบริหารจัดการองค์การ

การบริหารจัดการองค์การไม่ว่าจะเป็นองค์การภาครัฐหรือภาคเอกชน ขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่หรือแม้ในการดำเนินธุรกิจหรือกิจการส่วนบุคคลต่างมุ่งหวังความก้าวหน้าหรือการบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การทั้งในระดับภาพรวมขององค์การ ระดับกระทรวง กรม กอง และ ฝ่ายต่าง ๆ หรือในองค์การธุรกิจในระดับองค์การ ระดับธุรกิจ และระดับหน้าที่ จึงมีการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการบริหารจัดการเพื่อนำมาประยุกต์ในการบริหารจัดการมาปรับใช้ในองค์การแต่ละองค์การซึ่งทฤษฎีที่นำมาใช้กันได้แก่ทฤษฎีกระบวนการบริหารหรือกระบวนการจัดการ หรืออาจจะเรียกว่าหน้าที่การบริหารจัดการ และได้มีการพัฒนาเพิ่มเติมขึ้นมาตามยุคสมัยแต่การจะนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละองค์การก็มีใช้อย่างยากโดยเฉพาะผู้บริหารหรือผู้นำต้องเห็นความสำคัญและนำมาใช้อย่างจริงจัง ในที่นี้จะเน้นทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการซึ่งจัดได้ว่าเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีแล้วนำมาบูรณาการเป็นหลักธรรมาภิบาลในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนได้เช่นเดียวกันดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.ทฤษฎี : กระบวนการบริหาร POSDCoRB

ลูลิค และ เออร์วิก (Gulick และ Urwic) คศ.1937 ได้รวบรวมแนวคิดทางด้านการบริหารต่าง ๆ เอาไว้ในหนังสือชื่อ “Paper on the Science of Administration) โดยเสนอแนวคิดกระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีชื่อว่า “POSDCoRB” ภาระหน้าที่ที่สำคัญของนักบริหาร 7 ประการ ดังนี้

P – Planning : การวางแผน เป็นการวางแผนโครงการกิจกรรมซึ่งเป็นการเตรียมการก่อนลงมือปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

O – Organizing : การจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างขององค์การ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับงาน เช่น การแบ่งงาน (Division of Work) เป็นกรม กอง หรือแผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพงาน หรือจัดตามลักษณะเฉพาะของงาน (Specialization)

S - Staffing : การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์การนั่นเอง ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมาปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่กำหนดไว้

D - Directing : การอำนวยการ เป็นการระจิกในการใช้ศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) การจูงใจ (Motivation) และการตัดสินใจ (Decision making) เป็นต้น

Co – Coordinating : การประสานงาน เป็นการประสานให้ส่วนต่าง ๆ ของกระบวนการทำงานมีความต่อเนื่องกัน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และราบรื่น

R - Reporting : การรายงาน เป็นกระบวนการและเทคนิคของการแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาตามระดับชั้นได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน โดยที่มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) ในองค์การอยู่ด้วย

B - Budgeting : การงบประมาณ เป็นภารกิจที่เกี่ยวกับการวางแผนการทำให้บัญชีการควบคุมเกี่ยวกับการเงินและการคลัง

2. ทฤษฎีการบริหารจัดการ POCCC

ทฤษฎีการบริหารจัดการ POCC และหลักการจัดการองค์การสู่ความสำเร็จตามแนวคิดของ Henri Fayol (ค.ศ. 1841-1925) หนึ่งในแนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการ (Management Theory) ที่เกิดขึ้นในอดีตและได้รับความนิยมมาจนถึงยุคปัจจุบันนั้นคือทฤษฎีที่เรียกว่า POCCC ซึ่งผู้ให้กำเนิดทฤษฎีนี้คือ อองรี ฟาโยล (Henri Fayol) วิศวกรเหมืองแร่และนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียง โดยได้สรุปหลักทฤษฎีไว้ว่า หากวันหนึ่งคุณต้องอยู่ในสถานะที่ต้องใช้คนจำนวนมาก ๆ ในการทำงานแล้วละก็หัวใจของการบริหารจัดการเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายนั้นมีองค์ประกอบ 5 ปัจจัย ด้วยกัน ซึ่งนั่นเป็นที่มาของทฤษฎี POCCC นั่นเอง ซึ่งประกอบด้วย

P – Planning : การวางแผน การกำหนดแผนปฏิบัติการหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติงานไว้ตั้งแต่ต้นจนจบ ให้ครอบคลุมทุกกระบวนการ เป็นแนวทางที่วางไว้สำหรับการทำงานในอนาคต ซึ่งการวางแผนนี้จะเกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์บวกกับจินตนาการในการบริหารจัดการที่คาดการณ์ล่วงหน้า ซึ่งจะถ่ายทอดออกมาเป็นแผนปฏิบัติการการทำงานและเป้าหมายที่จะต้องบรรลุสู่ความสำเร็จ

O – Organizing : การจัดองค์การ การกำหนดตำแหน่งงาน ภาระ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนจำนวนคน ให้ครอบคลุมการทำงานครบทุกกระบวนการ รวมถึงการจัดโครงสร้างตำแหน่ง โครงสร้างองค์กร เพื่อจัดลำดับการบริหารและสั่งการ หากองค์กรมีการจัดการองค์การที่เป็นระบบระเบียบ แบ่งงานชัดเจน ไม่ทับซ้อน มีหน้าที่ครบ มีปริมาณคนพอกับที่ต้องการย่อมทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และโอกาสบรรลุผลสำเร็จที่สูง

C – Commanding : การบังคับบัญชาสั่งการ การจัดองค์กรตลอดจนจัดโครงสร้างการทำงานนั้นจะทำให้เห็นสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน เห็นลำดับความสำคัญ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการสั่งการ เพราะการทำงานหมู่มา จำเป็นต้องมีผู้บังคับบัญชาเพื่อให้การทำงานดำเนินไปได้อย่างราบรื่น มีคนคอยควบคุม สั่งการ ควบคุม ตรวจสอบ สอดส่องปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขให้ไวที่สุด ข้อดีในการมีอำนาจสั่งการคือช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างทันท่วงที ผู้ที่มีอำนาจการตัดสินใจจะต้องสามารถวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ และตัดสินใจได้เฉียบขาด ว่องไว ตลอดจนมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจของตนด้วย และผู้บังคับบัญชาที่ดียังสามารถที่จะสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เข้าใจและเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชา ให้กำลังใจ รวมถึงอยู่ข้าง ๆ ในยามที่เกิดวิกฤติ

C – Coordination : การประสานงาน หมายถึงภาระหน้าที่ในการเชื่อมโยงงานตลอดจนการปฏิบัติการทุกอย่างรวมไปถึงกำลังคนที่หน่วยงานให้ทำงานเข้ากันได้ กำกับให้มุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน อำนาจให้เกิดการทำงานที่ราบรื่น เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามที่วางไว้ ทุกอย่างหากขาดการประสานงานที่ดีอาจทำให้เกิดความล้มเหลวได้ เมื่อมีการแบ่งโครงสร้างตลอดจนมอบหมายงานให้กับแต่ละส่วนชัดเจนแล้วการประสานงานให้เกิดการทำงานที่ดีที่สุดซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะแต่ละส่วนต้องทำงานสอดประสานกันเพื่อผลสำเร็จเดียวกันนั่นเอง การประสานงานที่ดีนั้นจำเป็นจะต้องมีในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลต่อบุคคล หัวหน้างานต่อลูกน้อง แผนกต่อแผนก ไปจนถึงผู้บริหารต่อทุกหน่วยงานในองค์กรเช่นกัน

C – Controlling : การควบคุม การควบคุมในที่นี้หมายถึงการกำกับตลอดจนบริหารจัดการทุกอย่างให้สำเร็จลุล่วงไปตามแผนที่วางไว้ ประครองการดำเนินงานให้เป็นไปตามกรอบที่กำหนด ทั้งในเรื่องของกรอบเวลา มาตรฐานการปฏิบัติการ ขั้นตอนการทำงาน ไปจนถึงการประสานงานทุกฝ่ายให้เกิดความราบรื่น การควบคุมนี้ยังรวมไปถึงการบริหารที่ไม่ใช่ทรัพยากรบุคคลอีกด้วย แต่รวมถึงทรัพยากรที่เป็นวัตถุดิบ เครื่องจักร ผลผลิตที่ได้ ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินงานทั้งหมดด้วย เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพที่สุด

3. ทฤษฎีการจัดการที่สร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กร : POLC

ทฤษฎีการจัดการที่สร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กร หรือ ทฤษฎี POLC ผู้ให้กำเนิดคือ Louis A. Allen ที่ปรึกษาด้านการจัดการชาวอเมริกัน ที่เขาเขียนหนังสือ Management and Organization ขึ้นในปี ค.ศ. 1958 ถือว่าเป็นทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่ในยุคแรกที่ยังคงนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

P – Planning: การวางแผน คือ การกำหนดกิจกรรมตลอดจนภาระกิจต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติเอาไว้ในแต่ละช่วงเวลา เพื่อให้เป็นแนวทางตลอดจนทิศทางในการปฏิบัติงาน การวางแผนควรต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และขั้นตอนที่จะทำให้บรรลุผลตามที่ต้องการ ซึ่งการวางแผนนั้นมีหลายประเภทได้แก่

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) : การวางแผนกลยุทธ์นั้นจำเป็นต้องใส่รายละเอียดมากมาย ตั้งแต่เรื่องของคู่แข่ง โอกาสและอุปสรรคทางธุรกิจ ไปจนถึงจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร ตลอดจนตำแหน่งทางการตลาดเมื่อเทียบกับคู่แข่ง การวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ไม่ใช่แค่การวางแผนการทำงาน แต่เป็นการวางแผนยุทธศาสตร์ในการทำธุรกิจที่มีแผนครอบคลุมหลายมิติ ตลอดจนมีการวางแผนกิจอย่างชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางของการใช้กลยุทธ์บริหารจัดการ รวมไปถึงปฏิบัติการนั่นเอง การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้นมักใช้ปฏิบัติงานกับฝ่ายบริหาร ตลอดจนระดับหัวหน้างาน

การวางแผนเชิงยุทธวิธี (Tactical Planning) : การวางแผนเชิงยุทธวิธีนี้จะเน้นไปยังการปฏิบัติการเป็นหลัก ใส่ใจการปฏิบัติการทุกขั้นตอนที่จะทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี การวางแผนเชิงยุทธวิธีนี้มักต่อยอดมาจากการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่ต้องให้สอดคล้องกัน และมักใช้กับฝ่ายปฏิบัติในระดับหัวหน้าและลูกน้องนั่นเอง

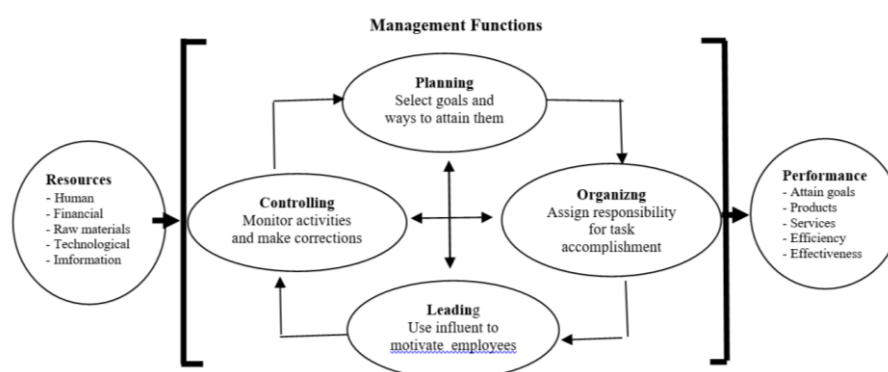
การวางแผนเชิงปฏิบัติการ (Operational Planning) : การวางแผนเชิงปฏิบัติการนี้จะเน้นไปยังกระบวนการในการทำงาน ตลอดจนการประสานให้การทำงานแต่ละแผนกสอดคล้องกันเสียมากกว่า และทำให้การทำงานราบรื่นทั้งในส่วนแผนกและองค์กรวม เน้นระบบ ระเบียบ และการแก้ไขปัญหาด้านระบบการทำงาน มักนำไปใช้ตั้งแต่ฝ่ายบริหารไปจนถึงฝ่ายปฏิบัติการในระดับหัวหน้า เพื่อให้การทำงานภาพรวมสอดคล้องและราบรื่น

O – Organizing: การจัดการองค์กร คือ การกำหนดโครงสร้างตำแหน่ง กำหนดบทบาท หน้าที่ ตลอดจนการทำงานของทุกภาคส่วนให้สอดคล้อง ราบรื่น และไม่ทับซ้อนกัน การจัดการองค์กรยังรวมถึงการจัดระเบียบในการทำงานที่จะทำให้การทำงานไม่สะดุด จัดสรรคนให้เหมาะสมกับงาน จัดการงานให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด

L – Leading: ภาวะการเป็นผู้นำคือ ภาวะในการควบคุมการทำงานให้สำเร็จลุล่วง โดยต้องสามารถสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนอยากร่วมทำงานได้ ต้องบริหารงานบุคคลได้ดี ต้องเข้าใจการทำงานของตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชา รวมถึงมีทักษะในการแก้ไขปัญหาได้ดี และมีการตัดสินใจที่รอบคอบ ฉับไว ดีเยี่ยม สามารถที่จะนำพาทุกคนบรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จได้

C – Controlling: การควบคุม คือ การดูแลบุคลากรตลอดจนการทำงานต่างๆ ให้เป็นไปตามแผนงานที่วางไว้ ตลอดจนการติดตามประเมินผลว่าการปฏิบัติงานนั้นเป็นไปตามที่วางไว้หรือไม่ บรรลุวัตถุประสงค์หรือเปล่า มีความสำเร็จมากน้อยเพียงไร การควบคุมนั้นยังหมายถึงการจัดการกับปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดผลกระทบกับการทำงานน้อยที่สุดอีกด้วย

นอกจากนั้น ริชาร์ด เอล ดาฟท์(2013,p.5) ได้ให้ความหมายของการจัดการ Management is the attainment of organization goals in an effective and efficient manner through planning, organizing, leading, and controlling organizational resources. This definition holds two important ideas: (1) the four functions of planning, organizing, leading, and controlling, and (2) the attainment of attainment of organization goals in an effective and efficient manner. และอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน้าที่ของการจัดการหรือกระบวนการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุมเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ โดยจะต้องมีทรัพยากรนำมาจัดการตามหน้าที่การจัดการ ตามแผนภาพข้างล่างนี้



ภาพที่ 1 หน้าที่การจัดการหรือกระบวนการจัดการ

ที่มา:Richard L. Daft (2013, p.6)

จากความหมายของการจัดการข้างต้นอาจสรุปได้ว่า **การจัดการ** เป็นหน้าที่การจัดการ(Management Function)หรือกระบวนการจัดการประกอบด้วย การวางแผน (Planning: Select goals and ways to attain them) การจัดองค์การ (Organizing :Assign responsibility for task accomplishment) การนำ (Leading: Use influent to motivate employees) การควบคุม(Controlling: Monitor activities and make corrections) โดยการประสมประสานทรัพยากร(Resources: Human, Financial , Raw materials ,Technological ,Information)ต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Performance : Attain goads ,Products , Services , Efficiency ,Effectiveness)

จากทฤษฎีการจัดการ POLC ถ้าพิจารณาตามกรอบการปฏิบัติการของทฤษฎีนี้แต่ละขั้นตอนจะมีหลักการที่นำไปปฏิบัติได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กรอบการปฏิบัติของทฤษฎีกระบวนการจัดการ POLC

กระบวนการจัดการ	การนำไปปฏิบัติ
P-Planning : การวางแผน	● กำหนด “วิสัยทัศน์” และ “พันธกิจ” ขององค์กร (Defining Organization Vision & Mission) ● สร้าง “เป้าหมาย” และ “วัตถุประสงค์” ให้ชัดเจน (Setting Goals & Objectives) ● คิดค้นกลยุทธ์ที่โดดเด่น (Strategizing) ● วางแผนปฏิบัติการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (Plan of Action to Achieve Goals)
O-Organizing: การจัดองค์การ	● กำหนดโครงสร้างองค์กรให้ชัดเจนและไม่ทับซ้อน (Formulate Organizational Structure) ● จัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมลงตัว (Resource Allocation) ● ออกแบบการทำงานของแต่ละตำแหน่งให้ครบถ้วน (Job Design)
L-Leading: ภาวะการเป็นผู้นำ	● สร้างภาวะผู้นำและทิศทางของการทำงาน (Leadership & Direction) ● มีไหวพริบการตัดสินใจ (Decision Making) ● กระตุ้นแรงจูงใจในการทำงาน (Motivation) ● สื่อสารและประสานงานให้มีประสิทธิภาพ (Coordination & Communication)
C-Controlling: การควบคุม	● สร้างระบบการทำงานให้ได้มาตรฐานเพื่อให้การทำงานราบรื่น (Process & Standards) ● ติดตามผล รายงานผล ประเมินผล (Review & Evaluation) ● ปฏิบัติการอย่างถูกต้องตามมาตรฐานที่วางไว้ (Corrective Action)

จุดเด่นของทฤษฎีการจัดการ POLC สรุปได้ดังนี้

1. **ครบกระบวนการ** : มีการใส่ใจกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ไปจนถึงการปฏิบัติการ และสรุปสุดท้ายด้วยการประเมินผลปฏิบัติการ

2. **สร้างกลยุทธ์** : กลยุทธ์ในการปฏิบัติการถือเป็นหัวใจสำคัญของขั้นการวางแผนเพื่อนำไปปฏิบัติการ กลยุทธ์นั้นจะทำให้การปฏิบัติการเียบคมขึ้นได้ โดดเด่น และมีโอกาสสัมฤทธิ์ผลได้สูง ซึ่งจุดนี้เองที่สร้างความแตกต่างในการปฏิบัติการของทฤษฎีนี้ที่ทำให้แตกต่างจากการปฏิบัติการปกติที่ไม่เน้นการวางกลยุทธ์

3. **ชูภาวะผู้นำ** : ให้ความสำคัญกับภาวะการเป็นผู้นำ (Leading) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการทุกอย่างให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะบางครั้งหากแผนการดีแค่ไหนก็ตาม แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดีก็อาจทำให้ไม่ประสบความสำเร็จได้

4. **ใส่ใจภาวะผู้นำ** : ใส่ใจภาวะผู้นำที่ดีคือต้องมีการสื่อสารและประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ชัดเจน สร้างความเข้าใจอันดี และบริหารการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันต้องรู้จักวิธีสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้เกิดขึ้นด้วย

5. **จัดการโครงสร้างองค์การให้เป็นระเบียบ** : เน้นย้ำเรื่องการจัดการองค์การซึ่งเป็นการวางโครงสร้างที่สำคัญ ตั้งแต่การวางโครงสร้างตำแหน่ง ไปจนถึงการมอบหมายงานที่ไม่ทับซ้อน

6. **มาตรฐานชัดเจน** : เน้นตรวจสอบการปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอว่าตรงตามมาตรฐานที่วางไว้ ตลอดจนตรงตามแผนการทำงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่ได้มาตรฐานหรือไม่ตรงให้รีบปรับแก้ไขให้เป็นไปตามที่กำหนด เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาทฤษฎีการบริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการหรือหน้าที่การจัดการไม่ว่าจะเป็น POSDCoRB หรือ PLCCC หรือ POLC โดยหลักการจะมีแนวทางที่คล้ายกัน เพื่อการบรรลุเป้าหมายของการบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไม่ว่าจะเป็นองค์การภาครัฐหรือภาคเอกชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการบริหารจัดการองค์การไม่ว่าจะเป็นการจัดการองค์การเกษตร การจัดการการผลิตพืชหรือการผลิตสัตว์ การจัดการธุรกิจการเกษตร การจัดการกลุ่มองค์กรและสหกรณ์ หรือแม้แต่ในการจัดการองค์การอื่น ๆ โดยทั่วไปใช้กระบวนการบริหารจัดการข้างต้นเช่นเดียวกัน และเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปได้มีการนำแนวคิดการบริหารจัดการองค์การแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทุกด้านเป็นการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การเช่นเดียวกันอาจจะจัดได้ว่าเป็นการนำหลักการบริหารจัดการที่ดีจากทฤษฎีการบริหารจัดการนำมาสู่หลักธรรมาภิบาลนั่นเอง

4. การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(ก.พ.ร.)มุ่งเน้นและให้ความสำคัญเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลต่อการพัฒนาระบบราชการไทยอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2551- พ.ศ.2555) ได้ผลักดันการสร้างระบบราชการไทยให้เป็นกลไกของรัฐที่สำคัญต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีด้วยการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะข้าราชการให้สามารถเรียนรู้ ปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในการ

อำนวยความสะดวกและการให้บริการประชาชนได้อย่างทันกาล ทั้งนี้ต้องยึดมั่นในหลักจริยธรรมและธรรมาภิบาล โดยการสร้างระบบธรรมาภิบาลสำหรับการกำกับดูแลตนเองที่ดีเพื่อให้เกิดความโปร่งใสถูกต้อง เป็นธรรม การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติราชการบรรลุเป้าประสงค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทย(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552)

นอกจากการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทยแล้ว เพื่อให้การกำกับดูแลองค์การของส่วนราชการต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีความเป็นสากลเทียบเท่าหน่วยงานในต่างประเทศและภาคเอกชน สำนักงาน ก.พ.ร. จึงได้กำหนดให้ส่วนราชการและจังหวัดจัดทำนโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี หรือ "Organizational Governance (OG)" เพื่อประกาศเจตนารมณ์ขององค์การว่าจะดำเนินการด้วยการยึดหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีพร้อมกำหนดนโยบายครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) นโยบายด้านรัฐ สังคม และ สิ่งแวดล้อม 2) นโยบายด้านผู้รับบริการ และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) นโยบายด้านองค์การ และ 4) นโยบายด้านผู้ปฏิบัติงาน

นอกจากนี้เพื่อยกระดับการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐมีการนำแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) และเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA) ซึ่งนำ Malcolm Baldrige National Quality Award(MBNQA) ซึ่งใช้ในภาคธุรกิจมาประยุกต์ใช้ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวให้ความสำคัญและมุ่งเน้นการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐใน 7 หมวด ได้แก่ หมวด 1 : การนำองค์กร หมวด 2 : การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ หมวด 3 : การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมวด 4 : การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ หมวด 5 : การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล หมวด 6 : การจัดการกระบวนการ และ หมวด 7 : ผลลัพธ์การดำเนินการ

การจัดทำเกณฑ์เพื่อการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีนั้นได้ยึดหลักธรรมาภิบาลมาเป็นองค์ประกอบของเกณฑ์ โดยวิเคราะห์หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ร่วมระหว่าง 1) หลักการกำกับดูแลองค์การที่ดีซึ่งสำนักงาน ก.พ.ร. ส่งเสริม เช่น นโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดีเครื่องมือเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) 2) หลักกฎหมายและแนวคิดการกำกับดูแลในประเทศไทย เช่น พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 รวมทั้งแนวทาง Corporate Governance ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย 3) หลักธรรมาภิบาลของต่างประเทศ ได้แก่ World Bank, UNESCAP, UNDP, OECD และ 4) หลักการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM) ได้แก่ แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ แนวคิดทางรัฐศาสตร์ แนวคิดทางกฎหมายปกครอง เป็นต้น เมื่อวิเคราะห์จตุรมุมปัจจัยต่าง ๆ แล้ว ได้จัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาจนได้ข้อสรุปว่า หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) ที่เหมาะสมจะนำมาปรับใช้ในภาครัฐมี 10 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักประสิทธิผล (Effectiveness) ผลการปฏิบัติราชการที่บรรลุวัตถุประสงค์ และ เป้าหมายของ แผนการปฏิบัติราชการตามที่ได้รับงบประมาณมาดำเนินการ รวมถึงสามารถเทียบเคียงกับส่วนราชการหรือหน่วยงานที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน และมีผลการปฏิบัติงานในระดับชั้นนำของประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อ

ประชาชน โดยการปฏิบัติราชการ จะต้องมียุทธศาสตร์ และ เป้าประสงค์ที่ชัดเจน มีกระบวนการปฏิบัติงาน และระบบงานที่เป็นมาตรฐาน รวมถึงมีการติดตาม ประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2. หลักประสิทธิภาพ (Efficiency) การบริหารราชการตามแนวทางการกำกับดูแลที่ดีที่มีการออกแบบ กระบวนการปฏิบัติงาน โดยใช้เทคนิค และ เครื่องมือการบริหารจัดการที่เหมาะสมในองค์กร สามารถใช้ทรัพยากร ทั้งด้านต้นทุน แรงงาน และ ระยะเวลา ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาขีดความสามารถในการปฏิบัติราชการตาม ภารกิจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และ ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกกลุ่ม

3. หลักการตอบสนอง (Responsiveness) การให้บริการที่สามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลาที่ กำหนด และสร้างความเชื่อมั่นความไว้วางใจ รวมถึงตอบสนองตามความคาดหวัง/ความต้องการของประชาชน ผู้รับบริการ และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความหลากหลาย และ มีความแตกต่าง

4. หลักการรับผิดชอบ (Accountability) การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ และผลงาน ต่อ เป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยความรับผิดชอบนั้นควรอยู่ในระดับที่สนองต่อความคาดหวังของสาธารณะ รวมทั้งการ แสดงถึงความสำนึกในการรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ

5. หลักความโปร่งใส (Transparency) กระบวนการเปิดเผยอย่างตรงไปตรงมา ชี้แจงได้เมื่อมีข้อสงสัย และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอันไม่ต้องห้ามตามกฎหมายได้อย่างเสรี โดยประชาชนสามารถรู้ทุกขั้นตอน ใน การดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบได้

6. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) กระบวนการที่ข้าราชการ ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทุกกลุ่มมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็น ที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนา ในฐานะ หันส่วนการพัฒนา

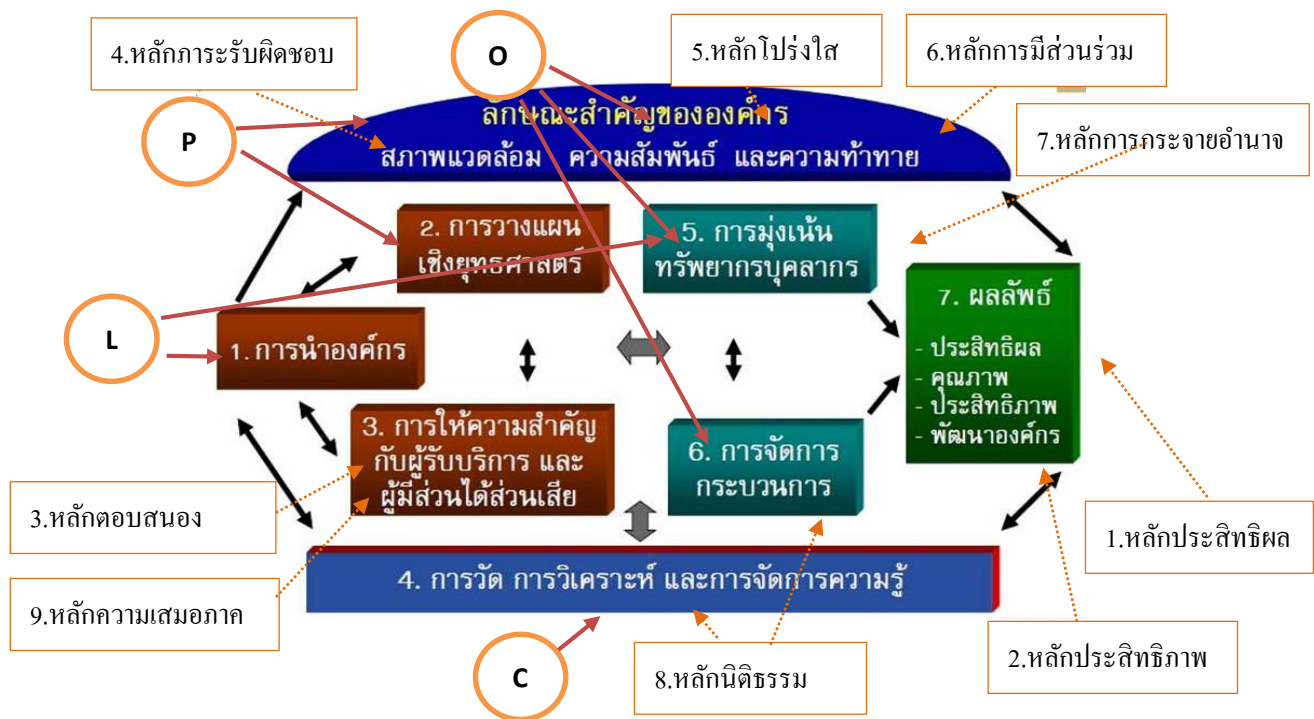
7. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจทรัพยากร และ ภารกิจจากส่วนราชการส่วนกลางให้แก่หน่วยการปกครองอื่น (ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น) และภาค ประชาชน ดำเนินการแทนโดยมีอิสระตามสมควร รวมถึงการมอบอำนาจ และ ความรับผิดชอบในการตัดสินใจ และ การดำเนินการให้แก่บุคลากร โดยมุ่งเน้นการสร้างสภาพพึงพอใจในการให้บริการต่อผู้รับบริการ และผู้มีส่วน ได้ส่วน เสีย การปรับปรุงกระบวนการและเพิ่มผลิตภาพเพื่อผลการดำเนินงานที่ดีของส่วนราชการ

8. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การใช้อำนาจของกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับในการบริหาร ราชการ ด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และ คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

9. หลักความเสมอภาค (Equity) การได้รับการปฏิบัติ และ ได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการ แบ่ง แยกด้าน ชาย/หญิง ถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะ ของ บุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา การฝึกอบรมและอื่น ๆ

10. หลักมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented) การหาข้อตกลงทั่วไปภายในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วน เสียที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อตกลงที่เกิดจากการใช้กระบวนการเพื่อหาข้อคิดเห็นจากกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์และ เสียประโยชน์ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงซึ่งต้องไม่มีข้อคัดค้านที่ยุติไม่ได้ในประเด็นที่สำคัญ โดย ฉันทามติไม่จำเป็นต้องหมายความว่ามีความเห็นพ้องโดยเอกฉันท์ (ทั้งนี้โดยทั่วไปจะไม่กล่าวถึงหลักมุ่งเน้น ฉันทามติเนื่องการวัดเชิงรูปธรรมได้ยาก)

จากหลักธรรมาภิบาลทั้งหมดได้มีการจัดทำเกณฑ์ตัวชี้วัดการบริหารจัดการองค์การที่ดีเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมในทุกองค์การโดยเฉพาะองค์การภาครัฐจัดได้ว่าเป็นการแปลงทฤษฎีหรือหลักการจัดการองค์การที่ดีสู่การปฏิบัติตนเองเพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารจัดการองค์การแต่ละระดับการวัดควมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การภาครัฐและภาคเอกชนจะต่างกันออกไป ทั้งอาจจะแสดงถึงความเชื่อมโยงกระบวนการจัดการตามทฤษฎี POLC การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ตามเกณฑ์ PMQA ได้ดังภาพที่ 2 ต่อไปนี้



ภาพที่ 2 ทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการ เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ และหลักธรรมาภิบาล

จากภาพ ทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการ (POLC) เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) และหลักธรรมาภิบาล การพิจารณาในเชิงบูรณาการและการนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการองค์การกล่าวได้ว่าเป็นหลักการจัดการเดียวกันและอาจจะกระจายไปอยู่ในหลายกรอบของแต่ละหลักธรรมาภิบาลประเด็นสำคัญในการนำไปใช้จึงมักจะเกิดความสับสนว่าองค์การแต่ละองค์การควรจะนำหลักการใดไปประยุกต์ใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ทั้งนี้ถ้าพิจารณาตามกระบวนการบริหารจัดการ POLC แต่ละองค์การจะต้องนำไปประยุกต์ต่อยอดในรายละเอียดที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละองค์การ ในแต่ละขั้นตอน

สำหรับเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการแปลงกระบวนการบริหารจัดการลงไปในรายละเอียดที่ชัดเจนและมีตัวชี้วัดหรือวิธีการที่ระบุในเชิงการนำไปปฏิบัติอย่างชัดเจนสำหรับแต่ละองค์การที่จะนำไปใช้โดยเริ่มจาก 1)การนำองค์กรหรือภาวะผู้นำ(L) นั้นหมายถึงผู้นำต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งที่จะมุ่งการบริหารจัดการองค์การเพื่อการบรรลุเป้าหมายหรือ 7) ผลลัพธ์ อย่างมีประสิทธิภาพ คุณภาพ ประสิทธิภาพและการพัฒนาองค์กร หลังจากการนำองค์กรแล้ว นำไปสู่ 2)การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (P) 3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถ้าในเชิงธุรกิจหมายถึงลูกค้านั่นเอง 4)การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ถ้าในเชิงกระบวนการบริหารจัดการหมายถึง การควบคุม(C) 5)การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล หรือกระบวนการบริหารจัดการ

L และ O โดยที่ทรัพยากรบุคคลเป็นจักรกลสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์การในทุกกระบวนการก็ว่าได้ หรือในเชิงธุรกิจหมายถึงการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์การ และ 6) การจัดการกระบวนการหรือกระบวนการบริหารจัดการ O เป็นการจัดการการให้บริการแก่ผู้รับบริการที่สร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าหรือผู้รับบริการ และถ้าพิจารณาในเชิงการผลิตหรือบริการ หมายถึงกระบวนการผลิตหรือบริการที่มีคุณภาพ ต้นทุนต่ำ ปริมาณตามที่ถูกค้า ต้องการและทันเวลาที่ต้องการนั่นเอง การบริหารจัดการในทุกกระบวนการจะต้องประสานสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ตามลักษณะขององค์กร สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์และความท้าทายเพื่อการบรรลุ 7) ผลลัพธ์ขององค์การไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน

สำหรับหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีโดยเฉพาะในภาครัฐได้มีการพัฒนามาจากเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐหรือ PMQA นั้นเอง โดยนำมาจัดเป็นหลักธรรมาภิบาลที่ถือโดยทั่วไปเพียง 9 หลัก ทั้งนี้ถ้าพิจารณาจากกระบวนการบริหารจัดการ POLC ซึ่งสอดคล้องกัน จุดเด่นสำคัญของ PMQA และหลักธรรมาภิบาลในแต่ละหลักจะกำหนดประเด็นตัวชี้วัดรายละเอียดกระบวนการบริหารจัดการอย่างชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามตัวชี้วัด นั้นแสดงว่าองค์กรได้บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลหรือบริหารจัดการตามทฤษฎีกระบวนการจัดการที่ดีนั่นเอง

ดังนั้นการที่องค์กรจะสามารถนำทฤษฎี หลักการจัดการใดมาประยุกต์ใช้ก็ได้แต่ต้องปรับให้เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทขององค์กรแต่ละองค์กรและจัดทำเป็นเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานที่ชัดเจนเพื่อให้การบริหารจัดการองค์การในช่วงผู้บริหารต่อ ๆ ไปเป็นไปในมาตรฐานเดียวกันและบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการเช่นเดียวกัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

สรุปและวิจารณ์ผล

การบริหารจัดการองค์การเพื่อการบรรลุผลลัพธ์หรือเป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งองค์การภาครัฐหรือภาคเอกชนได้มีการประยุกต์ทฤษฎี หลักการกระบวนการบริหารจัดการที่ได้กำหนดโดยนักทฤษฎีมาตั้งแต่อดีตและเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในวงการวิชาการหรือการนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์การ ตั้งแต่ ทฤษฎีกระบวนการบริหาร POSDCoRB ของ กูลิค และเออร์วิค ทฤษฎีการบริหารจัดการ POCCC ของ อองรี ฟาโยล ทฤษฎี POLC ของ Louis A. Allen และพัฒนาเพิ่มเติมโดย Richard L. Daft และนำมาสู่หลักธรรมาภิบาลในองค์การภาครัฐ และขยายต่อองค์การภาคเอกชน ซึ่งพัฒนาปรับปรุงมาจาก แนวการบริหารภาครัฐแนวใหม่ และเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐหรือ PMQA กล่าวได้ว่าเป็นทฤษฎี หลักการบริหารจัดการองค์การ และหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการที่คล้ายกันและมุ่งสู่ผลลัพธ์ เป้าหมายการบริหารจัดการองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเช่นเดียวกัน แต่ละองค์กรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยเฉพาะหลักธรรมาภิบาลที่ได้บูรณาการทฤษฎีหรือหลักการบริหารจัดการที่ดีเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในแต่ละบริบทขององค์กร และที่สำคัญอยู่ที่ผู้นำองค์การจะนำไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพียงใดโดยเฉพาะในองค์การภาครัฐที่ผู้บริหารสับเปลี่ยนโยกย้ายกันอยู่เนือง ๆ จนละเลยทฤษฎีหลักการบริหารจัดการองค์การที่ดีในการขับเคลื่อนองค์การ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.(2562). คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลัก
ธรรมาภิบาลของกสนบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating). กรุงเทพฯ :สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนา
ระบบราชการ

POSDCOEB :<https://bovisualize.wordpress.com/2013/01/29/-posdcorb/> . สืบค้นเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม
2665

POCCC : <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190626-poccc-henri-fayol/2565>) . สืบค้นเมื่อวันที่ 9
ธันวาคม 2565

POLC – ทฤษฎีการจัดการที่สร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กร
[https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190619-polc- management-concept/](https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190619-polc-management-concept/) . สืบค้นเมื่อ
วันที่ 9 ธันวาคม 2565

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางของประเทศไทย

Lyle's Flying Fox (*Pteropus lylei* K. Andersen, 1908) of Thailand

อิงอร ไชยยศ¹ และ ประทีป ดั่งแคว^{*2}
Aingorn Chaiyes¹ and Prateep Duengkae^{*2}

¹สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹School of Agricultural and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, 11120, Thailand

²Forest Biology Department, Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

*Corresponding author: prateepd@hotmail.com

บทคัดย่อ

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง (*Pteropus lylei* K. Andersen, 1908) ของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2560 มีการประเมินประชากรไว้ประมาณ 75,016 ตัว จาก 30 แหล่งเกาะนอน กระจายอยู่ใน 17 จังหวัด บริเวณภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคตะวันตก แหล่งเกาะนอนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณวัด พื้นที่ราบและใกล้แหล่งน้ำถาวร ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเกาะพักผ่อนตอนกลางวัน และออกหากินในเวลากลางคืน ระยะทางในการออกหากินห่างจากแหล่งเกาะนอน 2.2-23.64 กิโลเมตร ปริมาณอาหารที่กินเฉลี่ย 217.5 กรัมต่อวัน ชนิดอาหารส่วนใหญ่เป็นผลไม้โดยมีรายงานไว้ 34 ชนิด มีระยะเวลาในการตั้งท้อง 4-5 เดือน ในระยะ 2 สัปดาห์แรกหลังคลอดลูกอ่อนจะเกาะอกแม่ตลอดเวลารวมทั้งเวลาที่แม่ค้างคาวออกหากิน อายุประมาณ 8 สัปดาห์จะเริ่มหัดบิน อายุประมาณ 4 เดือนสามารถบินไปหาอาหารเองได้ ตัวอ่อนจะโตเต็มเมื่ออายุประมาณ 1 ปี พบว่าเพศผู้มีขนาดใหญ่กว่าเพศเมีย ตัวเต็มวัยมีขนาดความยาวหัวและลำตัวรวมกัน 185-200 มิลลิเมตร ความยาวหู 30-50.5 มิลลิเมตร ความยาวแขนบริเวณระหว่างข้อศอกกับข้อมือ 130-170 มิลลิเมตร ความยาวตีนหลัง 21-49 มิลลิเมตร ไม่มีหาง และน้ำหนักระหว่าง 204-685 กรัม ปัจจุบันประเทศไทยมีถิ่นอาศัยหรือแหล่งเกาะนอนที่เหมาะสมมากเพียง 38,904 ตร.กม คิดเป็นร้อยละ 38.05 ของพื้นที่ทั้งหมด และในอนาคตถิ่นอาศัยที่เหมาะสมสำหรับค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและขยายไปภาคกลางตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น ปัจจุบันยังคงพบปัจจัยคุกคามด้วยการตัดต้นไม้ขนาดใหญ่ออกจากพื้นที่แหล่งเกาะนอนและยังพบมีรายงานการล่าค้างคาวมากกว่าร้อยละ 50 อยู่ตามพื้นที่เกาะนอนของประเทศไทย

คำสำคัญ: ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง แหล่งเกาะนอน ถิ่นอาศัยที่เหมาะสม

Abstract

The population of Lyle's flying fox (*Pteropus lylei* K. Andersen, 1908) in Thailand was estimated to be approximately 75,016 in 2017 from 30 roosting sites distributed across 17 provinces in central, eastern, and western Thailand. The roosting sites are mostly located in the vicinity of temples, flat areas, and near permanent water sources. The Lyle's flying fox spends the day resting and goes out to forage at night. The foraging distance ranges from 2.2-23.64 km. On average, it eats 217.5 grams of food daily, primarily fruits, with 34 species reported. The gestation period is 4-5 months, and the mother carries the infant on her belly at all times for the first two weeks after giving birth. The infant starts to fly at about two months old and reaches sexual maturity at one year old. Male is bigger than the female with the head-and-body length between 185 – 200 mm, ear length between

30 – 50.5 mm, forearm length between 130 – 170 mm, hindfeet length between 21 – 49 mm, and weight between 204 – 685 g. Currently, there is 38,904 sq.km. of suitable area for roosting sites in Thailand; however, the suitable area tends to increase in the northern central and northeastern regions. Furthermore, there are several reports on the hunting and destruction of forests at roosting sites in Thailand.

Keywords: Lyle's flying fox , *Pteropus lylei*, Roosting sites, Habitat suitability

บทนำ

ค้างคาวเป็นกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่ถือว่าบินได้อย่างแท้จริง ในประเทศไทยที่มีความหลากหลายของค้างคาวอย่างน้อย 138 ชนิด (species) จาก 45 สกุล (genus) 11 วงศ์ (family) 1 อันดับ (order) (พิพัฒน์ สร้อยสุข, 2554) จากรายงานการพบค้างคาวในโลกทั้งหมด 1,400 ชนิด 202 สกุล 18 วงศ์ (Simmons and Cirranello, 2020) คิดเป็นร้อยละ 10 ชนิดของค้างคาวในโลกที่พบในประเทศไทย นอกจากนี้ความหลากหลายชนิดของค้างคาวคิดเป็นร้อยละ 39 ของชนิดสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่พบในประเทศไทย 335 ชนิด 161 สกุล 39 วงศ์ 14 อันดับ (ประทีป ด้วงแค, 2554) ค้างคาวจัดอยู่ในอันดับ Chiroptera สามารถแบ่งออกเป็นสองอันดับย่อย คือ อันดับย่อยค้างคาวกินผลไม้ (Megachiroptera) พบอาศัยอยู่ในโลกเก่า กินผลไม้ และน้ำหวานเป็นอาหาร อาศัยเกาะอยู่ตามต้นไม้ และอันดับย่อย ค้างคาวกินแมลง (Microchiroptera) พบอาศัยอยู่ในโลกใหม่ และในโลกเก่าบางส่วน ค้างคาวกลุ่มนี้ใช้เสียงเพื่อติดต่อสื่อสาร และใช้เพื่อหาอาหาร ค้างคาวกลุ่มนี้กินอาหารหลากหลายชนิด และอาศัยในถิ่นอาศัยที่หลากหลาย (Brunet-Rossinni and Austad, 2004) ค้างคาวจัดเป็นสัตว์โบราณ มีการค้นพบซากฟอสซิลมีอายุประมาณ 50-60 ล้านปี และพบว่าค้างคาวมีการวิวัฒนาการแยกมาจากกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกินแมลง (insectivorous) (Lekagul and McNeely, 1988)

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง (Lyle's Flying Fox) *Pteropus lylei* K. Andersen, 1908 เป็นค้างคาวกินผลไม้ขนาดใหญ่ที่สุด จัดอยู่ในวงศ์ Pteropodidae เป็นหนึ่งในสี่ชนิดค้างคาวของสกุลค้างคาวแม่ไก่ (*Pteropus*) ที่มีรายงานการพบในประเทศไทย ซึ่งอีก 3 ชนิด ได้แก่ ค้างคาวแม่ไก่ปาฟน (Large Fling Fox) *Pteropus vampyrus* (Linnaeus, 1758) ค้างคาวแม่ไก่นครสวรรค์ (Andersen's Flying Fox) *Pteropus intermedius* K. Andersen, 1908 3) และค้างคาวแม่ไก่เกาะ (Island Flying Fox) *Pteropus hypomelanus* Temminck, 1853 (Simmons, 2005; Francis, 2008)

สถานภาพการอนุรักษ์ของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

ประเทศไทยจัดสถานภาพการอนุรักษ์ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเป็นสัตว์คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 นอกจากนี้การจัดสภาพในระดับนานาชาติ โดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature: IUCN) ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางมีสถานภาพเป็นสัตว์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable species: VU) (Waldien and Tsang, 2021) และจัดอยู่ในบัญชีหมายเลข 2 (Appendices II) ของบัญชีอนุรักษ์ของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES, 2022)

ขอบเขตการกระจายและประชากรของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเป็นสัตว์ประจำถิ่นของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สามารถพบได้เพียง 3 ประเทศในโลก คือ ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และประเทศกัมพูชา ดังแสดงในภาพที่ 1 (Waldien and Tsang, 2021) ในประเทศเวียดนามพบแหล่งเกาเขนอนของค้างคาวแม่ไก่ทั้งหมด 4 แหล่งเกาเขนอน แต่ไม่มีรายงานจำนวนประชากร (Son et al. 2009, Chaiyes et al. 2020) ประเทศกัมพูชาพบแหล่งเกาเขนอนทั้งหมด 14 แหล่งเกาเขนอน มีประชากรประมาณ 20,900 ตัว (Ravon et al. 2014; Chaiyes et al. 2020B) สำหรับประเทศไทยพบแหล่งเกาเขนอนของค้างคาวแม่ไก่ทั้งหมด 30 แหล่งเกาเขนอนใน 17 จังหวัด กระจายในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของประเทศ มีประชากร 75,016 ตัว (ดังภาพที่ 2 และตารางที่ 1) (กัลยาณี บุญเกิด และไสว วังหงษา, 2546; ประทีป ดั่งแคว และคณะ, 2558; Chaiyes et al. 2017)



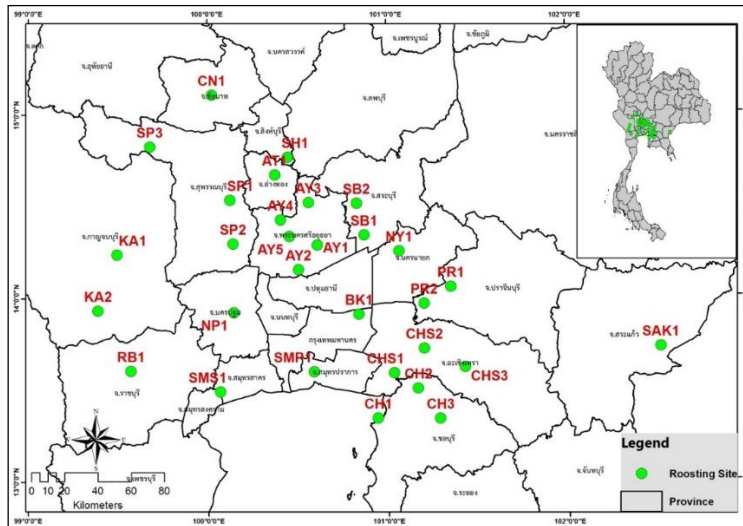
ภาพที่ 1. ขอบเขตการกระจายของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

ที่มา: IUCN (2022)

ตารางที่ 1 ลักษณะของแหล่งเกะนอนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางของประเทศไทย

ลำดับ	แหล่งเกะนอน	จำนวนประชากร (ตัว)
1	วัดขนอนเหนือ/ใต้ ต.บ้านกรด อ.บางปะอิน จ.อยุธยา	1,319
2	วัดท่าซุงทักษิณาราม ต.ไม้ตรา อ.บางไทร จ.อยุธยา	2,647
3	วัดตาลเอน ต.ตาลเอน อ.บางปะหัน จ.อยุธยา	1,950
4	พื้นที่เอกชน ต.กุฎี อ.ผักไห่ จ.อยุธยา*	1,500
5	วัดน้ำเต้า ต. น้ำเต้า อ.บางบาล จ.อยุธยา*	1,889
6	วัดจันทาราม ต.โคกพุทรา อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง	1,293
7	วัดเทวบุตร ต.รอบเมือง อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี	3,852
8	วัดบางกระเบา ต.บางกระเบา อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี	1,239
9	พื้นที่ป่าชายเลนอ่างศิลา ต.เสม็ด อ.เมืองชลบุรี จ.ชลบุรี	1,000
10	วัดหลวงพรมมาวาส ต.วัดหลวง อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี	7,991
11	พื้นที่เอกชน ต.บ่อขวางทอง อ.บ่อทอง จ.ชลบุรี*	2,500
12	พื้นที่เอกชนบริเวณชานน้ำ ต.คลองบ้านโพธิ์ อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา	681
13	วัดโพธิ์ ต.บางคล้า อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา	6,128
14	พื้นที่เอกชนบ้านห้วยหิน ต.ลาดกระทิง อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	1,500
15	วัดมงคลทิปาราม ต.หนองแค อ.หนองแค จ.สระบุรี	3,164
16	วัดหนองสีดา ต.หนองสีดา อ.หนองแซง จ.สระบุรี	3,470
17	วัดเก้าย่ง ต.บ้านหม้อ อ.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี	2,335
18	วัดพร้าว ต.โพธิ์พระยา อ.เมืองสุพรรณบุรี จ.สุพรรณบุรี	3,043
19	วัดร้าง ต.กฤษณา อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี	711
20	หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ สพ.1 ต.ด่านช้าง อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	3,000
21	วัดพิบูลแก้ว ต.พิบูลออก อ.บ้านนา จ.นครนายก	2,319
22	พื้นที่เอกชน ต.คลองสิบ อ.หนองจอก กทม.	2,000
23	พื้นที่เอกชน ต.นาโคก อ.เมืองสมุทรสาคร จ.สมุทรสาคร	4,000
24	กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 ค่ายเจ้าพระยาราชสุภาวดี (สิงห์ สิงหเสนี) ต.บ้านใหม่หนองไทร อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว	5,292
25	ป่าชายเลนบริเวณบ่อมีเสื่อสมุทร ต.ปากคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ	1,000
26	พื้นที่เอกชน ต.จอมบึง อ.จอมบึง จ.ราชบุรี	1,576
27	พื้นที่เอกชน ต.ห้วยงู อ.หันคา จ.ชัยนาท	3,576
28	พื้นที่สาธารณะ ต.ดอนพุทรา อ.ดอนตูม จ.นครปฐม	1,518
29	พื้นที่เอกชน ต.หนองกุ่ม อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี	2,000 ⁴
30	วัดเสด็จ ต.จรเข้เผือก อ.ด่านมะขามเตี้ย จ.กาญจนบุรี	523

ที่มา: Chaiyes et al. (2017)



ภาพที่ 2 แผนที่การกระจายของแหล่งเกาะนอนค้ำควแม่ไก่ภาคกลางในประเทศไทย
ที่มา: Chaiyes et al. (2017)

ลักษณะแหล่งเกาะนอนของค้ำควแม่ไก่ภาคกลาง

แหล่งเกาะนอนของค้ำควแม่ไก่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบ หรือพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางต่ำกว่า 105 เมตร ระยะห่างจากแหล่งน้ำถาวรไม่เกิน 1.5 กม. ประเภทที่ตั้งของแหล่งเกาะนอนของค้ำควแม่ไก่ภาคกลาง แบ่งออก 4 ประเภท คือ ในบริเวณ 1) วัด 16 (53.33%) แหล่งเกาะนอน 2) พื้นที่เอกชน 8 (26.67%) แหล่งเกาะนอน 3) พื้นที่สาธารณะ 3 (10%) แหล่งเกาะนอน และ 4) พื้นที่ของรัฐ 3 (10%) แหล่งเกาะนอน ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าแหล่งเกาะนอนส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณวัด สำหรับแหล่งเกาะนอนที่ไม่ได้ตั้งอยู่ในบริเวณวัดโดยเกือบทั้งหมดตั้งอยู่ห่างจากวัดไม่เกิน 2.8 กม. (Chaiyes et al., 2017)

ลักษณะของค้ำควแม่ไก่ภาคกลาง

ค้ำควแม่ไก่ภาคกลางอาศัยบนต้นไม้ที่อยู่บนบก เป็นค้ำควขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ ใบหน้าและหัวยาวเป็นรูปทรงกระบอกคล้ายสุนัข สีนํ้าตาลอ่อน หรือสีเหลืองทอง ปากและจมูกยื่นยาวสีนํ้าตาลเข้มจนถึงสีดำ ใบหูยาวปานกลางสีนํ้าตาลเข้ม ขอบใบหูสีดำ ภายในใบหูมีรอยขวางเป็นวงจากรูานถึงขอบใบหูตอนบน ตากลมโตสีดำ คอและอกมีสิ่งปกคลุมสีเหลืองจนถึงสีนํ้าตาลเข้มแกมทอง ในตัวผู้ และตัวเมียที่โตเต็มที่ ในตัวเมียจะนํ้า และแผ่กระจายมากกว่าตัวผู้แต่สีจะจางกว่า เล็กน้อย คางสีดำ คอตตอนต้นมีสีนํ้าตาลทอง ส่วนคอตตอนปลายมีสีเข้มกว่าเล็กน้อย หลัง อก ท้อง และรอบๆ ข้างจนถึงส่วนล่างของลำตัวมีขนสีดำปกคลุม แต่บางตัวอกมีสีนํ้าตาลทอง ส่วนท้องและส่วนล่างของลำตัวมีสีดำ (ภาพที่ 3) ด้านบนของกระดูกต้นแขน (humerus) มีขนสั้นปกคลุมแขน กระดูกหน้าแข้งมีขนสั้นๆ บางๆ ใต้พังผืด antebrachial เจริญดี ในตัวผู้มีขนในบริเวณ antebrachial มากกว่าตัวเมีย และขนในบริเวณท้องสีดำหรือสีนํ้าตาลเข้มกว่าตัวเมีย บริเวณหัวเหน่ามีขนสีนํ้าตาลแดงเข้ม ค้ำควแม่ไก่ภาคกลางตัวเต็มวัยมีขนาดความยาวหัวและลำตัวรวมกัน (head and body) 185–200 มิลลิเมตร ความยาวหู (ear) 30-50.5 มิลลิเมตร ความยาวแขนบริเวณระหว่างข้อศอกกับข้อมือ (forearm)

130-170 มิลลิเมตร ความยาวตีนหลัง (hind foot) 21-49 มิลลิเมตร ไม่มีหาง และน้ำหนักระหว่าง 204-685 กรัม นิ้วหัวแม่มือเป็นอิสระมีลักษณะเป็นแท่งยาวเล็ก ๆ ที่ปลายมีเล็บยาวเป็นตะขอสำหรับเกาะยึดเกี่ยว นิ้วที่สองมีกรงเล็บ ฟังผิดปีกซึ่งติดต่อกันทางด้านหลังของนิ้วที่ 2 3 4 และ 5 กับด้านข้างของลำตัวกับขา และระหว่างขา เว้าลึกเข้าไปถึงบริเวณท้ายของลำตัว เนื้อ tarsus ขึ้นมาเล็กน้อย กลางปีกและข้อมือค้างคาวสามารถพับหรือเหยียดได้อย่างเต็มที่ แต่ส่วนต่อระหว่างกระดูก Metacarpal และนิ้วที่ 2 3 4 และ 5 พับเข้าหาลำตัวได้น้อยกว่า (จิรพัฒน์ บุญเนื่อง, 2520; ประทีป ดั่งวงศ์, 2550)



ก: ด้านหน้า



ข: ด้านหลัง



ค: การเกาะนอน

ภาพที่ 3 ลักษณะด้านหน้า (ก) ด้านหลัง (ข) และการเกาะนอน (ค) ของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

นิเวศวิทยาของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

1. พฤติกรรมการเกาะนอน

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเกาะกิ่งไม้พักผ่อนตอนกลางวัน (ภาพที่ 4) ตั้งแต่เวลาที่บินกลับจากหาผลไม้ คือ ก่อนดวงอาทิตย์ขึ้น จนถึงเวลาพลบค่ำที่ดวงอาทิตย์ตก ตัวเต็มวัยเกาะกิ่งไม้มีอาณาเขตห่างกันน้อยที่สุดประมาณครึ่งฟุตโดยใช้กรงเล็บที่เท้าจับกิ่งไม้ ห้อยตัวลงเบื้องล่าง ห่อปีกปกคลุมตัวเอง มักมีการต่อสู้เพื่อป้องกันอาณาเขตเสมอ ตัวที่สู้ไม่ได้ต้องออกไปหาที่เกาะพักใหม่ ขณะหลับหรือพักผ่อน ถ้าอุณหภูมิภายนอกต่ำกว่า 15 ถึง 20 องศาเซลเซียส ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางจะเอาปีกทั้งสองข้างคลุมตัวเองอย่างมิดชิด พร้อมกับเอาศีรษะซุกในปีก แต่ถ้าอุณหภูมิสูงกว่า 30 องศาเซลเซียส จะระบายความร้อนโดยการอ้าปากปล่อยให้น้ำลายไหลออกมา ใช้ลิ้นเลียขนตามลำตัว หรือกระพือปีกโบกพัดด้านท้อง และด้านข้างของลำตัว ในฤดูร้อนค้างคาวมักไม่เกาะในบริเวณใกล้เคียงกันนัก กลุ่มที่อยู่ใกล้ ๆ กันก็จะขยายออกไป ถ้าร้อนจนทนไม่ได้ก็จะคลานหาที่ร่ม แต่ส่วนมากมักเกาะอยู่ที่เดิมเนื่องจากต้องไปต่อสู้กับตัวที่อยู่มาก่อน แม้ร้อนเพียงใดก็ใช้ปีกพัดให้ตัวเองมากขึ้น (จิรพัฒน์ บุญเนื่อง, 2520)



ภาพที่ 4 ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเกาะนอนรวมกันในเวลากลางวัน

2. การจับคู่สืบพันธุ์และการเกี่ยวพาราสี

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางที่มีอายุใกล้เคียงกันมักเกาะต้นไม้อยู่ใกล้กัน ทั้งตัวผู้และตัวเมียมีระยะห่างกันพอสมควร ตัวผู้มักไต่กิ่งไม้ไปใกล้ตัวเมีย ใช้ลิ้นเลียอวัยวะสืบพันธุ์ ลำตัว และใช้ปีกตีตัวเมีย ตัวเมียส่งเสียงร้อง และใช้ตะเกียบปีกตีตัวผู้ แล้วคลานไปที่อื่น ตัวผู้ก็จะตามไป บางคู่ใช้เวลาในการเกี่ยวพาราสีนานมาก จึงจะผสมพันธุ์ ค้างคาวผสมพันธุ์โดยทั้งตัวผู้ และตัวเมียห้อยหัวลงมา ตัวผู้ใช้ตะเกียบปีก และปีกโอบตัวเมียด้านหน้า

ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางมีฤดูกาลสืบพันธุ์ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม เริ่มตั้งท้องประมาณ 4 - 5 เดือน ช่วงคลอดลูกในเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน ตัวเมียที่ท้องแก่ใกล้คลอดจะไม่พักนอน เมื่อใกล้คลอดจะกลับศีรษะตั้งขึ้น ใช้ตะเกียบปีกเกาะเกี่ยวกิ่งไม้ ห่อพันงู และเล็บที่เท้าเป็นรูปถ้วย จากนั้นก็กลับเอาศีรษะห้อยลงตามเดิม สลับกับการตั้งหัวขึ้น ห่อพันงู และเท้าเป็นรูปถ้วย จนถึงเวลาที่ลูกค้างคาวโผล่หัวออกมาจากท้องแม่ หลังคลอดตัวเมียห้อยหัวตามเดิม ใช้ลิ้นเลียปากมดลูก ลำตัว คอ ออกของตัวเอง และลูกอ่อน กัดรกสายสะดือกลืนกินเข้าไป กางปีกให้ลูกอ่อนไต่หาเต้านม และมีช่วงเวลาเลี้ยงลูกและให้นมในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤษภาคมของทุกปี (Hengjan et al., 2018)

ลูกอ่อนเกาะอกแม่ค้างคาวตลอดเวลาเวลาที่แม่ค้างคาวออกหากิน (Chaiyes et al., 2020A) (ภาพที่ 5) โดยใช้ปาก ฟันเป็นตะขอ และดูดกินนมไปด้วย มีบ่อยครั้งที่ลูกอ่อนหล่นจากอกแม่ขณะบินไปหาอาหาร ลูกอ่อนยังบินไม่ได้ต้องพยายามใช้ปีก และขาค่อยๆ กระโดดคลานไปหลบในที่ปลอดภัยพร้อมกับส่งเสียงร้อง แม่ค้างคาวที่ลูกอ่อนหล่นหายจะบินหาลูก และถ้าพบจะบินเข้าไปหา และดมกลิ่นตัวลูกอ่อนถ้าไม่ใช่ลูกของตัวเอง ลูกอ่อนจะไม่ยอมเข้าใกล้จะใช้ตะเกียบปีกตี และคลานหนีออกไป แต่ถ้าเป็นลูกของตัวเองลูกจะโผล่เข้าหาแม่ทันที แล้วโอบลูกไปบนต้นไม้ม ใช้ลิ้นเลียตามตัวเพื่อทำความสะอาดลูก ลูกอ่อนจะเกาะอกแม่จนได้อายุประมาณ 2 สัปดาห์ตัวโต น้ำหนักมากแม่ค้างคาวพาไปหากินด้วยไม่ว่าง แม่ลูกอ่อนจะเลือกต้นไม้ที่มีความสูงประมาณ 10 ฟุตขึ้นไปมีเรือนยอดพอสมควร เอาลูกอ่อนรวมกันไว้บนต้นไม้นั้นก่อนออกหากิน แม่ค้างคาวจะให้ลูกกินนมก่อนออกหากิน ลูกอ่อนที่มีอายุประมาณ 8 สัปดาห์ จะเริ่มหัดบินรอบ ๆ บริเวณที่อยู่ พออายุได้ประมาณ 4 เดือนก็จะสามารถบินไปหาอาหารเองได้ ตัวอ่อนโตเต็มที่พร้อมจะผสมพันธุ์ได้เมื่ออายุประมาณ 1 ปี (จิรพัฒน์ บุญเนื่อง, 2520)



ภาพที่ 5 แม่ค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางและลูกอ่อนเกาะอกขณะบินออกหาอาหาร
ที่มา: ประทีป ด้วงแค

3. ความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมระหว่างประชากร

การศึกษาความสัมพันธ์ทางพันธุกรรมระหว่างประชากรของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง โดย Sukgosa et al., (2018) และ Chaibes et al. (2022A) พบว่าประชากรค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางมีความหลากหลายทางพันธุกรรมมาก

4. พฤติกรรมการออกหากิน

พฤติกรรมการบินออกจากแหล่งเกาะนอนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางเพื่อออกหาอาหารมีความสัมพันธ์กับเวลาพระอาทิตย์ตกดินและความชื้นสัมพัทธ์ ช่วงระยะเวลาที่ค้างคาวใช้สำหรับการบินออกหาอาหารมีความผันแปรตลอดปี โดยมีแนวโน้มใช้เวลาออกหาอาหารเพิ่มสูงขึ้นในช่วงออกลูก และช่วงเริ่มต้นของการให้นมลูก และช่วงขึ้น-ช่วงแรกไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบินออกจากแหล่งเกาะนอนเพื่อหาอาหาร (Hengjan, 2011)

จากรายงานการติดตามการเคลื่อนที่เพื่อออกหาอาหารในแต่ละคืนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง ด้วยวิธีการติดตามด้วยเครื่อง GPS พบว่าค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางแต่ละตัวมีเส้นทางและทิศทางการหากินที่แตกต่างกัน มีระยะทางระหว่างแหล่งเกาะนอนถึงแหล่งอาหาร เช่น ฟาร์ม สวนป่า และสวนผลไม้ ระยะสั้นที่สุด 2.20 กิโลเมตร และไกลที่สุดถึง 23.64 กิโลเมตร และในแต่ละฤดูระยะทางการเคลื่อนที่ออกหากินจะใกล้เคียงกัน (Weber et al., 2015) ความเร็วเฉลี่ยในการบินประมาณ 50 กิโลเมตรต่อชั่วโมง (Hondo et al., 2010)

5. พฤติกรรมการกินอาหาร และการขับถ่ายของเสีย

พฤติกรรมการกินอาหารของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางนั้น โดยใช้เท้าทั้งสองข้างเกาะกิ่งไม้ห้อยหัวลง เอาตะเกียบปีกข้างใดข้างหนึ่งเหนี่ยวผลไม้เข้ามาใกล้ลำตัว ใช้เท้าข้างใดข้างหนึ่งจับยึดผลไม้ไว้กัดกินด้วยปาก และฟันอันแหลมคม บดเคี้ยวแล้วคายกากออกทิ้ง จึงกัดกินผลไม้คำใหม่ต่อไป ถ้าเป็นผลไม้ไม่มีเปลือก เช่น กล้วย มะม่วง ใช้เท้าข้างใดข้างหนึ่ง และตะเกียบปีกทั้งสองข้างยึดผลไม้ให้อยู่กับที่ ปากและฟันกัดข้างใดข้างหนึ่งของผลไม้ตึงเปลือกออก แล้วจึงแทะ หรือเจาะผลไม้ เคี้ยวดูจนน้ำหวานแล้วคายเปลือกออก แหล่งเกาะนอนค้างคาว

แม่ไก่ภาคกลางมักอยู่ใกล้บริเวณแหล่งน้ำ ก่อนออกบินไปหาอาหารคางคางจะโฉบลงกินน้ำในแหล่งน้ำใกล้เคียงนั้น นอกจากนี้คางคางยังได้น้ำจากผลไม้ที่กินเข้าไปอีกด้วย

เมื่อคางคางบินกลับจากหากิน มักจะถ่ายมูลและปัสสาวะ ปริมาณของมูลที่ถ่ายออกมาประมาณ 18.4 กรัม เวลาถ่ายมูลจะใช้ตะเกียบที่ปีกทั้งสองข้างเกาะเกี่ยวกับกิ่งไม้ เอาหัวตั้งขึ้น และลำตัวห้อยลงเบื้องล่าง สีและกลิ่นของมูลมักเหมือนอาหารที่กินเข้าไป คางคางถ่ายมูลมากช่วงเช้า และหลังจากนั้นก็จะถ่ายมูลน้อยมาก แต่จะถ่ายปัสสาวะตลอดทั้งวัน ตัวผู้จะปล่อยน้ำปัสสาวะออกทางองคชาต (penis) ที่ยื่นออกมา และจะหดกลับเข้าไปตามเดิม ส่วนตัวเมีย มีน้ำปัสสาวะออกทางท่อปัสสาวะ จากนั้นตัวผู้และตัวเมียก็จะม้วนตัวกลับ ใช้เท้าทั้งสองเกาะกิ่งไม้ห้อยหัวลงเบื้องล่างตามเดิม (จิรพัฒน์ บุญเนื่อง, 2520)

6. อาหาร

คางคางแม่ไก่ภาคกลางกินอาหารเฉลี่ยต่อวันอยู่ที่ 217.5 กรัม และต้องกินอาหารที่มีปริมาณมากและเพิ่มมากขึ้นในช่วงที่ต้องให้นมลูก (จิรพัฒน์ บุญเนื่อง, 2520) ชนิดพืชอาหารของคางคางแม่ไก่ภาคกลางมีจำนวน 34 ชนิด (ตารางที่ 2) โดยกินทั้งใบ ดอก และผล ชนิดอาหารที่ชอบมากที่สุดคือ มะม่วง รองลงมาคือกล้วย และมะขาม ตามลำดับ (Weber *et al.*, 2015)

ตารางที่ 2 รายชื่อพรรณไม้ที่เป็นอาหารของคางคางแม่ไก่ภาคกลาง

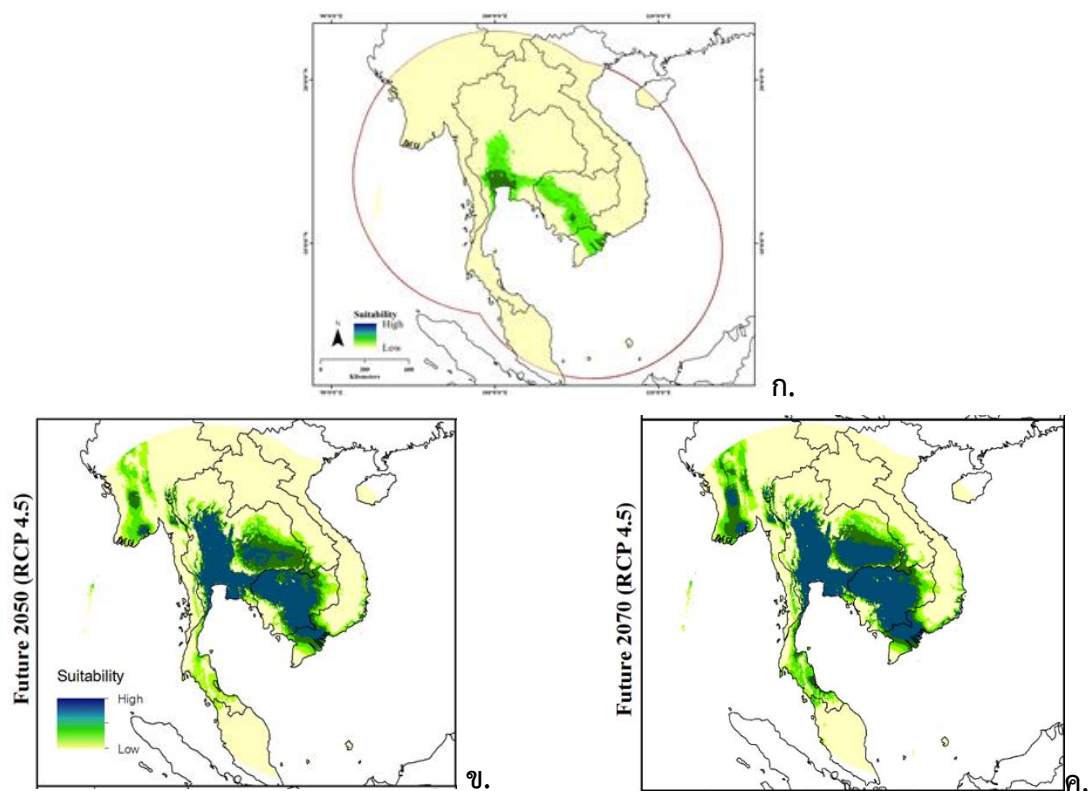
ชื่อไทย	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
กระถินณรงค์	Earleaf acacia	<i>Acacia auriculiformis</i>
มะม่วงหิมพานต์	Cashew	<i>Anacardium occidentale</i>
มะหาด	Monkey jack	<i>Artocarpus lakoocha</i>
มะละกอ	Papaya	<i>Carica papaya</i>
ตำลึง	Ivy gourd	<i>Coccinia grandis</i>
มะพลับ	Gaub tree	<i>Diospyros malabarica</i>
ตะโกนา	Ebony	<i>Diospyros rhodocalyx</i>
ยูคาลิปตัส	Eucalyptus	<i>Eucalyptus</i> sp.
ไทรย้อยใบแหลม	Weeping fig	<i>Ficus benjamina</i>
กร่าง, ไกร	-	<i>Ficus concinna</i>
เดื่อไทร	-	<i>Ficus glaberrima</i>
ไทรย้อยใบทู่	Chinese fig	<i>Ficus microcarpa</i>
โพศรีมหาโพ	Sacred fig	<i>Ficus religiosa</i>
-	Rusty-leaf fig	<i>Ficus rubiginosa</i>
โพขึ้นนก	Rumpf's fig	<i>Ficus rumphii</i>
เชอร์รี่สเปน	Acerola	<i>Malpighia emarginata</i>
มะม่วง	Mango	<i>Mangifera indica</i>
ละมุด	Sapodilla	<i>Manilkara zapota</i>

ชื่อไทย	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์
แคหางค่าง	-	<i>Markhamia stipulate</i>
พลับพลาลา	-	<i>Microcos tomentosa</i>
พิกุล	Spanish cherry	<i>Mimusops elengi</i>
ยอบ้าน	Indian mulberry	<i>Morinda citrifolia</i>
ตะขบฝรั่ง	Strawberry tree	<i>Muntingia calabura</i>
กล้วย	Banana	<i>Musa sp.</i>
กะทกรก	Wild maracuja	<i>Passiflora foetida</i>
มะขามเทศ	Manila tamarind	<i>Pithecellobium dulce</i>
ฝรั่ง	Common guava	<i>Psidium guajava</i>
กระท้อน	Santol	<i>Sandoricum koetjape</i>
ลำพู	Mangrove apple	<i>Sonneratia caseolaris</i>
หว่า	Black plum	<i>Syzygium cumini</i>
ชมพู่	Malabar plum	<i>Syzygium jambos</i>
ชมพู่แก้วหม่อม	Java Apple	<i>Syzygium samarangense</i>
มะขาม	Tamarind	<i>Tamarindus indica</i>
หูกวาว	Tropical almond	<i>Terminalia catappa</i>

ที่มา: Weber *et al.* (2015)

7. ถิ่นอาศัยหรือแหล่งเกาะนอน (roosting site) ที่เหมาะสมสำหรับค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง

ในปัจจุบันผลจากแบบจำลองเพื่อหาแหล่งเกาะนอนที่เหมาะสมสำหรับค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง พบว่าพื้นที่ที่เหมาะสมมากที่สุดมีพื้นที่ทั้งหมด 38,904 ตร.กม คิดเป็นร้อยละ 38.05 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่ที่เหมาะสมปานกลางมีพื้นที่ทั้งหมด 24,432 ตร.กม คิดเป็นร้อยละ 23.90 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่ที่เหมาะสมน้อยมีพื้นที่ทั้งหมด 38,904 ตร.กม คิดเป็นร้อยละ 38.05 ของพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกของประเทศไทย (ภาพที่ 6ก) สำหรับการคาดการณ์ในอนาคต พบว่าในปี พ.ศ. 2593 และ พ.ศ. 2613 ถิ่นอาศัยที่เหมาะสมสำหรับค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและขยับไปภาคกลางตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น (ภาพที่ 6ข และค) เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิโลกที่เพิ่มสูงขึ้น (Chaiyes *et al.*, 2022B)



ภาพที่ 6 แผนที่แสดงถิ่นอาศัยเหมาะสมเป็นแหล่งเกาเขนอนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางในประเทศไทยในปัจจุบัน (ก.) และคาดการณ์ถิ่นอาศัยเหมาะสมในปี พ.ศ. 2593 (ข.) และ พ.ศ. 2613 (ค.)

ที่มา: Chaiyes et al. (2022B)

ปัจจัยคุกคาม

ในปัจจุบันพื้นที่แหล่งเกาเขนอนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางลดลง โดยมีสาเหตุหลักมาจากการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างถาวร เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนอันเป็นแหล่งอาศัยตามธรรมชาติ รวมถึงพฤติกรรมการกินอาหารของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการเข้าไปกินผลไม้ในสวนผลไม้เนื่องจากอาหารตามธรรมชาติลดลง ทำให้เกิดความขัดแย้งกับเกษตรกรเจ้าของสวนผลไม้ขึ้น ดังนั้นจึงมีเกษตรกรบางส่วนทำการการดัก ล่าค้างคาว และทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยเพื่อรักษาผลผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้แหล่งเกาเขนอนและประชากรค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางลดจำนวนลง และผลจากการศึกษาโดย Chaiyes et al. (2017) พบว่าจำนวนประชากรและแหล่งเกาเขนอนของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางมากกว่าร้อยละ 50 ปรากฏอยู่ในบริเวณที่ยังพบการล่าค้างคาว นอกจากนี้ยังมีปัจจัยคุกคามด้านอื่น คือผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการเกษตรที่เป็นพิษอาหารหลักของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลางในระยะยาวซึ่งยังคงต้องมีการศึกษาในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี บุญเกิด และไสว วังหงษา. (2546). ประชากรและการกระจายของค้างคาวแม่ไก่ (*Pteropus lylei*) ในที่ราบภาคกลาง, น. 91 - 100. ใน ผลงานวิจัยและรายงานความก้าวหน้างานวิจัยประจำปี 2546 (ฉบับที่1). ฝ่ายการพิมพ์ ส่วนผลิตสื่อ สำนักงานสารสนเทศ, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.
- จิรพัฒน์ บุญเนื่อง. (2520). ชีววิทยาบางประการของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พิพัฒน์ สร้อยสุข. (2554). บัญชีรายชื่อค้างคาวในประเทศไทย. วารสารสัตว์ป่าเมืองไทย, 18 (1): 121-151.
- ประทีป ด้วงแค. (2550). ค้างคาวเมืองไทย: สำหรับการจำแนกชนิดในภาคสนาม. พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล: นนทบุรี.
- ประทีป ด้วงแค. (2554). บัญชีรายชื่อสัตว์ป่าเสี่ยงลูกด้วยนมในประเทศไทย. วารสารสัตว์ป่าเมืองไทย, 18(1): 82-120.
- ประทีป ด้วงแค สุภาภรณ์ วัชรพฤษชาติ วชิรพล คำบุชา พงษ์สิทธิ์ ศรีคุณเมือง พชรกิติ เฟื่องสกุล อิงอร ไชยยศ นันทชัย พงศ์พัฒนานุรักษ์ และธีระวัฒน์ เหมะจุฑา. (2558). การติดตามแหล่งเกาะนอนและประชากรของค้างคาวแม่ไก่ภาคกลาง (*Pteropus lylei*) ในประเทศไทย. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Brunet-Rossinni, A. K. and Austad, S. N. (2004). Ageing studies on bats: a review. Biogerontology, 5: 211-222.
- Chaiyes, A.; Ariyaphong, N.; Sukgosa, N.; Jangtarwan, K.; Ahmad, S.F.; Laopichienpong, N.; Singchat, W.; Panthum, T.; Duangjai, S.; Muangmai, N.; Wacharapluesadee, S.; Duengkae, P.; Srikulnath, K. (2022A). Evidence of Genetic Connectivity among Lyle's Flying Fox Populations in Thailand for Wildlife Management and One Health Framework. Sustainability, 14: 10791. <https://doi.org/10.3390/su141710791>
- Chaiyes, A., Duengkae, P., Suksavate, W., Pongpattananurak, N., Wacharapluesadee, S., Olival, K.J., Srikulnath, K., Pattanakiat, S., Hemachudha, T. (2022B). Mapping Risk of Nipah Virus Transmission from Bats to Humans in Thailand. Ecohealth, (19) doi: 10.1007/s10393-022-01588-6.
- Chaiyes, A., Duengkae, P., Wacharapluesadee, S., Pongpattananurak, N., Olival, K.J. and Hemachudha, T. (2017). Assessing the distribution, roosting site characteristics, and population of *Pteropus lylei* in Thailand. Raffles Bulletin of Zoology, 65: 670-680.
- Chaiyes, A., Escobar, L.E., Willcox, E.V., Duengkae, P., Suksavate, W., Watcharaanantapong, P., Pongpattananurak, P., Wacharapluesadee, S. and Hemachudha, T. (2020A). Population Abundances in the Context of the Niche Centroid Hypothesis: In Case of *Pteropus lylei* (Chiroptera). Bulletin of the Ecological Society of America, 101(3):e01719. <https://doi.org/10.1002/bes2.1719>
- Chaiyes, A., Escobar, L.E., Willcox, E.V., Duengkae, P., Suksavate, W., Watcharaanantapong, P., Pongpattananurak P., Wacharapluesadee, S., Hemachudha, T. (2020B). An assessment of the niche centroid hypothesis: *Pteropus lylei* (Chiroptera). Ecosphere, DOI:10.1002/ecs2.3134
- CITES. (2022). Appendices I, II and III. Available Source: www.cites.org, 12 December 2022.
- Francis, C. M. (2008). A field guide to the mammals of Thailand and South-East Asia. Asia Books Co., Bangkok.

- Hengjan, Y. (2011). Seasonal variation in emergence and activity pattern at roosting site of Lyle's flying fox *Pteropus lylei* Andersen, 1908 at Wat Pho, Chachoengsao province. A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science Program in Zoology. Faculty of Science Chulalongkorn University.
- Hengjan, Y., Sae-Koo, N., Phichitrasilp, T., Ohmori, Y., Fujinami, H., and Hondo, E. (2018). Seasonal variation in the number of deaths in *Pteropus lylei* at Wat Pho Bang Khla temple, Thailand. *The Journal of Veterinary Medical Science*, 80(8):1364-1367.
- Hondo, E., Inoue, N., Maeda, K., Rerkamnuaychoke W. and Duengkae P. (2010). Movement of Lyle's flying fox (*Pteropus lylei*) in Central Thailand. *Journal of Wildlife in Thailand*, 17: 55–63.
- IUCN. (2022). *Pteropus Lylei*. IUCN Red List of Threatened Species. Retrieved December 12, 2022, from www.iucnredlist.org
- Lekagul, B., and McNeely, J. A. (1988). *Mammals of Thailand* (2nded.). Bangkok: Sahakarn Bhaet. 758 pp.
- Ravon, S., Furey, N.M., Hul, V., Cappelle, J. (2014). A rapid assessment of flying fox (*Pteropus* spp.) colonies in Cambodia. *Cambodian Journal of Natural History*, 1:14–18.
- Simmons, N. B. (2005). Order Chiroptera. Pp. 312–529. In *Mammal species of the World: a taxonomic and geographic reference* (D. E. Wilson & D. M. Reeder, eds.). The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Simmons, N.B., Cirranello, A.L. (2020). Bat species of the world: a taxonomic and geographic database. Retrieved May 7, 2020, from <https://www.batnames.org/>.
- Son, N.T., Thong, V.D., Tien, P.D. and Khoi, N.V. (2009). Status of flying fox Bat (*Pteropus* spp.) in Vietnam. *Academia Journal of Biology*, 31(3): 52-57.
- Sukgosa, N., Duangjai, S., Duengkae, P., Wacharapluesadee, S., Songmongkol, P., Yingsakmongkon, S., Olival, K.J., Hemachudha, T. (2018). Genetic diversity and relationships among Lyle's flying fox colonies in Thailand. *Agriculture and Natural Resources*, 2: 607–611.
- Waldien, D.L. & Tsang, S.M. (2021). *Pteropus lylei*. The IUCN Red List of Threatened Species 2021: e.T18734A22082429. Retrieved December 12, 2022, from <https://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2021-1.RLTS.T18734A22082429.en>
- Weber, N., Duengkae, P., Fahr, J., Dechmann, D., Phengsakul, P., Khumbucha, W., Newman, S., Siriaronrat, B., Wacharapluesadee, S., Maneeornand, P., Wikelski, M. (2015). High resolution GPS tracking of Lyle's Flying Fox between temple orchards in central Thailand. *The Journal of Wildlife Management*, 79(6): 957 – 968.

(บทความวิจัย)

การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา
The Operation Business of Compilation Product of Dok Kham Tai
Beef Cattle Cooperative Limited, Phayao Province

พิชญารณ แก้วเทพ และศิริลักษณ์ นามวงศ์*

Pitchayaporn Keawtap and Siriluck Namwong*

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Pakkret, Nonthaburi, 11120

*Corresponding author: siriluck.nam@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจ 2) ศึกษาความต้องการของสมาชิกในการดำเนินธุรกิจ และ 3) เสนอแนวทางการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา

ประชากรในการศึกษา 1) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จำนวน 11 คน ศึกษาจากประชากรทั้งหมด โดยการประชุมระดมสมองและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา 2) สมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด ณ วันสิ้นปีทางบัญชี 30 เมษายน 2563 จำนวน 527 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโรยามาเน ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 230 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เครื่องมือการศึกษาใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจ (1) จุดแข็ง คือ คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และสมาชิกมีความจงรักภักดีต่อสหกรณ์ (2) จุดอ่อน คือ คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย (3) โอกาส คือ นโยบายรัฐบาลสนับสนุนด้านความรู้และเงินทุน (4) อุปสรรค คือ นโยบายในการสนับสนุนสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง 2) ความต้องการด้านบุคลากรพัฒนาทักษะการเลี้ยงโคขุนอย่างสม่ำเสมอ ด้านการเงิน สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ด้านวัสดุอุปกรณ์พัฒนาสถานที่รับซื้อโคขุน ด้านการจัดการ ส่งเสริมให้สมาชิกหันมาเลี้ยงโคขุนคุณภาพเพื่อเพิ่มรายได้ 3) แนวทางการดำเนินธุรกิจ (1) กลยุทธ์เชิงรุก จัดทำแผนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับศักยภาพของสหกรณ์ (2) กลยุทธ์แนวทางแก้ไข นำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางให้ความรู้ (3) กลยุทธ์แนวตั้งรับ จัดทำแผนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในระยะยาว และ (4) กลยุทธ์ป้องกันพัฒนาสมาชิกขึ้นนำให้มีความรู้ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต การระดมทุนภายในสหกรณ์

คำสำคัญ การดำเนินธุรกิจ ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด

Abstract

The research objectives were to 1) analysis the environmental conditions of product compilation business operation 2) study the needs in the development of product compilation business operation and 3) propose guidelines for product compilation business operation of Dok Kham Tai Beef Cattle Cooperative Limited, Phayao province.

Populations in the study 1) Cooperative Operations Committee, 11 people were studied from the total population by brainstorming session and content analysis 2) 527 members of Dok Kham Tai Beef Cattle Cooperative Limited as of April 30, 2020, accounting for 527 members. Sample size was determined using Taro Yamane formula with the error value of 0.05, a sample of 230 people were studied, simply randomized. The study tool used questionnaires. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis.

The results of the study found that 1) Business environment (1) Strengths are the operation committee, management and cooperative's loyalty members. (2) Weakness is the committee lacks of legal knowledge (3) Opportunity is policy. The government supports knowledge and funding. (4) The obstacles are the lack of continuity in the support policy for cooperatives. 2) The need for personnel to develop skills in raising cattle regularly. Finance: Support for low-interest loans. Material and equipment develop a place to buy cattle management. Encourage members turning to quality fattening cattle. That will increase their income. 3) Business guidelines (1) proactive strategy, develop a strategic plan in accordance with the potential of the cooperatives. (2) Solution strategy using technology as a channel for knowledge. (3) Defensive strategy, develop a long-term cooperative action plan and (4) preventative strategy developing leading members having knowledge. Promote the use of technology having reduce production costs. Fundraising within the cooperative.

Keywords: Business Operations, Product compilation business, Dok Kham Tai Beef Cattle Cooperative Limited

บทนำ

สหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด เป็นหนึ่งในสหกรณ์ประเภทการเกษตร ที่จัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวของผู้ที่มีใจรักในการเลี้ยงวัวไล่ทุ่งในตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยมีแนวคิดที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และแก้ปัญหาของผู้เลี้ยงวัวด้วยกัน และมีเป้าหมายที่จะช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงวัวในพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพในการเลี้ยงวัวให้มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของตลาด ซึ่งจะสามารถช่วยให้เกษตรกรผู้เลี้ยงวัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นที่ยึดของมวลสมาชิกได้

สหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2557 เลขทะเบียนที่ 5600000125579 ประเภทสหกรณ์การเกษตร สำนักงานตั้งอยู่ที่ 297 หมู่ 11 ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 56120 ณ วันที่ 30 เมษายน 2563 มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 527 คน มีทุนดำเนินงาน 27,792,747.39 บาท ประกอบด้วย ทุนเรือนหุ้น 1,143,900 บาท ทุนสำรอง 467,949.08 บาท ทุนสะสมตามข้อบังคับ 734,867.28 บาท กำไรสุทธิ

ประจำปี 608,305.31 บาท เงินกู้ยืมและหนี้สินอื่น ๆ 24,837,725.72 บาท ดำเนินธุรกิจ 7 ด้าน ประกอบด้วย 1) ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย จำนวน 12,665,111.12 บาท 2) ธุรกิจรวบรวมผลิตผล จำนวน 2,613,364.00 บาท 3) ธุรกิจแปรรูปผลิตผลการเกษตรและการผลิตสินค้า จำนวน 20,582,875.56 บาท 4) ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร จำนวน 220,472 บาท 5) ธุรกิจจำหน่ายสินค้าและให้บริการอาหาร จำนวน 91,346.58 บาท 6) ธุรกิจโครงการสินเชื่อเพื่อยกระดับปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อพัฒนาอาชีพ ผู้มีรายได้น้อย (โครงการ XYZ) จำนวน 5,622,020 บาท และ 7) ธุรกิจรับฝากเงินจำนวน 489,597.15 บาท ผลการดำเนินธุรกิจมีกำไรสุทธิ จำนวน 608,305 บาท จากผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ เมื่อเทียบกับการดำเนินธุรกิจในปีที่ผ่านมาสหกรณ์มีปริมาณธุรกิจลดลง (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา, 2563)

ผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด ระหว่างปีบัญชี 2561-2563 ในธุรกิจรวบรวมผลิตผล ซึ่งธุรกิจดังกล่าวถือได้ว่าเป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเมื่อเปรียบเทียบกับผลการดำเนินธุรกิจระหว่างปี 2561-2563 ดังจะเห็นได้จากนี้ ปี 2561 มีปริมาณธุรกิจ จำนวน 1,234,126 บาท ปี 2562 มีปริมาณธุรกิจจำนวน 12,455,672 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อนจำนวน 11,221,546 บาท และปริมาณธุรกิจในปี 2563 จำนวน 2,613,364 บาท ลดลงจากปีก่อนจำนวน 9,842,308 บาท จะเห็นได้ว่า ธุรกิจรวบรวมผลิตผลมีความผันผวนของปริมาณธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเสี่ยงทางธุรกิจในด้านความมีเสถียรภาพของการสร้างรายได้ของธุรกิจได้ จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น สหกรณ์ต้องตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผล และหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์ เพื่อให้สามารถเป็นองค์กรที่มีศักยภาพ มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเป็นที่พึงของมวลสมาชิก ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาสภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจ และความต้องการในการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด ให้สามารถพัฒนาเป็นสหกรณ์ที่เข้มแข็งและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจ 2) ศึกษาความต้องการของสมาชิกในการดำเนินธุรกิจ และ 3) เสนอแนวทางการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ 1) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จำนวน 11 คน โดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด โดยการประชุมระดมสมอง และการวิเคราะห์เนื้อหา และ 2) สมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา ณ วันที่ 30 เมษายน 2563 จำนวน 527 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยสูตรของทาร์ยามานันท์ ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 จำนวน 230 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เครื่องมือในการศึกษาใช้แบบสอบถาม ตรวจสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถามเท่ากับ 0.88 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหาโดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางควบคู่คำบรรยาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา สรุปได้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ได้มาจากการประชุมระดมสมองคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เมื่อวันที่ 12-14 มกราคม 2564 ณ ที่ทำการสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งสรุปผลการศึกษาดังนี้

1.1 สภาพแวดล้อมภายในของสหกรณ์ มีจุดแข็งคือ ด้านบุคลากรของสหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ ผู้ตรวจสอบกิจการ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี มีความเสียสละ ซื่อสัตย์และมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงาน มีความเข้าใจในปัญหาของสหกรณ์อย่างแท้จริงและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ด้านเงินทุนสหกรณ์มีผลการดำเนินธุรกิจมีกำไรสุทธิ ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา และได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐ ด้านวัสดุอุปกรณ์ สหกรณ์มีอุปกรณ์สำนักงานเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจและให้บริการสมาชิก รวมทั้งมีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานบัญชี การตลาดสินค้า และด้านอื่น ๆ สามารถช่วยพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สมบูรณ์ และรวดเร็ว มีทำเลที่ตั้งสำนักงานอยู่ติดถนนใหญ่เดินทางไปมาสะดวก มีเนื้อที่เพียงพอต่อการขยายธุรกิจในอนาคต รวมทั้งมีสำนักงานเป็นของตนเองทำให้สหกรณ์เกิดความมั่นคงด้านการจัดการโครงสร้างของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และฝ่ายจัดการมีความเหมาะสมในการบริหารงาน มีคำสั่งมอบหมายงานให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน มีการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจในการบริหาร มีการจัดชั้นสมาชิกเพื่อส่งเสริมสมาชิกสหกรณ์ที่ดี มีการประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทุกเดือน รวมทั้งมีการรายงานผลการตรวจสอบของผู้ตรวจสอบกิจการทุกเดือน คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการมีความพึงพอใจในสวัสดิการและค่าตอบแทนที่ได้รับ และผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีกำไรทุกปีส่งผลให้มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกอย่างเหมาะสม ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นต่อสหกรณ์มากขึ้น

สหกรณ์มีจุดอ่อน คือ ด้านบุคลากร คณะกรรมการสหกรณ์ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายสหกรณ์ ข้อบังคับและระเบียบสหกรณ์ รวมถึงยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการตลาด การแข่งขันทางธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์ พนักงานสหกรณ์ ไม่มั่นใจในความมั่นคงเรื่องอาชีพ สมาชิกมีส่วนร่วมกับการทำธุรกิจกับสหกรณ์น้อย และสมาชิกยังไม่เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งหลักการอุดมการณ์ และวิธีการสหกรณ์ อีกทั้งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเป็นสมาชิกสหกรณ์รายใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ด้านการปรับปรุงพันธุ์ การจัดการฟาร์ม และการตลาด ด้านเงินทุนสหกรณ์มีทุนดำเนินงานส่วนใหญ่มาจากแหล่งเงินทุนภายนอก และสหกรณ์มีหนี้ค้างชำระจากสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ด้านวัสดุอุปกรณ์สหกรณ์มีสำนักงาน และอุปกรณ์การตลาดเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจจึงไม่มีจุดอ่อนในด้านนี้ ด้านการจัดการ สหกรณ์มีการรวบรวมโคขุนจากสมาชิกในปริมาณที่ต่ำเมื่อเทียบกับการรวบรวมจากบุคคลภายนอก ราคาสินค้าที่นำมาจำหน่ายบางอย่างราคายังสูงกว่าตลาดเล็กน้อย ซึ่งทำให้สมาชิกมีต้นทุนในการเลี้ยงโคขุนเพิ่มขึ้น สหกรณ์มีสินทรัพย์หมุนเวียนส่วนใหญ่เป็นมีลูกหนี้ระยะสั้นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี

1.2 สภาพแวดล้อมภายนอกของสหกรณ์ มีโอกาส ดังนี้ ด้านการเมืองนโยบายรัฐบาลในการเร่งดำเนินการพัฒนาสหกรณ์ให้เป็นองค์กรที่ช่วยขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล ส่งผลให้สหกรณ์ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาลเพิ่มมากขึ้นและได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์โค อาหารสัตว์ ด้านเศรษฐกิจธนาคารพาณิชย์กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เพิ่มขึ้น ด้านสังคม การดำเนินชีวิตในปัจจุบันเกษตรกรหันมาเลี้ยงสัตว์มากขึ้น สหกรณ์ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและสนับสนุนสังคม ด้านเทคโนโลยีสหกรณ์นำเทคโนโลยีมาใช้ในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต และโปรแกรมสำเร็จรูปทางบัญชี ส่งผลให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยลดระยะเวลาการทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมสภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศเหมาะแก่การเลี้ยงโคขุน ด้านกฎหมาย กฎหมายภาษีอากรกำหนดให้สหกรณ์ไม่ต้องเสียภาษีรายได้ คำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่องแนวทางปฏิบัติในการจ่ายคืนค่าหุ้นกรณีสหกรณ์ขาดทุนสะสม พ.ศ. 2549

สหกรณ์มีอุปสรรค ดังนี้ ด้านการเมืองรัฐบาลมีการปรับเปลี่ยนบ่อยส่งผลให้นโยบายในการสนับสนุนสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง ด้านเศรษฐกิจราคาวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรมีราคาแพง ส่งผลให้สมาชิกมีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น สมาชิกสหกรณ์มีค่าครองชีพสูงขึ้น แนวโน้มหนี้สินในครัวเรือนเพิ่มขึ้นความสามารถในการชำระหนี้ลดลง สหกรณ์มีคู่แข่งทางการค้าเพิ่มมากขึ้น พฤติกรรมผู้บริโภคต้องการของดีราคาถูก ด้านสังคมสถานการณ์โรคติดต่อโควิด-19 ทำให้เกษตรกรบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ ยากขึ้นสังคมผู้สูงอายุทำให้สมาชิกสหกรณ์มีแนวโน้มลดลง ด้านเทคโนโลยีสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุมากทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่เพื่อนำมาพัฒนาการผลิตโคขุนคุณภาพ และด้านกฎหมายพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 50 เรื่องวาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ทำให้การดำเนินธุรกิจไม่ต่อเนื่อง ขั้นตอนในการขออนุญาตขนส่งโคขุนของสมาชิกระหว่างจังหวัดมากขึ้นตอนทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาด

2. ความต้องการของสมาชิกในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของสมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด

สมาชิกผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 230 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 193 คน คิดเป็นร้อยละ 84.00 อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 32.61 สถานภาพสมรส จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 84.78 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 31.30 ระยะเวลาการเป็นสมาชิก ระหว่าง 1-6 ปี จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 86.96 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001 - 10,000 บาท จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 52.17 ร่วมทำธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายมากที่สุด จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 42.78 ส่วนธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 13.04

2.2 ความต้องการของสมาชิกต่อการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

1) ด้านบุคลากร ความต้องการให้สหกรณ์จัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการเลี้ยงโคขุนอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือสหกรณ์ควรจัดอบรม ศึกษาดูงานการเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงโคขุนจากสหกรณ์ต้นแบบอยู่ในระดับมากที่สุด

และความต้องการให้ดำเนินการน้อยที่สุดคือ สหกรณ์ควรมีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่สหกรณ์ในตำแหน่งสัตวแพทย์ เพื่อบริการสมาชิก อยู่ในระดับมากที่สุด

2) **ด้านเงินทุน** ความต้องการให้สหกรณ์สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่สมาชิกสหกรณ์เพื่อช่วย ลดต้นทุนในการเลี้ยงโคขุนของสมาชิกอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ สหกรณ์ควรมีการรับซื้อโคขุนจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการให้ดำเนินการน้อยที่สุด คือ สหกรณ์สามารถจ่ายชำระเงินให้กับสมาชิกได้อย่างรวดเร็วโดยโอนผ่านบัญชีเงินฝาก/ระบบ Internet Banking โดยสมาชิกไม่ต้องเสี่ยงกับการรับเงินสดโดยตรงอยู่ในระดับมาก

3) **ด้านวัสดุอุปกรณ์** ให้สหกรณ์พัฒนาสถานที่รับซื้อโคขุน / จากสมาชิกที่มีประสิทธิภาพรวดเร็ว สะดวก สะอาด ปลอดภัยแก่สมาชิก อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ สหกรณ์ควรจัดหาลูกโคขุนสายพันธุ์ที่ตลาดต้องการให้สมาชิกรับไปเลี้ยงอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการให้ดำเนินการน้อยที่สุดคือ สหกรณ์ควรมีการจัดทำระบบอาหารผสมสำเร็จหมัก (Fermented Total Mixed Ration: FTMR) ที่มีคุณภาพแต่ต้นทุนต่ำอยู่ในระดับมาก

4) **ด้านการจัดการ** สหกรณ์ควรส่งเสริมให้สมาชิกหันมาเลี้ยงโคขุนคุณภาพเพื่อเพิ่มรายได้โดยการทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum Of Understanding: MOU) หรือการประกันราคาโคขุนของสมาชิกมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ สหกรณ์ควรมีรางวัลพิเศษสำหรับสมาชิกที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดของสหกรณ์อยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการให้ดำเนินการน้อยที่สุด คือ สหกรณ์ควรมีการจัดระบบขึ้นทะเบียนลูกโคและโคขุนและมีระบบบันทึกข้อมูลทำให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับจากชิ้นเนื้อมายังตัวโคได้โดยการใช้ระบบเก็บข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Radio Frequency Identification: RFID) การระบุเอกลักษณ์ด้วยคลื่นวิทยุมีลักษณะเป็นป้ายอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถอ่านค่าได้โดยผ่านคลื่นวิทยุ เพื่อตรวจสอบ ติดตามและบันทึกข้อมูลที่ทันสมัยอยู่ในระดับมาก

3. **แนวทางการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา** นำผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา มาวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ TOWS Matrix กำหนดกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
	S1. คณะกรรมการฯ มีการประชุมร่วมกันที่จะร่วมมือกันแก้ไขสถานการณ์การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ S2. สหกรณ์ได้รับการสนับสนุนเงินทุนและอุปกรณ์จากภาครัฐ เช่น สนับสนุนรั้วคอนกรีตล้อมรอบโรงฆ่าสัตว์ จากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพะเยา / เงินกู้ยืมจาก ธ.ก.ส. / เงินกู้ยืมจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ / รถบรรทุกพร้อมติดตั้งตู้ระบบทำความเย็นจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ S3. สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นในการดำเนิน ธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ของสหกรณ์	W1. คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการตลาด การแข่งขันทางธุรกิจ และการจัดการความเสี่ยงทางธุรกิจ W2. สหกรณ์ยังต้องอาศัยเงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอก เช่น ธ.ก.ส. กองทุนพัฒนาสหกรณ์ กองทุนส่งเสริมเกษตรกร W3. สมาชิกที่เป็นรายใหม่ยังขาดประสบการณ์ด้านการปรับปรุงพันธุ์ การจัดการฟาร์ม และการตลาด
โอกาส (Opportunity)	กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy)	กลยุทธ์แนวทางแก้ไข (WO Strategy)
O1. โครงการของรัฐบาลสนับสนุนเรื่องเงินทุนให้กับสหกรณ์ O2. อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยสหกรณ์สามารถจัดซื้อมาใช้ในการดำเนินธุรกิจได้ O3. การดำเนินชีวิตในปัจจุบันเกษตรกรหันมาเลี้ยงสัตว์มากขึ้น	S1:O2 การจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารงานด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของสหกรณ์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แผน กลยุทธ์ของสหกรณ์ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ	W1:O2 นำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแก่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ W3:O2 :O3 การเติมเต็มองค์ความรู้ทักษะประสบการณ์ การเลี้ยงโคขุน ระหว่างสมาชิก รุ่นเก่าสู่สมาชิก รุ่นใหม่ และเชื่อมโยงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้โดยสมาชิกรุ่นใหม่สู่สมาชิกรุ่นเก่า
อุปสรรค (Threat)	กลยุทธ์แนวตั้งรับ (ST Strategy)	กลยุทธ์ป้องกัน (WT Strategy)
T1. รัฐบาลมีการปรับเปลี่ยนนโยบายส่งผลให้นโยบายในการสนับสนุนสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง T2. ภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้สมาชิกสหกรณ์ มีค่าครองชีพสูง T3. พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่3) พ.ศ. 2563 มาตรา 50 เรื่องวาระการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีวาระ 2 ปี ทำให้การดำเนินธุรกิจไม่ต่อเนื่อง	S1:T1:T3 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีการจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเป็นแผนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในระยะยาว ทำให้นโยบายของสหกรณ์มีความต่อเนื่องในการดำเนินธุรกิจ	W1:T1 สหกรณ์ควรพัฒนาสมาชิกขึ้นนำให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย สหกรณ์ ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ เพื่อเตรียมพร้อมในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการในวาระต่อไป W2:T1 สหกรณ์ควรระดมทุนภายในสหกรณ์ เช่น การเพิ่มหุ้น การรับฝากเงินจากสมาชิก เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนที่เพียงพอในการดำเนินธุรกิจ W3:T2 สหกรณ์ควรพัฒนาทักษะ ความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงโคขุนให้สมาชิกรุ่นใหม่ สามารถใช้เทคโนโลยีช่วยไหลลดต้นทุนการผลิตได้เพิ่มขึ้น

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ TOWS Matrix กำหนดกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด สามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) คือ การจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารงานด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของสหกรณ์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงโคของสหกรณ์แก่สมาชิกสหกรณ์

4.2 กลยุทธ์แนวทางแก้ไข (WO Strategy) คือ นำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแก่คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ และเติมเต็มองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์การเลี้ยงโคขุนระหว่างสมาชิกรุ่นเก่าสู่สมาชิกรุ่นใหม่ พร้อมทั้งเชื่อมโยงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้โดยสมาชิกรุ่นใหม่สู่สมาชิกรุ่นเก่า

4.3 กลยุทธ์แนวตั้งรับ (ST Strategy) คือ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ควรจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเป็นแผนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในระยะยาว ทำให้นโยบายของสหกรณ์มีความต่อเนื่อง ในการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผล เช่น ส่งเสริมการเพิ่มจำนวนแม่พันธุ์โคแก่สมาชิก ส่งเสริมการอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตโคขุนสู่สมาชิกให้ได้รับความรู้ในเรื่องโคเนื้อมากขึ้น การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อรักษาโคแม่พันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ การผลิตอาหารสัตว์ พันธุ์พืชอาหารสัตว์ และการใช้อาหารสัตว์ และเผยแพร่สู่สมาชิกเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น

4.4 กลยุทธ์ป้องกัน (WT Strategy) คือ สหกรณ์ควรพัฒนาสมาชิกขึ้นนำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์ เพื่อเตรียมพร้อมในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการในวาระต่อไป ด้านเงินทุนสหกรณ์ควรระดมทุนภายในสหกรณ์ เช่น การเพิ่มหุ้น การรับฝากเงินจากสมาชิก เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนที่เพียงพอในการดำเนินธุรกิจและควรพัฒนาทักษะ ความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงโคขุนแก่สมาชิกรุ่นใหม่ และสามารถใช้เทคโนโลยีช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เพิ่มขึ้น

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา มีผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์ประกอบด้วย ปัจจัยภายในสหกรณ์มีจุดแข็ง คือ บุคลากรของสหกรณ์ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ ผู้ตรวจสอบกิจการ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดี มีความเสียสละ ซื่อสัตย์และมีวิสัยทัศน์ ในการบริหารงาน มีความเข้าใจในปัญหาของสหกรณ์และร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อมั่นในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ มีอุปกรณ์สำนักงานเพียงพอต่อการดำเนินธุรกิจและให้บริการสมาชิก อีกทั้งมีสำนักงานเป็นของตนเอง มีทำเลที่ตั้ง และ มีเนื้อที่เพียงพอต่อการขยายธุรกิจในอนาคต โครงสร้างของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์และฝ่ายจัดการมีความเหมาะสมในการบริหารงาน มีคำสั่งมอบหมายงานให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ส่งผลให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีความเข้มแข็ง คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการมีความพึงพอใจในสวัสดิการและค่าตอบแทนที่ได้รับและผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์มีกำไรทุกปีส่งผลให้มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกอย่างเหมาะสม ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นต่อสหกรณ์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทรัพยากรการบริหาร 4Ms ในเรื่องของบุคลากร (Man) ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะมีผลกับองค์กรต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการจัดการขององค์กรเหล่านั้นว่ามีการบริหารจัดการที่ดีหรือไม่ การบริหารกำลังคนจะใช้คนอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลกับงานให้มากที่สุด แต่สหกรณ์

ยังมีจุดอ่อน คือ คณะกรรมการสหกรณ์ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบสหกรณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการตลาด การแข่งขันทางธุรกิจ และการจัดการความเสี่ยงทางธุรกิจ ทำให้ขาดการวางแผนการดำเนินธุรกิจ ขาดการวิเคราะห์ความต้องการของตลาด (Demand Side) ให้สอดคล้องกับปริมาณการรวบรวมผลผลิต (Supply Side) สมาชิกไม่เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ สมาชิกมีส่วนร่วมกับการทำธุรกิจกับสหกรณ์น้อย และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเป็นสมาชิกรุ่นใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ด้านการปรับปรุงพันธุ์ การจัดการฟาร์ม และการตลาด สหกรณ์มีทุนดำเนินงานส่วนใหญ่มาจากแหล่งเงินทุนภายนอก และมีหนี้ค้างชำระจากสมาชิกเพิ่มมากขึ้น สหกรณ์มีการรวบรวมโคขุนจากสมาชิกในปริมาณที่ต่ำเมื่อเทียบกับการรวบรวมจากบุคคลภายนอก ราคาสินค้าที่นำมาจำหน่ายบางอย่างราคาสูงกว่าตลาดเล็กน้อย ซึ่งทำให้สมาชิกมีต้นทุนในการเลี้ยงโคขุนเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทรัพยากรการบริหาร 4'Ms ในเรื่องของการจัดการ (Management) มีการกำหนดกลยุทธ์การบริหารงานที่คำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อหากลยุทธ์ในการหลีกเลี่ยงและปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นกลยุทธ์การบริหารที่มีความครอบคลุม การจัดการทรัพยากรการบริหาร 4'Ms โดยใช้หลักการควบคุมเป็นส่วนสำคัญของการบริหารจึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการด้วยสมาชิกยังไม่เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกัลยา นาคลังกา และคณะ (2561) พบว่า บุคลากรขาดแคลนและยังขาดความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ โดยแนวทางการบริหารจัดการ คือ การจัดการความรู้ให้แก่สมาชิกสหกรณ์

สำหรับปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส คือ นโยบายรัฐบาลสนับสนุนให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่ช่วยขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศเหมาะสมกับการเลี้ยงโคขุน และสหกรณ์นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต โปรแกรมสำเร็จรูปทางบัญชี กฎหมายสหกรณ์ได้กำหนดยกเว้นภาษีเงินได้ให้กับสหกรณ์ สหกรณ์มีปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสดังที่กล่าวมาจะช่วยสนับสนุนให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนโดยใช้ระบบสหกรณ์เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน แต่ยังมีอุปสรรคคือ รัฐบาลมีการปรับเปลี่ยนบ่อยทำให้นโยบายในการสนับสนุนสหกรณ์ขาดความต่อเนื่อง สหกรณ์มีคู่แข่งทางการค้าเพิ่มมากขึ้นเหตุเนื่องจากการเปิดเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดวาระในการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการไว้ไม่เกิน 2 วาระติดต่อกัน ทำให้การบริหารงานไม่ต่อเนื่อง ราคาวัสดุการเกษตรสูงขึ้นทำให้สมาชิกสหกรณ์มีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น สมาชิกมีค่าครองชีพสูง แนวโน้มหนี้ในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกลดลง สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุมากจึงทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องการเรียนรู้ เทคโนโลยีใหม่เพื่อนำมาพัฒนาการผลิตโคขุนคุณภาพ จากอุปสรรคต่างๆ สหกรณ์ควรจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าวโดยมุ่งหวังให้มวลสมาชิกมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในโลกของความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในอนาคตสหกรณ์สามารถกำหนดนโยบายจัดสวัสดิการแก่สมาชิกเพื่อป้องกันความยากจนและบรรเทาปัญหาต่างๆ ของชีวิตตามความจำเป็น

ความต้องการของสมาชิกในการพัฒนาการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด ในด้านบุคลากร (Man) ต้องการให้สหกรณ์จัดอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาทักษะการเลี้ยงโคขุนอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ และให้มีการศึกษาดูงานจากสหกรณ์ต้นแบบเพื่อการเพิ่มประสบการณ์และเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงโคขุนสอดคล้องกับงานวิจัยของธาริกานต์ ธัญญะกุล (2556) ได้ศึกษาการจัดการสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักของสหกรณ์การเกษตรคือสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดอุดมการณ์สหกรณ์ มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ด้านเงินทุน (Money) ต้องการให้สหกรณ์มีการสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่สมาชิกสหกรณ์ เพื่อช่วยลดต้นทุนในการเลี้ยงโคขุนของสมาชิกมีการรับซื้อโคขุนจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดรวมทั้งจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ และราคาต่ำกว่าท้องตลาดบริการให้แก่สมาชิกเพื่อเป็นการลดต้นทุนให้แก่สมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของมานพ กุศลยัง (2555) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงโคขุนของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดอุดรธานี พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนส่วนใหญ่ประสบปัญหาต้นทุนการผลิต เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 75.9 มีต้นทุนการผลิตสูง ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) ต้องการให้สหกรณ์พัฒนาสถานที่รับซื้อโคขุนจากสมาชิกที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว สะดวก สะอาด ปลอดภัยแก่สมาชิก รวมทั้งมีการจัดหาลูกโคขุนสายพันธุ์ที่ตลาดต้องการให้สมาชิกรับไปเลี้ยง และสหกรณ์ควรมีโรงผสมอาหารสัตว์ ที่ได้มาตรฐาน เพื่อเป็นการช่วยลดต้นทุนการผลิตแก่สมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของมานพ กุศลยัง (2555) ได้ศึกษาสภาพการเลี้ยงโคขุนของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดอุดรธานี พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนส่วนใหญ่ประสบปัญหา 1) ปัญหาด้านพันธุ์โค เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 55.4 ขาดแคลนลูกโคที่จะนำไปขุน 2) ปัญหาด้านอาหารชั้นเกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 69.9 ประสบปัญหาราคาอาหารชั้นแพง 3) ปัญหาด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ เกษตรกรส่วนมาก ร้อยละ 59.4 มีปัญหาการส่งเสริมไม่ตรงกับความต้องการโดยเกษตรกรต้องการวัตถุดิบอาหารสัตว์ราคาถูก และการรวมกลุ่มผู้ผลิตลูกโคขุน และด้านการจัดการ (Management) ต้องการให้สหกรณ์ส่งเสริมให้สมาชิกหันมาเลี้ยงโคขุนคุณภาพเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการทำ MOU หรือการประกันราคาโคขุนของสมาชิก และส่งเสริมให้มีรางวัลพิเศษสำหรับสมาชิกที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดของสหกรณ์สมาชิก สอดคล้องกับงานวิจัยของอำพันธ์ เวสุตันติ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการผลิตโคเนื้อให้เพียงพอต่อการบริโภคในภาค ตะวันออก พบว่าการเลี้ยงโคเนื้อทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ตลอดจนทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นส่วนด้านการส่งเสริม นั้นให้ความสำคัญการรวมกลุ่มและเน้นด้านการตลาด

แนวทางการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลของสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา สามารถดำเนินงานตามกลยุทธ์ 4 รูปแบบ ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก คือ การจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารงานด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของสหกรณ์ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แผนกลยุทธ์ของสหกรณ์ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ กลยุทธ์แนวทางแก้ไข คือ นำเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ และเติมเต็มองค์ความรู้ ทักษะประสบการณ์การเลี้ยงโคขุนระหว่างสมาชิกรุ่นเก่าสู่สมาชิกรุ่นใหม่ พร้อมทั้งเชื่อมโยงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้โดยสมาชิกรุ่นใหม่สู่สมาชิกรุ่นเก่า กลยุทธ์แนวตั้งรับ คือ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ควรจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อเป็นแผนการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในระยะยาว ทำให้นโยบายของสหกรณ์มีความต่อเนื่องในการ

ดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผล เช่น การเพิ่มจำนวนแม่พันธุ์โคเนื้อ การอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตโคขุนสู่สมาชิกให้ได้รับความรู้ในเรื่องโคเนื้อมากขึ้น การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อรักษาโคเนื้อแม่พันธุ์ดีไว้ขยายพันธุ์ การทดสอบพันธุ์และกระจายพันธุ์โคเนื้อที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การผลิตอาหารสัตว์ พันธุ์พืชอาหารสัตว์ และการใช้อาหารสัตว์ และเผยแพร่สู่สมาชิกเพื่อลดต้นทุนการผลิต เป็นต้น และกลยุทธ์ป้องกัน คือ สหกรณ์ควรพัฒนาสมาชิกขึ้นนำให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบของสหกรณ์เพื่อเตรียมพร้อมในการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการในวาระต่อไป สหกรณ์ควรระดมทุนภายในสหกรณ์ เช่น การเพิ่มหุ้น การรับฝากเงินจากสมาชิก เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนที่เพียงพอในการดำเนินธุรกิจและควรพัฒนาทักษะ ความรู้และประสบการณ์ด้านการเลี้ยงโคขุนแก่สมาชิกรุ่นใหม่ และสามารถใช้เทคโนโลยีช่วยให้ลดต้นทุนการผลิตได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจันทิกา สุภาพงษ์ และคณะ (2561) พบว่า เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับการประเมินและตัวชี้วัดต่างๆ ผู้บริหารสหกรณ์และสมาชิกจะมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับนโยบายและทิศทางของสหกรณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อพัฒนาสหกรณ์ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

การศึกษาการดำเนินธุรกิจสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา ครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แนวทางการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผล สหกรณ์ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1.1 พัฒนาความรู้ประสบการณ์และความเข้าใจในการจัดการบริหารตลาดการแข่งขันทางธุรกิจของผู้บริหารและสมาชิกสหกรณ์ที่มีอยู่เดิมให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อเป็นแบบอย่าง ให้แก่เกษตรกรในบริเวณใกล้เคียงเกิดแรงกระตุ้นในการเข้ามารวมกลุ่ม สร้างความแข็งแกร่งเพิ่มขึ้น

1.1.2 สนับสนุนโอกาสการลงทุนของสหกรณ์ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ สามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายตั้งแต่ระบบการผลิตไปจนถึงผู้บริโภคและมีความพร้อมในการแข่งขันทางการค้ากับต่างประเทศ เช่น การพัฒนาโรงฆ่าสัตว์มาตรฐาน ห้องเก็บซากหรือห้องแช่เย็นซาก คุณภาพการตัดแต่งซาก รวมถึงบรรจุภัณฑ์ ต้องมีการนำนวัตกรรมด้านความรู้และเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น

1.1.3 พัฒนาบุคลากรของสหกรณ์ในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง การศึกษาดูงาน และการถ่ายทอด ความรู้ระหว่างเพื่อนร่วมงาน

1.1.4 สร้างแรงจูงใจในการทำงาน การให้ผลตอบแทนแก่ผู้ปฏิบัติงานที่ทำผลงานได้สูงกว่ามาตรฐานที่ตั้งไว้และมีมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎและระเบียบของสหกรณ์

1.1.5 ตำแหน่งงานที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถและความรับผิดชอบสูง เช่น เจ้าหน้าที่บัญชี เจ้าหน้าที่การเงิน เจ้าหน้าที่ควบคุมคุณภาพการผลิต ควรสร้างแรงจูงใจโดยกำหนดค่าตอบแทนในตำแหน่งที่ขาดแคลนและส่งเสริมให้ได้รับการอบรมเพิ่มตามความรู้ ความสามารถ

1.2 ด้านบุคลากร สหกรณ์ต้องเพิ่มความรู้ และพัฒนาทักษะการเลี้ยงโคขุนอย่างมีประสิทธิภาพให้แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งจัดให้มีการศึกษาดูงานจากสหกรณ์ต้นแบบเพื่อการเพิ่มประสบการณ์และเพิ่มประสิทธิภาพการเลี้ยงโคขุนจากการปฏิบัติจริงที่เป็นรูปธรรม และทักษะการผลิตด้านการจัดการใน

กระบวนการเลี้ยงโคขุน ตั้งแต่การเตรียมการคัดเลือกพันธุ์ โครงสร้างโรงเรือน การใช้วัตถุดิบอาหารในท้องถิ่น เพื่อลดต้นทุนการผลิต

1.3 ด้านเงินทุน สมาชิกต้องการให้สหกรณ์สนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่สมาชิก รวมทั้งต้องการให้สหกรณ์จัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ และราคาต่ำกว่าท้องตลาดบริการให้แก่สมาชิก เพื่อจะได้ช่วยลดต้นทุนในการเลี้ยงโคขุนแก่สมาชิก ดังนั้น สหกรณ์ต้องกำหนดแผนงานและเตรียมความพร้อมในด้านการจัดหาเงินทุนทั้งจากภายในสหกรณ์ เช่น การระดมทุนเรือนหุ้น ส่งเสริมการออมของสมาชิก และการหาแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำมาช่วยเหลือสมาชิกในการจัดหาปัจจัยการผลิตในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดแก่สมาชิก รวมทั้งการให้สินเชื่อแก่สมาชิกในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ เพื่อให้สมาชิกนำไปเป็นทุนในการเลี้ยงโคขุนของสมาชิก

1.4 ด้านวัสดุอุปกรณ์ สมาชิกต้องการให้สหกรณ์พัฒนาสถานที่รับซื้อโคขุนจากสมาชิกที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว สะดวก สะอาด ปลอดภัยแก่สมาชิก ดังนั้นสหกรณ์ต้องเตรียมความพร้อมด้านสถานที่รับซื้อที่ได้มาตรฐานที่ได้รับการรับรองและตรวจสอบจากกรมปศุสัตว์และมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ ส่วนการจัดหาลูกโคขุนสายพันธุ์ที่ตลาดต้องการให้สมาชิกนำไปเลี้ยง ซึ่งสหกรณ์ต้องมีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ด้านการเลี้ยงโคขุนร่วมกับเจ้าหน้าที่จากกรมปศุสัตว์มาดูแลและให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาการเลี้ยงโคขุนของสมาชิก และสหกรณ์ต้องศึกษาแนวทางในการเตรียมความพร้อมในเรื่องของโรงผสมอาหารสัตว์ที่ได้มาตรฐาน เพื่อให้บริการแก่สมาชิกเป็นการช่วยลดต้นทุนการผลิตแก่สมาชิก

1.5 ด้านการจัดการ สมาชิกต้องการให้สหกรณ์ส่งเสริมให้สมาชิกหันมาเลี้ยงโคขุนคุณภาพเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการทำ MOU หรือการประกันราคาโคขุนของสมาชิก และส่งเสริมให้มีรางวัลพิเศษสำหรับสมาชิกที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดของสหกรณ์ ดังนั้นสหกรณ์จึงจำเป็นต้องกำหนดแนวทางในการส่งเสริมให้สมาชิกเลี้ยงโคขุนที่ได้มาตรฐานมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานและได้รับการรับรองมาตรฐานสินค้าของสมาชิก เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตสมาชิก เพื่อที่สหกรณ์สามารถที่จะประกันราคาการรับซื้อโคขุนจากสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาสภาพการเลี้ยงและต้นทุนการเลี้ยงโคขุนของสมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต่อนำไปใช้ในการลดต้นทุนและส่งเสริมสภาพการเลี้ยงโคขุนที่เหมาะสมให้กับสมาชิก

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการเลี้ยงโคขุนของสมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา เพื่อใช้เป็นข้อมูลให้สหกรณ์และเจ้าหน้าที่นำไปขับเคลื่อนและส่งเสริมสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคขุนอย่างยั่งยืนต่อไป

2.3 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด จังหวัดพะเยา ต่อการดำเนินธุรกิจรวบรวมผลิตผลสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการให้บริการเพื่อประสิทธิภาพสูงสุด

2.4 ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการด้านการตลาดในธุรกิจรวบรวมผลิตผลสหกรณ์ ที่สะท้อนถึงความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งป็นมิติด้านอุปสงค์ (Demand Side) โดยการวิเคราะห์ TOWS Matrix

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา นาคลังกา และคณะ (2561). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการของสหกรณ์เคหสถานชุมชนริมคลองลาดพร้าว. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2561
- จันทิกา สุภาพงษ์ และคณะ (2561). การพัฒนารูปแบบการประเมินการบริหารจัดการของสหกรณ์เคหสถานชุมชนริมคลองลาดพร้าว. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561
- ธาริกานต์ ธัญญะกุล. (2556). การจัดการสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี. สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พิมพ์พิสุทธิ์ อ้วนล้ำ ชมพูนุท โมราชาติ และกัญญา จีงวิมุตพันธ์. (2560). การพัฒนาศักยภาพการดำเนินธุรกิจกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2560
- มานพ กุศลยัง. (2555). สภาพการเลี้ยงโคขุนของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดอุดรธานี. วารสารปศุสัตว์ เขต 4 ปีที่ 16 ฉบับ เดือนกรกฎาคม 2555
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา. (2563). รายงานกิจการประจำปีสหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จำกัด. จังหวัดพะเยา
- โอภาวดี เข้มทอง และคณะ. (2548). แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดสระบุรี. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- อำพันธุ์ เวฬุตันติ. (2561). แนวทางการส่งเสริมการผลิตโคเนื้อให้เพียงพอต่อการบริโภคในภาคตะวันออก. หลักสูตร วปอ. ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ รุ่นที่ 60

ผลของการใช้หญ้าหวานเป็นวัตถุดิบอาหารชั้นต่อสมรรถภาพการผลิตแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์

Effects of Sweet Grass (*Pennisetum Purpureum* CV. Mahasarakham)

in Concentrate Feed on Production Performance of Boer Crossbred Goat

วนิดา มากศิริ* เจนจิณา แท้มเรืองอิทธิ ชานนารอง รอดราชภูธร ธนพร สีแดง และ สรวิศ จักรทิพย์

Wanida Maksiri* Janejina Tamruangit Channarong Rodrat Thanaporn Seedaeng and Sorawit Jakthip

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย 76000

Department of Animal Science, Faculty of Agricultural Technology, Phetchaburi Rajabhat University, Phetchaburi, Thailand 76000

*Corresponding author: wanidamaksiri@yahoo.com

บทคัดย่อ

การทดลองนี้เพื่อศึกษาการใช้หญ้าหวานเป็นวัตถุดิบในการผสมอาหารชั้นต่อสมรรถภาพการผลิต ต้นทุน และผลกำไรของการเลี้ยงแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์ วางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ โดยใช้แพะเพศผู้น้ำหนักเฉลี่ย 19.00 ± 1.00 กิโลกรัม/ตัว จำนวน 9 ตัว อายุ 3 ± 1 เดือน แบ่งแพะออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 3 ตัว ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ได้รับอาหารชั้นสูตรทางการค้า (โปรตีนไม่น้อยกว่า 14 %) กลุ่มที่ 2 ได้รับอาหารชั้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 10% เปอร์เซนต์ และกลุ่มที่ 3 ได้รับอาหารชั้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 15% เปอร์เซนต์ แพะแต่ละกลุ่มจะได้รับอาหารชั้น 2% ของน้ำหนักตัวและหญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1 สับแบบเต็ม (ad libitum) ใช้ระยะเวลาในการทดลอง 90 วัน ผลการทดลอง พบว่า ปริมาณการกินได้ของวัตถุดิบทั้งหมด อัตราการเจริญเติบโต น้ำหนักตัวเมื่อสิ้นสุดการทดลอง และประสิทธิภาพการใช้อาหาร ความเข้มข้นของยูเรียในโตรเจนและกลูโคสในกระแสเลือดหลังกินอาหารที่ 4 ชั่วโมง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ($P > 0.05$) ต้นทุนค่าอาหารและต้นทุนรวมของแพะกลุ่มที่ 1 มีค่าสูงกว่ากลุ่มที่ 2 และ 3 และเมื่อสิ้นสุดการทดลองแพะกลุ่มที่ 2 จำหน่ายได้ราคามากกว่าจึงทำให้ผลกำไรสุทธิสูงกว่าแพะกลุ่มที่ 1 และ 3 จึงเห็นได้ว่าการใช้หญ้าหวาน ในสูตรอาหารชั้น 10 เปอร์เซนต์ สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผสมอาหารแพะเนื้อที่สามารถลดต้นทุนค่าอาหารได้

คำสำคัญ : หญ้าหวาน, อาหารชั้น, แพะเนื้อ, สมรรถภาพการผลิต, แพะพันธุ์บอร์

Abstract

This experiment aimed to investigate the possibility of sweet grass (*Pennisetum Purpureum* CV. Mahasarakham) as the main source in concentrate diet on productive performance and economic value in male crossbred meat goat (Thai native x Boer). Nine male meat goats (3 ± 1 months old) with an initial body weight of 19.00 ± 1.00 kg. The experimental design was completely randomized design (CRD) which the goats were divided into 3 groups with 3 goats in each group. Group 1: goat received fed with commercial concentrate diet (protein not less than 14%), group 2: goat received fed with 10% sweet grass in concentrate diet and group 3: goat received fed with 15% sweet grass in concentrate diet. Each group were fed 2%BW of concentrate and Napier Pakchong 1 grass by an *ad libitum* for 90 days. The results showed that total dry matter intake, growth rate, final weight, feed conversion ratio, blood urea nitrogen and glucose concentration after the meal at 4th hour were not significantly different ($P > 0.05$). Feed cost and total cost

of goat group 1 were higher than those of group 2 and 3. At the end of the experiment, group 2 were sold at higher price, resulting in higher net profits than group 1 and 3. Thus, use of 10% sweet grass in concentrate diet it can be used as raw material for meat goat feed that can reduce feed cost.

Keyword : Sweet grass, Concentrate, Meat goat, Production performance, Boer

บทนำ

หญ้าหวานเป็นหญ้าในกลุ่มเนเปียร์ มีชื่อเรียกสามัญว่า Sweet grass และชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pennisetum purpureum* cv. Mahasarakham มีลักษณะลำต้นเป็นกอต้นเดี่ยว มีใบและข้อปล้องคล้ายกับต้นหญ้าเนเปียร์ ความสูงและลักษณะของใบมีความแตกต่างกัน ซึ่งข้อปล้องของหญ้าหวานมี ขนาดความยาวอยู่ที่ 2-3 เซนติเมตร มีคุณค่าทางโภชนาสูง หญ้าหวานที่อยู่ในช่วงอายุการตัด ที่เหมาะสมจะตัดที่อายุ 45 วัน จะมีค่าโปรตีนรวมสูงถึง 18.39 เปอร์เซ็นต์และค่าเยื่อใย NDF และ ADF เท่ากับ 50.48 และ 30.47 เปอร์เซ็นต์ (เชาวฤทธิ์ มาปะโท และ เมธา วรรณพัฒน์, 2560) สามารถใช้เลี้ยงสัตว์ได้หลากหลาย เช่น สุกร โค กระบือ แพะ แกะ ม้า เป็ด ไก่ ปลา ซึ่งหญ้าหวานนำมาให้สัตว์กินได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องสับ เพราะใบมีความอ่อนนุ่ม หวาน กรอบ สัตว์ชอบกิน (เชาวฤทธิ์ มาปะโท และ เมธา วรรณพัฒน์, 2560) ซึ่งจากการศึกษาของ วนิดา มากศิริ และคณะ (2563) รายงานว่าหญ้าหวานที่อายุการตัด 45, 60 และ 90 วัน มีค่าองค์ประกอบทางเคมีของโปรตีนหยาบเฉลี่ย 14.57, 10.49 และ 7.91 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ หญ้าหวานที่อายุการตัด 45, 60 และ 90 วัน ไม่มีผลต่อค่าวัตถุแห้งและความชื้น ซึ่งพบว่ามีค่าเฉลี่ยวัตถุแห้ง เท่ากับ 12.51, 10.42 และ 13.37 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ และค่าความชื้นเฉลี่ยเท่ากับ 88.70, 89.34 และ 87.01 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ แสดงให้เห็นได้ว่าอายุการตัดหญ้าไม่ส่งผลต่อค่าวัตถุแห้ง และความชื้นในพืชแต่จะส่งผลต่อระดับของโปรตีนหยาบที่พบว่ามีค่าการตัดหญ้าที่อายุเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลทำให้ค่าโปรตีนหยาบลดลงและมีค่าเยื่อใย NDF และ ADF เพิ่มสูงขึ้น จึงส่งผลให้คุณค่าทางโภชนาของหญ้าลดลง ทั้งนี้การเพิ่มขึ้นของเยื่อใย ADF จะส่งผลทำให้ค่าการย่อยได้ของสัตว์ลดลงตามไปด้วย การตัดหญ้าที่อายุ 45 วัน จะมีค่าโปรตีนหยาบสูงถึง 14.57 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นระดับที่สูงเหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์และเมื่ออายุการตัดหญ้าเพิ่มขึ้นจนถึง 90 วัน ระดับโปรตีนหยาบจะลดลงเหลือ 7.91 เปอร์เซ็นต์ แต่ทั้งนี้ระดับโปรตีนที่อายุการตัด 90 วัน ก็ยังคงเป็นระดับที่เหมาะสมต่อการทำงานของจุลินทรีย์ในกระเพาะรูเมน ซึ่งเมื่อพิจารณาระดับต่ำสุดของโปรตีนในพืชอาหารสัตว์เพื่อให้เพียงพอต่อการหมักย่อยในกระเพาะรูเมนจะต้องไม่ต่ำกว่า 7 เปอร์เซ็นต์ (Minson, 1984) อย่างไรก็ตามค่าความชื้นในหญ้าหวานมีค่าเฉลี่ยสูง ซึ่งเหมาะสำหรับการตัดสดเพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์ แต่ไม่เหมาะสำหรับการทำหญ้าหมักเนื่องจากความชื้นที่สูงจะทำให้คุณภาพของหญ้าหมักลดลง ผลผลิตน้ำหนักรากสดของหญ้าหวานที่อายุการตัด 45, 60 และ 90 วัน พบว่ามีค่าเฉลี่ย 2.58, 5.69 และ 6.67 ตันต่อไร่ ซึ่งผลผลิตจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุการตัดหญ้าเพิ่มขึ้น (วนิดา มากศิริ และคณะ, 2563) ทั้งนี้ในการทำท่อนพันธุ์หญ้าหวานเพื่อนำไปขยายพันธุ์สำหรับการปลูกจะตัดที่อายุ 90 วัน ซึ่งจะมีส่วนเหลือของใบเป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้ามีการสับตากแห้ง และบดน่าจะเป็นไปได้ที่จะมีค่าโภชนาที่เหมาะสมในการทำเป็นวัตถุดิบในสูตรอาหารชั้น โดยสำนักพัฒนาอาหารสัตว์ (2559) รายงานว่าแพะรุ่นควรให้อาหารในปริมาณที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และการเจริญเติบโต การให้อาหารชั้นเสริมให้แก่แพะ และแกะรุ่น

ควรมีโปรตีน 14-16 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำหญ้าหวานแห้งบดมาใช้ในการสูตรอาหารที่ระดับต่างกันต่อสมรรถภาพการผลิตแพะเนื้อลูกผสมพันธุ์บอร์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้อาหารชั้นที่มีส่วนผสมของหญ้าหวานแห้งบดต่อสมรรถภาพการผลิตแพะเนื้อลูกผสมบอร์
2. เพื่อศึกษาการใช้อาหารชั้นที่มีส่วนผสมของหญ้าหวานแห้งบดต่อค่าองค์ประกอบทางเคมีในเลือดของแพะเนื้อลูกผสมบอร์
3. เพื่อศึกษาการใช้อาหารชั้นที่มีส่วนผสมของหญ้าหวานแห้งบดที่ระดับต่างกันต่อต้นทุนและกำไรในการผลิตแพะเนื้อลูกผสมบอร์

อุปกรณ์และวิธีการ

สัตว์ทดลองและการวางแผนการทดลอง

ทำการศึกษาในแพะเพศผู้ลูกผสมพันธุ์บอร์ จำนวน 9 ตัว อายุเฉลี่ย 3 ± 1 เดือน และมีน้ำหนักเฉลี่ย 19.00 ± 1.00 กิโลกรัม วางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design; CRD) โดยแบ่งแพะออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 3 ตัว ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ได้รับอาหารชั้นสูตรทางการค้า (โปรตีนไม่น้อยกว่า 14 %) กลุ่มที่ 2 ได้รับอาหารชั้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 10 เปอร์เซ็นต์ และกลุ่มที่ 3 ได้รับอาหารชั้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์

แพะแต่ละกลุ่มจะได้รับอาหารชั้น 2% ของน้ำหนักตัวและหญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1 สับให้มีขนาดชิ้น 2-3 เซนติเมตร แบบเต็มที (*ad libitum*) มีน้ำสะอาด และแร่ธาตุก้อนให้กินตลอดเวลา โดยทำการปรับสัตว์ทดลองก่อนเข้าการทดลองเป็นเวลา 14 วัน พร้อมทั้งทำการถ่ายพยาธิแพะทุกตัวโดยการฉีดไอโวนแม็ก-เอฟ เมื่อเข้าสู่ระยะทดลองแพะจะได้รับอาหารตามกลุ่มการทดลอง และใช้ระยะเวลาทดลอง 90 วัน โรงเรือนทดลองเป็นโรงเรือนโปร่งยกพื้น หลังคามุงกระเบื้อง โดยแพะทุกตัวจะได้รับการเลี้ยงดูในคอกขังเดี่ยวขนาด 1.5×1.5 เมตร

การเตรียมอาหารทดลอง

นำหญ้าหวานที่อายุการตัด 90 วัน (ส่วนใบ) มาสับและตากแห้ง จากนั้นจึงนำไปบดเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการพัฒนาสูตรอาหารชั้นสำหรับการเลี้ยงแพะเนื้อขุน โดยสูตรอาหารชั้นที่ใช้ในการทดลองสำหรับแพะทดลองกลุ่มที่ 2 และ 3 มีค่าโภชนะระดับโปรตีนหยาบไม่น้อยกว่า 14% และค่าพลังงานรวมย่อยได้ (TDN) 70% (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงส่วนประกอบของสูตรอาหารชั้นที่ใช้ในการทดลอง

วัตถุดิบอาหาร (เปอร์เซ็นต์)	ระดับหญ้าหวานแห้งบดในสูตรอาหารแพะ (เปอร์เซ็นต์)	
	10	15
มันเส้น	17	14
ข้าวโพด	8	9
รำละเอียด	6	4
รำหยาบ	6	4
รำสกัด	5	1
ปลายข้าว	1	4
หญ้าหวานแห้งบด	10	15
ปลาป่น	3	3
ผิวถั่วเหลืองอัดเม็ด	3	4
กากเนื้อในปาล์ม	20	16
กากมะพร้าว	13	16.5
ยูเรีย	1	1
เกลือ	1	0.8
กำมะถัน	0.01	0.01
กากน้ำตาล	5	7
พรีมิกซ์	0.99	0.69
ค่าโภชนะ (เปอร์เซ็นต์)		
โปรตีนหยาบ	14.11	14.06
พลังงานรวมย่อยได้	70.24	71.15
ราคา (บาท/กิโลกรัม)	7.92	7.72

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ทางเคมี

บันทึกปริมาณการให้อาหารด้วยการชั่งน้ำหนักอาหารก่อนให้และอาหารที่เหลือในแต่ละวัน เพื่อนำไปหาค่าปริมาณการกินได้ ทำการชั่งน้ำหนักแพะทดลองรายตัวเมื่อเริ่มต้นการทดลอง และเมื่อสิ้นสุดการทดลอง เพื่อคำนวณหาการเปลี่ยนแปลงของน้ำหนักตัว อัตราการเจริญเติบโต (Average Daily Gain, ADG) และอัตราการเปลี่ยนอาหารเป็นน้ำหนักตัว (Feed Conversion Ratio, FCR)

สุ่มเก็บตัวอย่างอาหารทดลองเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีด้วยวิธี Proximate analysis ตามวิธีของ AOAC (2000) เยื่อใยในรูป Neutral Detergent Fiber (NDF) และ Acid Detergent Fiber (ADF) ตามวิธีการของ Van Soest et al. (1991)

ในสัปดาห์สุดท้ายของการทดลองทำการเจาะเลือดแพะทุกตัว โดยเจาะเลือดบริเวณเส้นเลือดดำที่คอ (jugular vein) ในช่วงเวลาที่ 0 (ก่อนกินอาหาร) และช่วงเวลาที่ 4 หลังการกินอาหาร ของแพะเนื้อเพื่อทำการวิเคราะห์ค่าปริมาณกลูโคสในเลือด (Blood Glucose; BG) และค่าความเข้มข้นของยูเรียไนโตรเจนในเลือด (Blood Urea

Nitrogen; BUN) สำหรับการวิเคราะห์ค่ากลูโคสตามวิธีของ Henry et al. (1974) และค่ายูเรียไนโตรเจน ตามวิธีของ Tiffany et al. (1972)

สุมเก็บตัวอย่างอาหารที่แพะกิน และมูลแพะ เพื่อนำไปวิเคราะห์หาเถ้าที่ไม่ละลายในกรด (Acid-Insoluble Ash, AIA) เพื่อใช้เป็นตัวบ่งชี้ในการคำนวณสัมประสิทธิ์การย่อยได้ของโภชนะต่างๆ ตามวิธีการของ Schnieder and Flatt (1975) โดยเก็บตัวอย่างมูลแพะในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของการทดลองเป็นเวลา 5 วัน ติดต่อกัน นำไปแช่ตู้เย็น หลังจากเก็บครบ 5 วัน นำมูลแพะแต่ละตัวมาผสมรวมกัน แบ่งส่วนหนึ่งนำไปอบที่อุณหภูมิ 105 °C เพื่อหาวัตถุแห้ง และส่วนที่เหลือนำมาอบที่อุณหภูมิ 65-70 °C นำมาบดผ่านตะแกรงขนาด 1 มิลลิเมตร และนำไปวิเคราะห์หาเถ้าที่ไม่ละลายในกรด

การวิเคราะห์หขอมูลทางสถิติ

นำข้อมูลที่เก็บทั้งหมดมาวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มการทดลองโดยใช้วิธี Duncan's New Multiple Range Test ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

องค์ประกอบทางเคมีของหญ้าเนเปียร์ หญ้าหวาน และอาหารข้น

หญ้าหวานที่นำมาใช้เป็นแหล่งวัตถุดิบในการผสมอาหารข้นสำหรับแพะเนื้อ จากการศึกษาทดลองในครั้งนี้มีอายุการตัดที่ 90 วัน ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนะโดยเฉพาะโปรตีนหยาบเท่ากับ 9.62 เปอร์เซ็นต์ มีค่าเยื่อใย NDF และ ADF เท่ากับ 63.13 และ 40.36 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ซึ่งเมื่อนำไปเป็นวัตถุดิบในการผสมอาหารแพะเนื้อที่ระดับ 10 และ 15 เปอร์เซ็นต์ ในสูตรอาหาร พบว่า มีค่าโปรตีนหยาบเท่ากับ 15.40 และ 16.89 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ และการเพิ่มปริมาณหญ้าหวานในสูตรอาหารเพิ่มขึ้นจะทำให้มีระดับของโปรตีนหยาบและเยื่อใย NDF เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีผลต่อระดับเยื่อใย ADF แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบทางเคมีของหญ้าเนเปียร์ หญ้าหวาน และอาหารข้นที่ใช้ในการทดลอง (เปอร์เซ็นต์วัตถุแห้ง)

องค์ประกอบทางเคมี	หญ้าเนเปียร์	หญ้าหวาน	อาหารข้นทางการค้า	อาหารข้น 10%	อาหารข้น 15%
วัตถุแห้ง	16.23±1.55	12.62±1.20	97.12±0.30	91.92±0.17	91.57±0.35
ความชื้น	83.77±1.55	87.38±1.20	2.88±0.30	8.08±0.17	8.43±0.35
เถ้า	9.65±0.05	15.48±0.14	9.16±0.02	9.08±0.41	10.77±0.02
ไขมัน	1.84±0.14	1.65±0.10	4.00±0.06	4.84±0.18	4.74±0.45
โปรตีนหยาบ	6.34±0.10	9.62±0.47	14.16±1.16	15.40±0.29	16.89±0.63
NDF	67.98±0.00	63.13±0.13	-	59.68±0.77	61.15±0.52
ADF	41.93±0.70	40.36±1.47	-	40.10±2.80	39.13±1.34

หมายเหตุ: อาหารข้น 10% หมายถึง อาหารข้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 10 เปอร์เซ็นต์

อาหารข้น 15% หมายถึง อาหารข้นสูตรที่มีหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์

สมรรถภาพการผลิตของแพะเนื้อ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณการกินได้วัตถุดิบ ปริมาณโปรตีนรวมที่ได้รับ สัมประสิทธิ์การย่อยได้ของวัตถุดิบ และประสิทธิภาพการใช้อาหารของแพะเนื้อ (ตารางที่ 3) พบว่า ปริมาณการกินได้ในรูปวัตถุดิบของหญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1 และอาหารข้นของแพะเนื้อทั้ง 3 กลุ่มมีค่าไม่แตกต่างกันทางสถิติ และปริมาณการกินได้ในรูปวัตถุดิบรวมของแพะกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีค่าเท่ากับ 883.37, 816.20 และ 753.67 กรัม/ตัว/วัน ตามลำดับ สำหรับปริมาณการกินได้รวมต่อน้ำหนักตัว พบว่า มีค่าเท่ากับ 3.95, 3.59 และ 3.46 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ ($P>0.05$) ปริมาณโปรตีนรวมที่ได้รับของแพะกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 พบว่า มีค่าเท่ากับ 90.47, 89.78 และ 92.76 กรัม/ตัว/วัน ตามลำดับ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์การย่อยได้ของวัตถุดิบ และประสิทธิภาพการใช้อาหารของแพะทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีค่าไม่แตกต่างกันทางสถิติ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การย่อยได้ของวัตถุดิบ เท่ากับ 57.77, 57.58 และ 57.42 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ และประสิทธิภาพการใช้อาหารเท่ากับ 5.48, 5.20 และ 5.94 ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงปริมาณการกินได้ ปริมาณโปรตีนรวมที่ได้รับ สัมประสิทธิ์การย่อยได้ของวัตถุดิบ และประสิทธิภาพการใช้อาหารของแพะเนื้อ (ค่าเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มทดลอง			P-value
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	
ปริมาณการกินได้วัตถุดิบ				
(กรัม/ตัว/วัน)				
หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1	449.57±79.31	427.07±53.14	350.76±32.13	0.1852
อาหารข้น	433.80±5.61	389.13±23.13	402.91±12.95	-
รวม	883.37±76.06	816.20±53.68	753.67±32.88	0.0906
ปริมาณการกินได้ต่อน้ำหนักตัว				
(เปอร์เซ็นต์)				
หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1	2.01±0.42	1.88±0.34	1.61±0.22	0.3983
อาหารข้น	1.94±0.21	1.71±0.29	1.85±0.05	0.4569
รวม	3.95±0.54	3.59±0.58	3.46±0.26	0.4769
ปริมาณโปรตีนรวมที่ได้รับ				
(กรัม/ตัว/วัน)				
หญ้าเนเปียร์ปากช่อง	28.50±5.03	29.85±3.43	24.70±2.53	0.3006
อาหารข้น	61.97±0.79 ^b	59.93±3.56 ^b	68.05±2.68 ^a	0.0212
รวม	90.47±4.59	89.78±4.47	92.76±3.52	0.6813

สัมประสิทธิ์การย่อยได้ของวัตถุดิบแห้ง (เปอร์เซ็นต์)	57.77±2.01	57.58±2.71	57.42±5.32	0.9932
ประสิทธิภาพการใช้อาหาร				
หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1	5.55±1.30	5.47±1.55	5.94±1.61	0.9167
อาหารข้น	5.42±1.21	4.93±1.07	6.34±1.48	0.4362
เฉลี่ย	5.48±1.15	5.20±1.27	5.94±1.51	0.7948

^{a,b} ตัวอักษรที่ต่างกันในแต่ละแถวมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (P<0.05)

สำหรับน้ำหนักตัวเฉลี่ยของแพะเนื้อทุกกลุ่มเมื่อเริ่มต้นการทดลองพบว่า มีค่าเท่ากับ 19.00±1.00 กิโลกรัม และเมื่อสิ้นสุดการทดลองพบว่าน้ำหนักตัวของแพะกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีค่าเท่ากับ 26.33±1.89, 26.83±2.93 และ 25.00±1.00 กิโลกรัม/ตัว ตามลำดับ และแพะเนื้อกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นเท่ากับ 7.47±1.78, 7.30±1.49 และ 5.90±1.15 กิโลกรัม/ตัว ตามลำดับ ซึ่งไม่แตกต่างกันทางสถิติ

อัตราการเจริญเติบโตของแพะกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีค่าเท่ากับ 82.96±19.76, 81.11±16.59 และ 65.56±12.81 กรัม/ตัว/วัน ตามลำดับ ซึ่งทั้งน้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น น้ำหนักสิ้นสุดการทดลอง และอัตราการเจริญเติบโตของแพะทั้ง 3 กลุ่มการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงน้ำหนักตัว และอัตราการเจริญเติบโตของแพะเนื้อ (ค่าเฉลี่ย ± ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มการทดลอง			P-value
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	
น้ำหนักเริ่มต้น (กิโลกรัม/ตัว)	18.87±3.19	19.53±2.04	19.10±1.82	0.9439
น้ำหนักสิ้นสุด (กิโลกรัม/ตัว)	26.33±1.89	26.83±2.93	25.00±1.00	0.5720
น้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น (กิโลกรัม/ตัว)	7.47±1.78	7.30±1.49	5.90±1.15	0.4247
อัตราการเจริญเติบโต (กรัม/ตัว/วัน)	82.96±19.76	81.11±16.59	65.56±12.81	0.4248

องค์ประกอบทางเคมีในเลือดของแพะเนื้อ

ผลของระดับยูเรียไนโตรเจนและกลูโคสในกระแสเลือดของแพะเนื้อทั้ง 3 กลุ่ม ที่ 4 ชั่วโมง หลังกินอาหารพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยระดับยูเรียไนโตรเจนของแพะเนื้อกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.53±2.30, 14.43±0.60 และ 13.60±1.35 มิลลิกรัม/เดซิลิตร ตามลำดับ สำหรับระดับกลูโคสมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 51.67±5.51, 52.67±1.53 และ 48.00±2.65 มิลลิกรัม/เดซิลิตร ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงค่าองค์ประกอบทางเคมีในเลือดของแพะเนื้อ (ค่าเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)

ลักษณะที่ศึกษา (มิลลิกรัม/เดซิลิตร: mg/dL)	กลุ่มทดลอง			P-value
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3	
ระดับยูเรียไนโตรเจน				
0 ชม. ก่อนให้อาหาร	12.33±3.21	11.87±1.46	12.03±1.54	0.9668
4 ชม. หลังให้อาหาร	14.53±2.30	14.43±0.60	13.60±1.35	0.7410
ระดับกลูโคส				
0 ชม. ก่อนให้อาหาร	49.67±7.23	47.33±1.15	43.33±0.58	0.2584
4 ชม. หลังให้อาหาร	51.67±5.51	52.67±1.53	48.00±2.65	0.3236

ต้นทุนและกำไรในการผลิตแพะเนื้อ

ต้นทุนค่าอาหารในการเพิ่มน้ำหนักตัวของแพะเนื้อ 1 กิโลกรัม พบว่า แพะเนื้อกลุ่มที่ 1, 2 และ 3 มีต้นทุนค่าอาหารในการเพิ่มน้ำหนักตัวของแพะเนื้อ 1 กิโลกรัม เท่ากับ 64.19 $\pm$ 14.18, 58.65 $\pm$ 12.83 และ 74.59 $\pm$ 17.50 บาท/กิโลกรัม ซึ่งแพะเนื้อกลุ่มที่ 3 ที่ได้รับอาหารขั้นสูตรหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์ มีต้นทุนค่าอาหารในการเพิ่มน้ำหนักตัวสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ

ส่วนต้นทุนค่าอาหารตลอดการทดลอง พบว่า แพะเนื้อกลุ่มที่ 1 ที่กินอาหารขั้นสูตรทางการค้า มีต้นทุนค่าอาหารตลอดการทดลองสูงกว่าแพะเนื้อกลุ่มที่ 2 และ 3 ที่กินอาหารขั้นสูตรหญ้าหวาน 10 และ 15 เปอร์เซ็นต์ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาที่ต้นทุนการผลิตแพะทั้งหมด พบว่า แพะกลุ่มที่ 1 มีต้นทุนการผลิตทั้งหมดสูงกว่าแพะกลุ่มที่ 2 และ 3 ขณะที่ผลกำไรจากการจำหน่ายแพะ พบว่า แพะกลุ่มที่ 2 ที่กินอาหารขั้นสูตรหญ้าหวาน 10 เปอร์เซ็นต์ จะมีผลกำไรสูงกว่าแพะกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 3 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงต้นทุนการผลิต รายได้ และกำไรของแพะเนื้อ (ค่าเฉลี่ย $\pm$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)

ลักษณะที่ศึกษา	กลุ่มทดลอง		
	กลุ่มที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3
ต้นทุนค่าอาหารต่อการเพิ่มน้ำหนักตัว (บาท/กิโลกรัม)	64.19 $\pm$ 14.18	58.65 $\pm$ 12.83	74.59 $\pm$ 17.50
ต้นทุนค่าอาหาร (บาท/ตัว)	580.12 $\pm$ 19.03	553.25 $\pm$ 20.45	555.72 $\pm$ 21.91
ต้นทุนค่าพันธุ์แพะ (บาท/ตัว)	2,280.00	2,280.00	2,280.00
ค่าเวชภัณฑ์ (บาท/ตัว)	70.00	70.00	70.00
ต้นทุนการผลิตทั้งหมด (บาท/ตัว)	2,930.12 $\pm$ 19.03	2,903.25 $\pm$ 20.45	2,905.72 $\pm$ 21.91
รายได้จำหน่ายแพะ (บาท/ตัว)	3,423.33 $\pm$ 246.09	3,488.33 $\pm$ 380.87	3,250.00 $\pm$ 130.00
กำไรสุทธิ (บาท/ตัว)	493.22 $\pm$ 233.06	585.08 $\pm$ 400.37	344.28 $\pm$ 119.91

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การใช้หญ้าหวานแห้งบดในสูตรอาหารชั้นที่ระดับ 10 และ 15 เปอร์เซ็นต์ พบว่า เมื่อเพิ่มระดับของหญ้าหวานในสูตรอาหารชั้นจะมีผลต่อระดับโปรตีนหยาบและเยื่อใย NDF เพิ่มขึ้น แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อปริมาณการกินได้ ซึ่งแพะเนื้อปริมาณการกินได้น้ำหนักตัวที่ใกล้เคียงกัน (3.46-3.95 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว) ทั้งนี้ ถึงแม้ระดับโปรตีนในอาหารชั้นสูตรหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์ จะมีค่าสูงแต่ปริมาณโปรตีนรวมที่ได้รับต่อวัน (90.47, 89.78 และ 92.76 กรัม/วัน) พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ จึงส่งผลทำให้น้ำหนักตัวที่เพิ่มขึ้น และอัตราการเจริญเติบโตของแพะทั้ง 3 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การนำหญ้าหวานแห้งบดมาใช้ในสูตรอาหารชั้นสามารถใช้ได้ถึงระดับ 15 เปอร์เซ็นต์ในสูตรอาหารซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อปริมาณการกินได้และอัตราการเจริญเติบโตของแพะเนื้อ และก็ไม่แตกต่างกับกลุ่มที่กินอาหารชั้นสูตรทางการค้า ทั้งนี้ สำหรับแพะเนื้อที่มีน้ำหนักตัว 10 – 20 กิโลกรัม ซึ่งได้รับอาหารในปริมาณคงที่ และมีกิจกรรมน้อยจะมีความต้องการโปรตีนรวมเพื่อการดำรงชีพประมาณ 22 - 38 กรัม/วัน และต้องการโปรตีนเพื่อการเจริญเติบโตประมาณ 50 และ 100 กรัม/วัน เท่ากับ 36 - 52 และ 50 - 76 กรัม/วัน ตามลำดับ (NRC, 1981) แสดงให้เห็นว่า การใช้หญ้าหวานแห้งบดในสูตรอาหารชั้นที่ระดับ 10 และ 15 เปอร์เซ็นต์ ทำให้แพะได้รับโปรตีนรวมไม่แตกต่างกับอาหารชั้นสูตรทางการค้า ซึ่งเห็นได้จากผลของระดับยูเรียไนโตรเจนในกระสเล็ดพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ (13.60, 14.43 และ 14.53 มิลลิกรัม/เดซิลิตร) และมีค่าอยู่ในระดับปกติ ซึ่งระดับปกติของความเข้มข้นของยูเรียไนโตรเจนในกระสเล็ดของแพะควรอยู่ในช่วง 12.6-28.0 มิลลิกรัม/เดซิลิตร (Lazzaro, 2005) เป็นระดับที่เหมาะสมต่อการทำงานของจุลินทรีย์ในกระเพาะรูเมน ค่าของยูเรียไนโตรเจนมีสหสัมพันธ์สูง (highly correlation) กับปริมาณโปรตีนที่กินได้ และสัมพันธ์กับระดับการผลิตแอมโมเนียในกระเพาะรูเมน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกวรรณ แสงทอง และคณะ (2565) รายงานว่า แพะพื้นเมืองไทยเพศผู้ช่วงอายุ 3 - 6 เดือน มีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยต่อวัน เท่ากับ 20.83, 31.48, 30.56 และ 40.28 กรัม/วัน ตามลำดับ โดยมีการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้นในรูปแบบของเส้นตรงตามระดับโปรตีนในอาหารชั้นที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นแพะพื้นเมืองไทยเพศผู้ที่ได้รับหญ้าแพงโกล่าแห้งแบบเต็มที ควรได้รับอาหารชั้นที่มีโปรตีน 14 เปอร์เซ็นต์ เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนค่าอาหารในการเพิ่มน้ำหนักตัวแพะ พบว่าอาหารชั้นสูตรหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์จะมีค่าสูงกว่าอาหารชั้นสูตรทางการค้า และสูตรหญ้าหวาน 10 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากแพะที่ได้รับอาหารชั้นสูตรหญ้าหวาน 15 เปอร์เซ็นต์จะมีระดับเยื่อใยเพิ่มซึ่งส่งผลต่อการย่อยได้ อาจจะมีการย่อยได้ต่ำกว่า และเมื่อคิดต้นทุนการผลิตทั้งหมด แพะกลุ่มที่กินอาหารชั้นทางการค้าจะมีต้นทุนการผลิตสูงกว่า เนื่องจากราคาค่าอาหารทางการค้าจะมีราคาบาท/กิโลกรัมสูงกว่าอาหารชั้นสูตรหญ้าหวาน 10 และ 15 เปอร์เซ็นต์ ส่วนผลกำไรที่ได้รับแพะกลุ่มที่กินอาหารชั้นสูตรหญ้าหวาน 10 เปอร์เซ็นต์จะมีค่าสูงกว่าแพะกลุ่มอื่น ทั้งนี้เนื่องจากแพะกลุ่มนี้จะมีอัตราการเจริญเติบโตที่สูงและใช้ต้นทุนค่าอาหารต่ำกว่าจึงส่งผลทำให้มีผลกำไรสูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับแพะกลุ่มอื่น

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ แสงทอง, ปิณฑา หนูเสน และ วันวิสาข์ งามผ่องใส. (2565). ผลของระดับโปรตีนในอาหารชั้นต่อสมรรถภาพการเจริญเติบโตและการใช้ประโยชน์ได้ของ โภชนะของแพะพื้นเมืองไทยเพศผู้. *แก่นเกษตร* 50 ฉบับที่ 2: 448-459
- เชาวฤทธิ์ มาปะโท และ เมธา วรรณพัฒน์. (2560). หญ้าหวาน (Pennisetum purpureum cv. Mahasarakham) หญ้าหวานทางเลือกใหม่สำหรับสัตว์เคี้ยวเอื้อง. *วารสารโคนม*, 34(2), 57-63.
- วนิดา มากศิริ, นงนุช ร่มรวาย, ลักขิกา นาชนาง, สุนันฐา เกตุย้อย และเจนจิรา แท้มเรืองอิทธิ. (2563). การศึกษาการเจริญเติบโต ผลผลิต และองค์ประกอบทางเคมีของหญ้าหวานที่ปลูกในสภาพชุดดินเพชรบุรี. ใน การประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับปริญญาตรี ครั้งที่ 6 กลุ่มวิทยาศาสตร์ชีวภาพและเกษตร วันที่ 20 สิงหาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ (2559) คู่มือการแนะนำการให้อาหารแพะเนื้อ. กลุ่มวิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์ สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์.
- AOAC, (2000). Official Method of Analysis of AOAC International. 17th ed. The Association of Official Analytical Chemists, Virginia.
- Henry, R.J., C.C. Donald and W.W. James. (1974). Clinical Chemistry: Principle and Technique. 2nd ed., Harper and Row Inc., Vergenia, USA.
- Lazzaro, J. (2005). Normal blood chemistry values for adult goats. Available: <http://www.saanendoah.com/bloodvalues.html>, March 19, 2021.
- Minson, D.J. (1984). Effect of chemical and physical composition of herbage eaten upon intake. In Hacker, JB (Ed.) Nutrition limits to animal production from pasture. Farnham Royal: CAB. P.167-182.
- NRC. (1981). Nutrient Requirements of Goat: Angora, Dairy and Meat Goats in Temperate and Tropical Countries. National Academy Press, Washington D.C.
- Tiffany, T.O., J.M. Jansen, C.A. Burtis, J.B. Overton and C.D. Scott. (1972). Enzymatic kinetic rate and end point analyses of substrate by the use of a GeMSAEC fast analyser. *Clinical Chemistry*.18: 829-840.
- Schneider, B.H. and W.P. Flatt. (1975). The Evaluation of Feeding Through Digestibility Experiments. P. 169 Univ. Georgia Press, Athens.
- Van Soest, P.J., Robertson, J.B., and Lewis, B.A. (1991). Methods for dietary fiber, neutral detergent fiber and non starch polysaccharides in relation to animal production. *Journal of Dairy Science*. 74 : 3583-3597.

บทเรียนการจัดการภัยพิบัติด้านน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์การบริหารส่วน
ตำบลลำประดา จังหวัดพิจิตร

Community Lessons of Water-related Disaster and Water Resources Management in
Lam Prada Subdistrict Administrative Organization Phichit Province

ปริชาติ ดิษฐกิจ^{1*}, สัจจา บรรจงศิริ¹, จรรยา สิงห์คำ¹ และปรกรณ์ ดิษฐกิจ²

Parichart Dittakit^{1*}, Sajja Banjongsir¹, Junya Singkham¹ and Pakorn Dittakit²

¹ School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand 11120

² Institute of Engineering and Resources Management, Walailak University, Nakhon Si Thammarat, Thailand 80160

*Corresponding author: Puy_1980@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน และวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากตัวแทนผู้นำชุมชน บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เจ้าหน้าที่จากกรมทรัพยากรน้ำ และเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เครื่องมือการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบริบทชุมชน และการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การจัดจำแนกจัดกลุ่ม และการศึกษาความเป็นเหตุและผล พบว่าตำบลลำประดา อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เป็นพื้นที่ปลายน้ำของแม่น้ำน่าน พื้นที่เป็นที่ดอนและที่ลุ่มน้ำท่วมถึง ประสบปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง จึงมีองค์กรชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลจัดตั้งเป็นกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผน การดำเนินงาน การควบคุม และรับผลประโยชน์ มีเครื่องมือเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ประปาหมู่บ้าน สระน้ำในไร่นา และคลองปูน (ดาดคอนกรีต) เครื่องมือทางสังคม ได้แก่ การประเมินปริมาณน้ำในแต่ละฤดูและแต่ละปี และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การเก็บค่าน้ำประปาสำหรับบริโภค และการกำหนดค่าใช้น้ำเพื่อการเกษตร และปัจจัยความสำเร็จประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำและสมาชิก ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ทักษะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงสร้างของกลุ่มและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ลักษณะการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กำหนดทิศทางและนโยบายของท้องถิ่น และชุมชน ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และค่านิยมความเชื่อของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ของภาครัฐและท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจและสังคม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การจัดการภัยพิบัติด้านน้ำ, การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ, การจัดการน้ำโดยชุมชน

Abstract

This research aims to study disaster management and community water resource management and success factors analysis for disaster management and community water resource management. There was the qualitative research with the population and sample who were the people under the water resource management area and participated with the project. Sample designation were used a specific sample selection from a representative of community leaders, stakeholders in water resource management, the officials from the Department of Water Resource and officials from various government department involved 10 persons. The research tool was an in-depth interview on community context and disaster management and community water resource management. Data analysis was used group classification and cause and effect studies. It found that Lam Prada sub-district, Bang Mun Nak district, Phichit province was a downstream area of Nan river. This area was upland and flooded area, confronted with flooded and drought problem. There were a community organization together with Subdistrict Administrative Organization established as a group of water users participate in the preparation of the plan, operations, controls and benefit. The structural tools were village water supply, farm ponds and mortar canals (concrete). Social tools were an estimation of water content each season and year. Economic tools were the collecting tap water bill and the configuration uses water for agriculture. Success factors composed of internal factors including leaders, member, expertise, skill, local wisdom, the structure of groups and communities related to water resources, characteristics of water resources management, determine local and community direction and policies, water resources management system and the values with beliefs of water resource management. External factors composed of policies, strategies, government and local rules, economic and social conditions and related technologies.

Keywords: Water Disaster Management Water Resource Management Community based Water Management

บทนำ

ทรัพยากรน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงส่งผลกระทบต่อศักยภาพและสมรรถนะของทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ จึงเกิดภัยธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่สามารถลดความรุนแรง คัดการณ์ พยากรณ์เตือนภัยได้ หรือต้องเปลี่ยนพฤติกรรมกระทำการดำเนินชีวิตให้สามารถรับมือกับภัยพิบัตินั้นให้ได้

การบริหารจัดการน้ำควรมีการบูรณาการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น กลุ่มองค์กรท้องถิ่นต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การลงมือปฏิบัติ และประเมินผล (สุจริต คุณธนกุลวงศ์ และคณะ, 2556; เหมือนปอง จันโทภาส และคณะ, 2558; บังอร ไทรเกตุ, 2560; ศรัญญา ทองทับ, 2560)

แนวทางการศึกษาการบริหารจัดการลุ่มน้ำของประเทศไทยควรครอบคลุมด้านองค์การบริหารจัดการ กฎหมาย ระบบข้อมูล การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี และเครื่องมือทาง วิศวกรรมสนับสนุนการบริหารจัดการต่างๆ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน

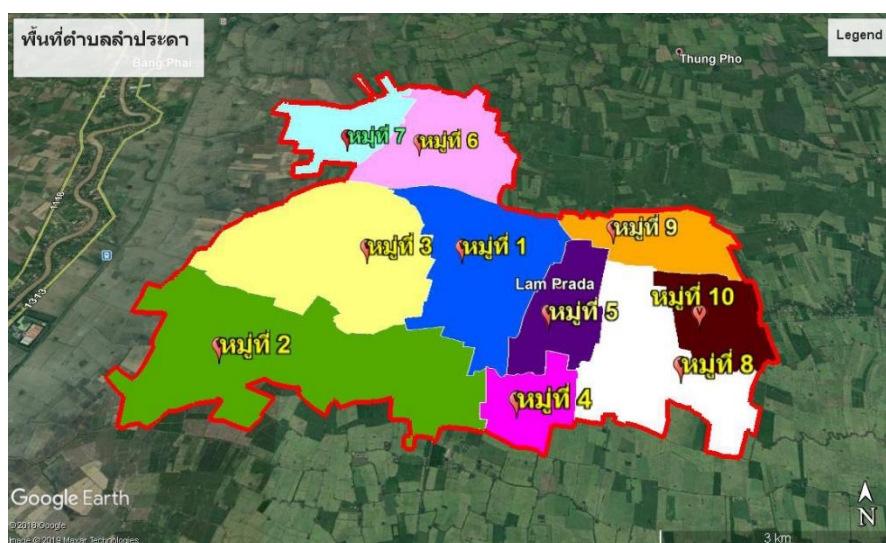
วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่ถูกคัดเลือกในพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการฯ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากตัวแทนผู้นำชุมชน บุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เจ้าหน้าที่จากกรมทรัพยากรน้ำ และเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับบริบทชุมชน และการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน ประกอบด้วย (1) สภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวย (2) บทบาทภาระหน้าที่ขององค์กรชุมชน และ (3) เครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การจัดจำแนกจัดกลุ่ม การเปรียบเทียบ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การศึกษาความเป็นเหตุและผล

ผลการวิจัย

1. บริบทชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งตำบลลำประดา เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2522 โดยแยกพื้นที่จากตำบลภูมิมา 5 หมู่บ้าน ตำบลบางไผ่ 2 หมู่บ้าน ตำบลห้วยเขน 2 หมู่บ้าน และตั้งใหม่ 1 หมู่บ้าน รวมเป็น 10 หมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ บ้านลำประดาใต้ หมู่ที่ 1 บ้านเพชรลูกกา หมู่ที่ 2 บ้านหนองสะเดา หมู่ที่ 3 บ้านไคโสน หมู่ที่ 4 และ 8 บ้านลำประดา หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหลัว หมู่ที่ 6 บ้านสามแยก หมู่ที่ 7 และบ้านลำประดากลาง และลำประดากลางใหม่ หมู่ที่ 9 และ 10



ภาพที่ 1 แผนที่แสดงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา (2565)

2) สภาพภูมิศาสตร์ ตำบลลำประดามีพื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอน และมีบางส่วนเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง สภาพลำคลองเป็นลำคลองเล็กๆ ในฤดูแล้งน้ำในลำคลองจะแห้งขอด สภาพพื้นที่ หมู่ที่ 2, 3 และหมู่ที่ 7 เป็นที่ราบลุ่มดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงสูง เนื่องจากตะกอนที่น้ำพัดมาทับถมเหมาะแก่การทำนา และปลูกพืชหมุนเวียน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรจึงมีพื้นที่ป่าเหลือน้อยมากจนแทบไม่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และตำบลลำประดาอยู่ด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำน่าน จึงก่อให้เกิดน้ำท่วมเป็นประจำ เนื่องจากน้ำเหนือไหลหลากทำให้เกิดน้ำป่าจากแม่น้ำน่านหนุนขึ้นมาท่วมถึงพื้นที่หมู่ที่ 1, 6, 9 ประกอบกับน้ำป่าซึ่งไหลมาจากทิวเขาจังหวัดเพชรบูรณ์ทางทิศตะวันออก ดังนั้น พื้นที่เสี่ยงของตำบลลำประดา ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 3, 6, 7, 9 พื้นที่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำน่านเป็นที่ราบแบบลูกฟูก มีความลาดเทจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก โดยบริเวณที่ติดแม่น้ำน่านจะมีพื้นที่ค่อนข้างต่ำ ส่วนพื้นที่ที่อยู่ห่างจากแม่น้ำน่านออกไปทางทิศทางตะวันออกจะมีลักษณะค่อนข้างสูง มีลำคลอง

ธรรมชาติ 4 สาย ซึ่งจะไหลผ่านพื้นที่นี้และไหลลงสู่แม่น้ำน่านในที่สุด สภาพภูมิอากาศ ลักษณะอากาศขึ้นอยู่กับอิทธิพลของมรสุมที่พัดประจำฤดูกาล 2 ชนิด คือ มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะพัดพามวลอากาศเย็นและแห้งจากประเทศจีนปกคลุมประเทศไทยในช่วงฤดูหนาว มีอากาศหนาวเย็นและแห้งทั่วไป และมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดพามวลอากาศชื้นจากทะเลและมหาสมุทรปกคลุมประเทศไทยในช่วงฤดูฝน ทำให้มีฝนตกทั่วไป

3) ประชากรและการประกอบอาชีพ ตำบลลำประดามีประชากรทั้งหมด 2,628 คน แยกเป็นเพศชาย 1,321 คน เพศหญิง 1,307 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ประมง ปศุสัตว์ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจำหน่าย และมีบางส่วนไปทำงานนอกหมู่บ้าน เช่น ช่างไม้ ช่างปูน เป็นต้น ส่วนในหมู่บ้านที่มีอาชีพเสริม ได้แก่ เย็บผ้า ปลูกผัก และค้าขายตามตลาดเคลื่อนที่

2. การจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลลำประดามี อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

1) สถานะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยขององค์การบริหารส่วนตำบลลำประดามี อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร

(1) สถานการณ์ปัญหาเดิมและผลกระทบที่มีต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ

- ปัญหาและสาเหตุด้านภัยพิบัติ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลลำประดามี คือ ปัญหาน้ำท่วมและปัญหาภัยแล้ง ตำบลลำประดามีพื้นที่ประมาณ 24,000 ไร่ ส่วนใหญ่พื้นที่ทำการเกษตรการทำนาเป็นหลัก การใช้น้ำเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนเป็นหลัก ไม่มีแหล่งน้ำชลประทานมาช่วยในภาคการเกษตร แหล่งน้ำธรรมชาติไม่ค่อยมี ลำคลองตื้นเขิน จะมีบางพื้นที่ที่เจ้าของพื้นที่มีการขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในทางการเกษตร มีการใช้ประป่าน้ำบาดาลกันทุกหมู่บ้าน น้ำประปาของตำบลลำประดามี ส่วนใหญ่จะใช้ในการอุปโภคอย่างเดียวไม่สามารถที่จะบริโภคได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทุกปีในเรื่องของปัญหาภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นโดยตลอด จากสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ. 2554 พื้นที่ในตำบลเกิดความเสียหายร้อยละ 90 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นที่นาข้าวเสียหายร้อยละ 100 เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็น พื้นที่ลุ่ม มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะเป็นที่รับน้ำจากแม่น้ำน่าน และใน พ.ศ. 2559 ประมาณเดือนพฤษภาคม 2559 ฝนเริ่มตกลงมาและทิ้งช่วงทำให้จังหวัดพิจิตรต้องประกาศให้พื้นที่ตำบลลำประดามีประสบภัยแล้ง จนถึงเดือนกันยายนเกิดฝนตกชุกทำให้เกิดน้ำไหลบ่า ทำให้น้ำท่วมบ้านเรือน นาข้าวได้รับความเสียหาย จังหวัดพิจิตรได้ประกาศภัยพิบัติ (อุทกภัย) จำนวน 9 หมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 10 เนื่องจากเป็นพื้นที่สูง และพื้นที่ตำบลลำประดามีจะผลิตข้าวนาปี 1 โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมาเกิดฝนแล้งโดยช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน เป็นช่วงที่ข้าวต้องการน้ำมากในการเตรียมตั้งท้องออกรวง เกิดความเสียหายต่อผลผลิต จึงต้องหาแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อใช้ในการผลิตทางการเกษตร โดยปกติแหล่งน้ำจะมาจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ไหลผ่านอำเภอนครสวรรค์ จังหวัดเพชรบูรณ์ หลายปีในช่วงที่ฝนแล้งจะมีแหล่งน้ำจากทิศตะวันตกของตำบลลำประดามี เป็นโซนทิศตะวันออกของแม่น้ำน่านในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน พื้นที่ในโซนนี้จะไม่มีการทำนา

กัน เนื่องจากมีน้ำมากจะทำให้ท่วมนาข้าวเสียหาย น้ำในพื้นที่แหล่งนี้จะมีมากจึงเป็นแหล่งน้ำต้นทุนในตำบลลำประดา และใน พ.ศ. 2558 ถึงต้น พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมามีตำบลลำประดาประสบปัญหาภัยแล้ง ทั้ง 10 หมู่บ้าน ทำให้น้ำไม่เพียงพอการทำนา สาเหตุหลักจากฝนขาดช่วงยาวนาน

(2) **รูปแบบวิธีการจัดการแก้ไขปัญหา** กลุ่มผู้ใช้น้ำมีการประเมินปริมาณน้ำในแต่ละฤดูและแต่ละปี โดยมีการเก็บค่าน้ำประปาสำหรับบริโภค สร้างประปาหมู่บ้าน และสร้างกตีกาการใช้น้ำร่วมกันภายในกลุ่ม

(3) **กลไกการบริหารจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ** กลุ่มผู้ใช้น้ำมีเครื่องมือเชิงโครงสร้าง ได้แก่ ประปาหมู่บ้าน สระน้ำในไร่นา และคลองปูน (ดาดคอนกรีต) เครื่องมือทางสังคม เช่น การประเมินปริมาณน้ำในแต่ละฤดูและแต่ละปี และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การเก็บค่าน้ำประปาสำหรับบริโภค และการกำหนดค่าใช้น้ำเพื่อการเกษตร

(4) **การจัดการสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวย นโยบาย/ยุทธศาสตร์ของท้องถิ่น** กลไกการบริหารจัดการของคณะกรรมการ ระดับตำบล โดยพูดคุยกันในเวทีใหญ่ มีการประชุมต่อเดือนละ 2-3 ครั้ง เพื่อหาช่องทางในการนำน้ำขึ้นมา มีการตกลงกันและเชิญแต่ละหมู่บ้านเข้ามาพูดคุยกันให้พี่น้องช่วยกันดูแลเส้นทางน้ำ การเกิดวัชพืชขึ้นคลุมทางเดินน้ำทำให้ไม่สะดวก อัตราการเก็บน้ำตกลงกันไร่ละ 100 บาท น้ำมาถึงก็สูบน้ำขึ้น ในส่วนของน้ำที่ดึงขึ้นมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลลำประดาจะช่วยดำเนินการให้ และ**กฎระเบียบของท้องถิ่นและชุมชน** การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตำบลลำประดา และคณะอนุกรรมการ ได้มีการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบและกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างชัดเจน การสนับสนุนงบประมาณหรือแรงจูงใจในการจัดการทรัพยากรน้ำ งบประมาณ อบต. เป็นหลัก และหน่วยงานอื่นๆ เช่น กระทรวงพลังงาน สำนักงานส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น นำมาพัฒนาระบบส่งน้ำและกักเก็บน้ำ เป็นต้น

2) **บทบาทภาระหน้าที่ขององค์กรชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา** อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร ในการเสริมสร้างพัฒนาสมรรถนะ/การเรียนรู้/การมีส่วนร่วม/กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน การมีส่วนร่วมกันของแต่ละฝ่ายทั้งท้องถิ่นและประชาชนที่มีต่อการจัดการทรัพยากรน้ำภายในพื้นที่ ตั้งแต่การจัดทำแผน โดยสมาชิกทุกคนในตำบลลำประดาในฐานะผู้ใช้น้ำต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน ลงมติ และร่วมกันกำหนดรูปแบบ แนวทาง และวางแผนการจัดการน้ำของชุมชนขึ้นอย่างเหมาะสมและสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างแท้จริง การดำเนินงาน มีคณะอนุกรรมการบริหารจัดการน้ำตำบลลำประดา โดยมีตัวแทนชุมชนเข้าไปบริหารจัดการตั้งแต่การจัดสรรน้ำตามความต้องการของสมาชิก การทำนุบำรุงรักษาอุปกรณ์และท่อส่งน้ำ ซึ่งสมาชิกผู้ใช้น้ำทุกคนได้มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของตัวแทนให้เป็นไปอย่างราบรื่น การควบคุม กำกับ ติดตาม ผู้ใช้น้ำทุกคนต่างต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงและทำตามบทบาทหน้าที่ของทุกคนในกลุ่มผู้ใช้น้ำ รวมถึงการเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นในทุกเวทีการประชุม เพื่อควบคุม กำกับ และติดตาม

การดำเนินงานของทุกฝ่าย และการรับผลประโยชน์ ผู้ใช้น้ำทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งน้ำและใช้ประโยชน์จากน้ำในแหล่งต่างๆ ได้ตามข้อตกลงอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

3) เครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ เครื่องมือเชิงโครงสร้าง (ประปาหมู่บ้าน สระน้ำในไร่นา และคลองปูน (ดาดคอนกรีต)) เครื่องมือทางสังคม (การประเมินทรัพยากรน้ำ แผนจัดการบริหาร ประเพณีและความเชื่อในการประเมินปริมาณน้ำในแต่ละปีจากการสังเกตจากสีของดั่งในกองฟาง ถ้าสีดำมากกว่าขาว แสดงว่าน้ำดี และร้งนบกบนต้นไม้ ถ้าสร้างร้งดำ แสดงว่าน้ำน้อย) เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ (ค่าประปาหมู่บ้านหน่วยละ 7 บาท และค่าค้ำครองมาตร 10 บาทต่อเดือน คิดค่าจัดสรรน้ำในการทำนาไร่ละ 100 บาท ต่อบรรณการทำนาปรัง และค่าจัดการเวรยามของคนดูแลน้ำแต่ละสาย วันละ 300 บาทต่อ 4 คน ต่อวัน)

4) การเชื่อมโยงภาคีต่างๆ เนื่องจากแหล่งน้ำในพื้นที่ตำบลลำประดาส่วนใหญ่เป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติในหน้าแล้งจะพบว่าแหล่งน้ำจะแห้งขอด มีค่อนข้างจำกัดไม่เพียงพอต่อความต้องการ จากความเดือนร้อนและปัญหาเรื่องน้ำของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน มาสู่การประชุมอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2555 ได้มีการจัดประชุมคณะผู้บริหาร นายอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านตำบลลำประดา มาปรึกษาหารือเกี่ยวกับการขอรับน้ำของตำบลบางไผ่ โดยทำเรื่องถึงองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ในการให้จัดส่งน้ำด้วยคลองพลังงานไฟฟ้าลงมายังพื้นที่ตำบลลำประดา จึงได้จัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำตำบลลำประดา

5) ผลการดำเนินงานและผลการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการทรัพยากรน้ำ ตำบลลำประดา ถือเป็นตำบลต้นแบบในการนำแนวคิดในเรื่องการจัดการตำบลจัดการตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาศักยภาพภายนอก เป็นการจัดการทรัพยากรของชุมชน ได้แก่ คน ทุน ความรู้และภูมิปัญญา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งประชาชน ท้องถิ่น ท้องที่ และส่วนราชการต่างๆ ในทุกด้าน ทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน สุขภาวะทางร่างกายจิตใจ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน เมื่อเกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสังคมก็สามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นได้ด้วยตนเองอย่างเท่าทันปัญหาเหมาะสมกับสถานการณ์ ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านเศรษฐกิจ 2) มิติด้านสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) มิติด้านสุขภาพ โดยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อยู่ในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 1 การจัดการตำบลจัดการตนเองของตำบลลำประดา

มิติด้านเศรษฐกิจ	มิติด้านสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น	มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มิติด้านสุขภาพ
1. ยึดหลักบนฐาน เศรษฐกิจ ชุมชนสู่การพึ่งตนเอง	1. มีมาตรการส่งเสริมการ อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และ ศาสนา	1. ประชาชนมีความรู้ ความ เข้าใจและมีจิตสำนึกเรื่องการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	1. ส่งเสริมการใช้และเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ ดูแลสุขภาพคนในชุมชน
2. ส่งเสริมอนุรักษ์ฟื้นฟูพันธุ์พืช พันธุ์กรรมท้องถิ่น	2. ประชาชนมีการเรียนรู้การ ปฏิบัติพิธีกรรมตามประเพณีที่ ดั้งเดิม	2. ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุก ครัวเรือน ชุมชนมีการจัดการ ขยะและสิ่งปฏิกูลอย่างถูกวิธี	2. ให้การจัดการข้อมูล ชุมชนด้านสุขภาพ ครอบคลุมทุกวัย
3. สร้างจิตสำนึกในการฟื้นฟู พื้นที่การเกษตร ปกป้องพื้นที่ ทำนา และแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ	3. ท้องถิ่นมีการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมทางศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิ ปัญญา และศาสนา	3. ชุมชนมีมาตรการทางสังคม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่า อากาศ)	3. ส่งเสริมสร้างนำซ่อม สุขภาพ
4. สนับสนุนส่งเสริมความรู้ด้าน อาชีพการ ตลาด การบริหาร จัดการเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับ วิถีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น	4. ท้องถิ่นมีการส่งเสริม สนับสนุนการดูแล ส่งเสริมเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน	4. ท้องถิ่นมีข้อมูลด้าน การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม	4. คนทุกกลุ่มต้องเข้าถึง การบริการด้านสุขภาพ เน้นผู้ด้อยโอกาส
5. สนับสนุนส่งเสริมการแปรรูป ผลผลิตการเกษตร เช่น ข้าว เป็นต้น	5. ชุมชนมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และศาสนา	5. ท้องถิ่นมีการสนับสนุน งบประมาณด้านการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม	5. ภาครัฐ (สาธารณสุข) ต้องบริการให้ทั่วถึง
6. ส่งเสริมสนับสนุนการสร้าง มูลค่าเพิ่มให้กับอาชีพหลักของ ชุมชน เช่น การปลูกพืช ผสมผสาน การลดต้นทุนการผลิต	6. ประชาชนมีการประพุดติ ปฏิบัติตามค่านิยมไทยพื้นฐาน 12 ประการ	6. ประชาชน ชุมชนมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ	6. ท้องถิ่นส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณ และผลักดันให้เกิด ข้อมูลด้านสุขภาพ
7. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้ง กองทุนหรือธนาคาร เพื่อเป็น แหล่งเงินทุนหมุนเวียนในตำบล	7. สร้างเสริมสถาบันทางสังคม ให้เข้มแข็ง เช่น ครอบครัว ชุมชน กลุ่มองค์กร		7. ส่งเสริมการผลิต อาหารเพื่อสุขภาพ
8. ท้องถิ่นและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ขอสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำ แผนพัฒนายุทธศาสตร์และ สนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนา ระบบเศรษฐกิจชุมชน	8. ส่งเสริมการศึกษาของ ประชาชนทุกกลุ่มวัย ทั้งใน และนอกระบบตลอดจน การศึกษาตลอดชีวิต		8. ส่งเสริมการออกกำลังกาย ตามวิถีชีวิตของคน ลำประดา มีความ หลากหลาย และผสมผสาน

มิติด้านเศรษฐกิจ	มิติด้านสังคม การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น	มิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	มิติด้านสุขภาพ
9. ไม่สนับสนุนโครงการ หรือ กิจการใดๆ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถี ชีวิตวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน			9. ปรับสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยและมีที่ ปลอดภัยต่อสุขภาพ
			10. รณรงค์ปรับเปลี่ยน พฤติกรรมสุขภาพ
			11. ส่งเสริม พัฒนาการ เป็นพลเมืองดี

6) อุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข คลองส่งน้ำไฟฟ้าที่เป็นดาตคอนกรีต ในช่วงที่ไม่มีน้ำส่งมาคลองอาจมีรอยแตก หรือการพังของคลองเป็นบางส่วนระยะทางประมาณ 10-30 เมตร จำเป็นต้องมีการใช้งบประมาณในการซ่อมแซมมาก เงินบริหารส่วนใหญ่จะหมดไปกับการซ่อมแซมคลองส่งน้ำไฟฟ้า การเสนอแผนของชุมชนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทรัพยากรน้ำ ต้องใช้ระยะเวลาในการเข้าแผนงาน อีกทั้งหน่วยงานยังไม่ค่อยมีงบประมาณมาสนับสนุนการดำเนินโครงการตามแผน การขาดข้อมูลในเชิงสารสนเทศ ขาดระบบฐานข้อมูลทางด้านแหล่งน้ำที่ครบถ้วนที่จะใช้ ช่วยสนับสนุนการวางแผน

3. การวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน

3.1 ปัจจัยภายใน

3.1.1 ปัจจัยด้านผู้นำและสมาชิก

1) ด้านผู้นำ การจัดการภัยพิบัติและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน มีผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน และไม่เป็นทางการ เช่น ผู้ที่สมาชิกในชุมชนให้การสนับสนุนและเชื่อมั่นนับถือ ส่งผลต่อปัจจัยความสำเร็จ คือเป็นตัวอย่างที่ดีกับคนในชุมชน มีศักยภาพและความสามารถในการเป็นผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ สามารถประสานงาน ระดมความร่วมมือจากหลายภาคส่วน มีต้นทุนด้านต่างๆ (ทางสังคม ทางวัฒนธรรม) นำไปสู่การยอมรับของคนในชุมชน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ ก้าวทันต่อเหตุการณ์ มีการกำหนดทิศทางการเรือ่ของให้ดำเนินการตามเป้าหมาย มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีความรู้และความเชี่ยวชาญ มีการนำความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ใช้น้ำ สามารถการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของกลุ่มมีการพัฒนาชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน

2) ด้านสมาชิก ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีความสามัคคีในการดำเนินงาน และมีจิตอาสาในการบริหารน้ำชุมชน และความพร้อมในการพัฒนาตนเอง โดยมีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความสามัคคี รับรู้ถึงเป้าหมายของกลุ่ม และมีความเคารพในกฎระเบียบข้อบังคับ

3.1.2 ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ทักษะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำมีความรู้ ทักษะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนด้านการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งนำมาแก้ไขปัญหการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

3.1.3 โครงสร้างของกลุ่มและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ โครงสร้างของกลุ่มมีการกำหนดกรอบภาระงานที่ชัดเจน ไม่มีความซ้ำซ้อน และมีการกระจายบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของสมาชิกและองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งโครงสร้างของกลุ่มมีองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

3.1.4 ลักษณะการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีโครงสร้างของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและมีหน้าที่บริหารจัดการน้ำ โดยเกิดจากความร่วมมือกันของผู้นำและสมาชิกในชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

3.1.5 การกำหนดทิศทางและนโยบายของท้องถิ่นและชุมชน ชุมชนมีการกำหนดทิศทางและนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมและมีข้อตกลงร่วมกัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของสมาชิกในชุมชน

3.1.6 ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ชุมชนมีกระบวนการและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานทุกอย่างที่เป็นระบบที่ต่อเนื่องสอดคล้องประสานกันทุกระดับและมีการวางระบบงาน

3.1.7 ค่านิยมความเชื่อของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน รวมถึงค่านิยมร่วมกันระหว่างคนในชุมชน

3.2 ปัจจัยภายนอกชุมชนที่เป็นโอกาส

3.2.1 ปัจจัยด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ของภาครัฐและท้องถิ่น 1) ยุทธศาสตร์การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ทำให้มีการสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำของชุมชนมากขึ้น ชุมชนจึงได้รับความรู้และสามารถพัฒนาทรัพยากรน้ำ และมีการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ภาครัฐและท้องถิ่นมีงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาทรัพยากรน้ำของชุมชน และ 3) หน่วยงานเอกชนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรน้ำชุมชน เช่น โรงงานน้ำตาลวังขนายบริจาคที่ดิน เพื่อขุดสระน้ำให้กับชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำฝายน้ำล้นท่าเสากระโดง เป็นต้น

3.2.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 1) ตลาดมีความต้องการสินค้าเกษตรในปริมาณมาก เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง พืชผัก และผลไม้ ซึ่งสมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงต้องจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการผลิตพืชตลอดปี ทำให้ต้องพัฒนาทรัพยากรน้ำชุมชน และ 2) ค่าครองชีพสูง รายได้ยังไม่พอใช้จ่าย สมาชิกในชุมชนจึงอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น แหล่งน้ำในการดำรงชีวิต เช่น ใช้น้ำในการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการจับสัตว์น้ำ เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ในครัวเรือน เป็นต้น

3.2.3 ปัจจัยด้านสังคม 1) ทศนคติต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมีความห่วงหาและต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ เนื่องจากประสบปัญหาภัยแล้งบ่อยครั้ง 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายลุ่มน้ำต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมมือกันพัฒนาทรัพยากรน้ำ 3) การรับทราบข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและภัยพิบัติ ทำให้แก้ไขปัญหาได้ทันที่ และ 4) วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ สมาชิกทุกคนต้องใช้น้ำในการดำรงชีวิต

3.2.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยีภายนอกพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1) การนำเทคโนโลยีภายนอกมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การใช้โปรแกรม Google earth ในการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน ใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศเพื่อดูพยากรณ์อากาศ และการติดตามข่าวสาร เป็นต้น และ 2) เทคโนโลยีการสื่อสารที่รวดเร็ว เช่น line ทำให้สมาชิกในชุมชน รวมถึงสมาชิกกลุ่มน้ำสามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ปัจจัยภายในด้านผู้นำและสมาชิก สอดคล้องกับ สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560) ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในลุ่มน้ำยม พบว่า สมาชิกกลุ่ม/องค์กร มีความเข้าใจและตระหนัก รู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม มีความเคารพในกฎระเบียบข้อบังคับ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทำให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม สอดคล้องกับ พนิต ใหม่ประสิทธิกุล และคณะ (2559) พบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ ชุมชนมีการกำหนดทิศทางและนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยสมาชิกมีส่วนร่วมและมีข้อตกลงร่วมกัน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน มีการจัดตั้งกฎระเบียบข้อบังคับที่มาจากการประชุม มีการกำหนดบทลงโทษเป็นที่รับรู้และเป็นที่ยอมรับของสมาชิก สอดคล้องกับ วสันต์ จอมภักดี (2550) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการลุ่มน้ำในระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่การจัดระบบระดับท้องถิ่นให้ได้มาตรฐานก่อน รวมทั้งมีการผสมผสานโดยการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนในท้องถิ่น มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพื่อให้เข้ามามีส่วนรับผิดชอบและสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆ อย่างเต็มศักยภาพ อีกทั้งต้องมีการออกกฎระเบียบข้อบังคับมาป็นกรอบในการปฏิบัติงานร่วมกัน และปัจจัยภายนอกด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎเกณฑ์ต่างๆ ของภาครัฐและท้องถิ่น พบว่า การสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำภายในชุมชนมีมากขึ้น ทำให้ชุมชนได้รับความรู้และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ บัญชัย งามวิทย์โรจน์, สมทรง เจริญภักดิ์ และพงศ์พัฒน์ เสมอคำ (2551); กรมทรัพยากรน้ำ (2555); สัจจา บรรจงศิริ และคณะ (2560) พบว่า การได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ประกอบด้วย งบประมาณสนับสนุน และการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารทางวิชาการ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีการนำเทคโนโลยีภายนอกมาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เช่น การใช้โปรแกรม Google earth ในการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรน้ำของชุมชน

เป็นต้น สอดคล้องกับ ปกรณ์ ดิษฐกิจ และคณะ (2560) พบว่า การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เข้ามาเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นการขับเคลื่อนความเข้าใจเรื่องน้ำในชุมชน และเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ทำให้ชุมชนมีฐานข้อมูลและเครื่องมือ (ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์) ไปใช้ในการวางแผนจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนด้วยตนเอง หรือใช้ในการประสานหรือเชื่อมโยงการวางแผนจัดการทรัพยากรน้ำกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. (2555). *การศึกษาวิจัยการขับเคลื่อนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสานของประเทศสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำวัง*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- บังอร ไทรเกตุ. (2560). *คู่มือวิธีการจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม จังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บุญชัย งามวิทย์โรจน์, สมทรง เจริญภักดิ์, และพงศ์พัฒน์ เสมอคำ. (2551). *รายงานวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำชี*. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรน้ำ.
- ปกรณ์ ดิษฐกิจ, นววรรณ วิริยะนันท์, สุธีระ ทองขาว, จันทรา รัตนรัตน์, และ ศิวนาถ นันทพิชัย (2560). การเปลี่ยนแปลงในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช: มุมมองด้านทรัพยากรน้ำ. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 18(3).
- พนิต ใหม่ประสิทธิกุล, สุชาติ ลีตระกูล, ต่อพงศ์ กริธาชาติ, และสมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2559). รูปแบบการบริหารจัดการน้ำเชิงบูรณาการบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนรอบกว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 9(3), 51-68.
- วันดี จอมภักดี. (2550). *การบริหารจัดการลุ่มน้ำในระดับท้องถิ่น*. เชียงใหม่: คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีญา ทองทับ. (2560). *คู่มือกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วม เพื่อบริหารจัดการน้ำในบริบทจังหวัดสมุทรสงคราม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สัจจา บรรจงศิริ, บำเพ็ญ เชี่ยวหวาน, ปาลิรัตน์ การดี, และรลิกา อังกูร. (2560). *แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำยม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิต คุณธนกุลวงศ์, เปี่ยมจันทร์ ดวงมณี, และปิยธิดา ห้อยสังวาลย์. (2556). *บทเรียนจากการวางแผนจัดการน้ำระดับชุมชนสู่ระดับจังหวัด*. หน่วยปฏิบัติการวิจัยระบบการจัดการแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เหมือนบอง จันทภาส, บัญชา ขวัญยืน, ดุสิตา กระวานชิด, งามงาม ประจวบวัน, และนงลักษณ์ เล็กรุ่งเรืองกิจ. (2558). *ลุ่มน้ำที่เปลี่ยนไปในโลกที่เปลี่ยนแปลง. คู่มือการฝึกอบรมการจัดการลุ่มน้ำแบบบูรณาการสู่ความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา. (2559). *แผนที่พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร* [Microsoft Powerpoint]. พิจิตร: องค์การบริหารส่วนตำบลลำประดา.

การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่กรมส่งเสริมสหกรณ์

Evaluation of the New Civil Servant Training Project of Cooperative Promotion Department

พัฒนรี แหล่มสุวรรณกุล¹ ส่งเสริม หอมกลิ่น^{2*} และ วิลาวลัย ศิลปสร ²

Phatnaree Laemsuwankul¹ Songserm Homglin² Willawan Slinprason²

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Pakkret, Nonthaburi, 11120

*Corresponding author: songserm.hom@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชาเข้าฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ 2) ประเมินผลการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ 3) เสนอแนะปัญหาอุปสรรคในการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ที่ผ่านการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ รุ่นที่ 17 จากประชากรทั้งหมด จำนวน 111 คน และผู้บังคับบัญชาของผู้ผ่านการอบรมจำนวน 111 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ข้าราชการบรรจุใหม่ที่ผ่านการฝึกอบรมส่วนใหญ่เพศหญิง ร้อยละ 72.9 สถานภาพโสด ร้อยละ 68.8 ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 78.1 วุฒิปัญญาด้านบริหารธุรกิจ ร้อยละ 47.90 ผู้บังคับบัญชาส่วนใหญ่เพศชาย ร้อยละ 53.9 อายุระหว่าง 56 – 60 ปี ร้อยละ 38.2 สถานภาพสมรสระดับการศึกษาด้านปริญญาบริหารธุรกิจ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกลุ่ม/หัวหน้าฝ่าย ประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป 2) การประเมินการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยรวมระดับการประเมินอยู่ในระดับมากทุกด้านทั้งในส่วนของผู้ผ่านการฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา ค่าเฉลี่ย 4.04 และ 4.28 โดยผู้บังคับบัญชาประเมินผลอยู่ในระดับสูงกว่าผู้เข้าอบรมทุกด้าน 3) ปัญหาอุปสรรคในการฝึกอบรมได้แก่ เวลาในการจัดอบรมโครงการเวลาน้อยเกินไป ควรเพิ่มเนื้อหาในการแนะนำส่งเสริมสหกรณ์ เพิ่มความรู้ในหลักวิชาการสหกรณ์และควรฝึกภาคปฏิบัติเพื่อให้สามารถทำได้จริง

คำสำคัญ การประเมิน โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์

Abstract

The objectives of this study were to 1) study personal factors of the trainees and supervisors who attended the new civil servant training project of Cooperative Promotion Department, 2) evaluate the results of the new civil servant training project of Cooperative Promotion Department, and 3) suggest problems regarding the new civil servant training project of Cooperative Promotion Department.

The results of the research found out that 1) 72.9% of new civil servants who passed the training were female, 68.8% were single, 78.1% graduated with bachelor degree with 47.90% held the degree in business management. Regarding the supervisors, most of them were male. 53.9% had the age between 56-60 years old, 38.2% were married with the level education of the bachelor degree in business management. They held the position of group director/department chief with the working experience of more than 10 years. 2) The evaluation of the training for the new civil servant in regards to the context of input factor, process, and productivity, overall, the evaluation level was at the high level in every aspect in both the trainees and the supervisors with the mean of 4.04 and 4.28. The supervisors evaluated at the higher level than the trainees in every aspect. 3) Problem regarding the training was the insufficient period of time in organizing the project. There should be the increase of content in cooperative extension and knowledge in cooperative academic principle and should add more practice in order to for them to be able to adopt into real life practice.

คำนำ

กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริม กำกับ และเผยแพร่ความรู้ เรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ โดยเป็นองค์กรที่มุ่งเน้นพัฒนาส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดี และพัฒนาขีดความสามารถของสหกรณ์ เพื่อพัฒนาระบบสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง ด้วยระบบบริหารจัดการคุณภาพให้เป็นมืออาชีพ โดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพิ่มขีดความสามารถของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ข้าราชการคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจหลักของกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้บรรลุผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการที่ได้รับการบรรจุใหม่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะในเรื่องเกี่ยวกับสหกรณ์ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โดยยึดมั่นตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ เพื่อให้ข้าราชการดังกล่าวสามารถให้คำปรึกษาแนะนำ และส่งเสริมสหกรณ์ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสหกรณ์ให้มีศักยภาพ เป็นที่พึงของมวลสมาชิก ชุมชน

และสังคมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จากภารกิจดังกล่าว สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์ จึงต้องค้นหาพัฒนา ปรับปรุง เพื่อที่จะกำหนดกระบวนการพัฒนาบุคลากร และกระบวนการฝึกอบรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทและภารกิจตามโครงสร้างของกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยกลุ่มพัฒนาบุคลากร สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์ ได้รับมอบหมายหน้าที่ในการฝึกอบรมข้าราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562- 2563 มีข้าราชการที่บรรจุใหม่ในตำแหน่งต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจำนวนมาก สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์ ได้ดำเนินการ จัดโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ หลักสูตร “เสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมสหกรณ์” รุ่นที่ 17 เพื่อปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในระบบสหกรณ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นการเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสหกรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าอบรม 1) ได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบริบทของสหกรณ์ที่จะนำไปใช้ในการส่งเสริมงานสหกรณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม 2) ได้ฝึกปฏิบัติการดำเนินงานของสหกรณ์ในภาคและนอกภาคในพื้นที่จริงทำให้เกิดทักษะการปฏิบัติงานส่งเสริมสหกรณ์ และ 3) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติในการทำงานร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ข้างต้นจัดการอบรมเป็นประจำตามรูปแบบบรรยาย อภิปราย ฝึกปฏิบัติ และศึกษาดูงาน การฝึกอบรมแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ภาคทฤษฎี ผ่านระบบ Zoom ระหว่างวันที่ 28 มิถุนายน – 2 กรกฎาคม 2564 รวม 5 วัน ระยะที่ 2 - 3 ศึกษาดูงานและนำเสนอผลการศึกษาดูงานสหกรณ์ ระหว่างวันที่ 13 – 19 มีนาคม 2565 รวม 7 วัน เป็นการจัดอบรมที่มีกิจกรรมของหลักสูตรครอบคลุมทั้งการเรียนรู้ในชั้นเรียน การศึกษาดูงาน ณ สหกรณ์ตัวอย่าง การทำกิจกรรมในชั้นเรียน การส่งงานที่ได้รับมอบหมาย การนำเสนองาน ต่อผู้ทรงคุณวุฒิ โดยที่ผ่านมาการประเมินผลเป็นการประเมินเฉพาะส่วน ซึ่งไม่ใช่เป็นการประเมินเชิงระบบ ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นข้าราชการในสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการสหกรณ์ และเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะศึกษาการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ข้างต้น โดยนำแนวคิดการประเมินหลักสูตรของสศฟเฟิลป์ม หรือแบบจำลองชิป ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (context) ด้านปัจจัยนำเข้า (input) ด้านกระบวนการ (process) และด้านผลผลิต (product) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน ความก้าวหน้าเพื่อบ่งชี้จุดเด่น จุดด้อยของโครงการ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงการดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อโครงการฝึกอบรมจึงศึกษาการประเมินผลเพื่อเสนอแนะในการนำไปพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชาเข้าฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ 2) เพื่อประเมินผลการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ และ 3) เพื่อเสนอแนะปัญหาอุปสรรคในการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้ผ่านการอบรมโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ หลักสูตร “เสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมสหกรณ์” รุ่นที่ 17 ทั้งหมดจำนวน 111 คน 2) ผู้บังคับบัญชาของผู้ผ่านการอบรมระดับผู้อำนวยการกลุ่มหรือเทียบเท่าขึ้นไป จำนวน 111 คน เครื่องที่ใช้ในการศึกษาคือแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลโดยใช้กูเกิลฟอร์ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์สรุปผลการศึกษาภาพรวมและข้อสรุปผลการศึกษาที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ ตามลำดับต่อไปนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เข้าฝึกอบรม ผู้เข้าฝึกอบรมทั้งหมดจำนวน 110 คน ตอบแบบสอบถามจำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 86.49 ผู้เข้าฝึกอบรมโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72.9 ช่วงอายุระหว่าง 28 – 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.96 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 25 – 27 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.92 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 68.8 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 78.1 ด้านบริหารธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 47.90 ตำแหน่งนักวิชาการสหกรณ์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.3 ประสบการณ์การทำงานก่อนรับราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์ อยู่ที่ 1 – 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.96 ส่วนมากทำงานเกี่ยวกับเป็นพนักงานเอกชน ภูมิลำเนาเดิม (ก่อนรับราชการกรมส่งเสริมสหกรณ์) พบว่าภาคเหนือมีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 24

1.2 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาทั้งหมดจำนวน 110 คน ตอบแบบสอบถามจำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 80.18 ผู้บังคับบัญชาโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 53.9 ช่วงอายุระหว่าง 56 – 60 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.20 สถานภาพสมรส มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.1 ระดับการศึกษาปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 78.1 ด้านบริหารธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 73.0 ตำแหน่งผู้อำนวยการกลุ่ม/หัวหน้าฝ่ายทั้งหมด ส่วนใหญ่ประสบการณ์ทำงาน 10 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.4 ภูมิภาคการปฏิบัติงาน พบว่าภาคกลางมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมาภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 27.0

2. การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ของผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา

ผลการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ระหว่างผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา ในภาพรวมสรุปได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การประเมินการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ระหว่างผู้เข้าฝึกอบรมและผู้บังคับบัญชา

ผลการประเมินรายด้าน	ผู้เข้าฝึกอบรม		ผู้บังคับบัญชา	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ด้านบริบท	4.08	0.698	4.32	0.632
ด้านปัจจัยนำเข้า	3.94	0.625	4.27	0.614
ด้านกระบวนการอบรม	3.98	0.636	4.24	0.606
ด้านผลผลิต	4.18	0.549	4.32	0.605
ความคิดเห็นรวม	4.04	0.627	4.28	0.614

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้เข้าฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งหมด โดยเรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.18$) ด้านบริบท ($\bar{X} = 4.08$) ด้านกระบวนการอบรม ($\bar{X} = 3.98$) และด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 3.94$) ส่วนผู้บังคับบัญชา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทั้งหมดเช่นเดียวกัน โดยเรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.32$) ด้านบริบท ($\bar{X} = 4.32$) ด้านปัจจัยนำเข้า ($\bar{X} = 4.27$) และด้านกระบวนการอบรม ($\bar{X} = 4.24$) ตามลำดับ

โดยสรุปแล้ว พบว่าความคิดเห็นของผู้เข้าฝึกอบรม ในภาพรวม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.18$) รองลงมาคือด้านบริบท ($\bar{X} = 4.08$) ในขณะที่ความคิดเห็นของผู้บังคับบัญชาในภาพรวม พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านผลผลิต ($\bar{X} = 4.32$) รองลงมาคือด้านบริบท ($\bar{X} = 4.32$)เช่นเดียวกัน รายละเอียดผลการประเมินในแต่ละด้านมีดังนี้

2.1 การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของผู้เข้าฝึกอบรม

1) ด้านบริบท ผลการประเมินโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) ผู้ผ่านการอบรมเห็นว่าโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่มีบริบทที่เหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) การนำเสนอผลการศึกษา/ศึกษาดูงานข้อเสนอแนวคิดในการปฏิบัติงาน และการตอบข้อซักถามของสหกรณ์ (6 ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติงานไปใช้ในการจัดทำรายงาน และนำเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ (2) ฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์งบการเงินของสหกรณ์ (6 ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์งบการเงินของสหกรณ์ (3) อภิปรายการผลการศึกษาดูงาน (4ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงานอภิปรายผลร่วมกับที่ปรึกษา เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่ครอบคลุมและสรุปผลการศึกษาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานส่งเสริมสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) การวิเคราะห์งบการเงินสหกรณ์ (6ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสินเชื่อ และเร่งรัด หนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2) ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก($\bar{X} = 3.94$) ผู้ผ่านการอบรมเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ มีความเพียงพอต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนและความ

ร่วมมือจากผู้เข้าอบรม และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) การให้บริการของเจ้าหน้าที่โดยรวม (2) ปฐมนิเทศ/ปัจฉิมนิเทศ (3) การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม (4) ตำแหน่งหน้าที่ของเหมาะสมที่จะเข้าอบรมในหลักสูตร (5) อภิปรายผลการศึกษาดูงาน (6) สถานที่การศึกษาดูงาน (7) สื่อ/เทคนิคและวิธีการอบรมโดยรวม เป็นต้น

3) ด้านกระบวนการอบรม ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) ผู้ผ่านการอบรมเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ เป็นการอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน กิจกรรมการอบรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ได้มีการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเหมาะสม ด้านกระบวนการของ โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) การบริหารโครงการอบรม โดยภาพรวมเหมาะสม (2) การอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน (3) วิธีการอบรมแบบเผชิญหน้า (4) และวิธีการประเมินผลการอบรมเหมาะสมความสามารถของท่าน เป็นต้น

4) ด้านผลผลิต ผลการประเมินโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) ผู้ผ่านการอบรมเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ เป็นโครงการที่ผู้ผ่านการอบรมได้นำเอาทักษะ ความรู้ความสามารถที่ได้รับ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การปรับตัวในการทำงานหลังผ่านการอบรมมากขึ้น ในด้านผลผลิตของโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้เกิดประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น (2) มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย (3) อุทิศเวลาให้ส่วนรวม (4) มีการปรับตัวในการทำงานหลังผ่านการอบรมมากขึ้น (5) ความอดทนต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2.2 การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ของผู้บังคับบัญชา

1) ด้านบริบท ผลการประเมินโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า การประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ มีบริบทที่เหมาะสมและเอื้อต่อการดำเนินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์มีผลให้ผู้เข้าอบรมใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติงานไปใช้เกิดประสิทธิผลที่ดีขึ้น ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านบริบทของโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) การวิเคราะห์งบการเงินสหกรณ์ (6 ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสินเชื่อ และเร่งรัด หนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการของสหกรณ์ (4 ชม.) วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกทักษะจากประสบการณ์ตรง เกี่ยวกับหลักการวิธีการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในภาค/นอกภาคเกษตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ (3) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 1. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับบริบทของสหกรณ์ ที่จะนำไปใช้ในการส่งเสริมงานสหกรณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม 2. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกปฏิบัติการดำเนินงานของสหกรณ์ในภาคและนอกภาคในพื้นที่จริง ทำให้เกิดทักษะการปฏิบัติงานส่งเสริมสหกรณ์ 3. เพื่อให้ผู้เข้าอบรมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

2) ด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.27$) ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ มีความเพียงพอ ต่อการจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือ จากผู้เข้าอบรม และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) ตำแหน่งหน้าที่ของเหมาะสมที่จะเข้าอบรมในหลักสูตร (2) เทคนิคและวิธีการดำเนินการเมื่อพบเหตุไม่ปกติของสหกรณ์ (3) เทคนิคการบริหารธุรกิจสินเชื่อและแนวทางการแก้ไขหนี้สินสมาชิก (4) การวิเคราะห์ทางการเงินสหกรณ์ (5) การส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ตามหลักการสหกรณ์ (6) ความสนใจในอบรมในหลักสูตรนี้ (7) การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

3) ด้านกระบวนการอบรม ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$) ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ เป็นการอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน กิจกรรมการอบรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ได้มีการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเหมาะสม ด้านกระบวนการของ โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) วิธีการศึกษาดูงาน (2) การอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน (3) วิธีการอบรมแบบเผชิญหน้า (4) กิจกรรมการอบรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ได้มีการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเหมาะสมของท่านหรือไม่ (5) การมอบหมายงาน (Assignment) แต่ละหมวดวิชาเหมาะสม เป็นต้น

4) ด้านผลผลิต ผลการประเมินโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า โครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ เป็นโครงการที่ผู้ผ่านการอบรมได้นำเอาทักษะ ความรู้ความสามารถ ที่ได้รับ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การปรับตัวในการทำงานหลังผ่านการอบรมมากขึ้น ในด้านผลผลิตของโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้เกิดประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความเหมาะสมในระดับต้น ๆ เช่น (1) มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า (2) ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น (3) มีความอดทนต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงาน (4) มีการพัฒนากระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ (5) มีการปรับตัวในการทำงานหลังผ่านการอบรมมากขึ้น (6) มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะหลักสูตรในการจัดอบรม ข้อเสนอแนะหลักสูตรในการจัดอบรมเพื่อพัฒนาโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ มีดังนี้ (1) เวลาในการจัดอบรมโครงการฯ เวลานั้นน้อยเกินไป (2) ควรเพิ่มเนื้อหาในการแนะนำส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้ทราบบริบทของสหกรณ์แต่ละประเภท และแนวทางในการแนะนำ (3) ความรู้ในหลักวิชาการสหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับบุคลากรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทุกหน่วย (4) ควรฝึกภาคปฏิบัติเพื่อให้สามารถทำได้จริง

อภิปรายผล

ผลการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยประเมินครอบคลุม ปัจจัยด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการอบรม และด้านผลผลิต ซึ่งสามารถอภิปรายผลจำแนกได้ดังนี้

1. ผู้เข้าฝึกอบรมโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่

1.1 ด้านบริบท พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านเนื้อหาวิชาการฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์งบการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกปฏิบัติการวิเคราะห์งบการเงินของสหกรณ์ การนำเสนอผลการศึกษา/ศึกษาดูงานข้อเสนอแนวคิดในการปฏิบัติงาน และการตอบข้อซักถามของสหกรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติงานไปใช้ในการจัดทำรายงาน และนำเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ การวิเคราะห์งบการเงินสหกรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสินเชื่อ และเร่งรัดหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ อภิปรายผลการศึกษาดูงาน เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงานอภิปรายผลร่วมกับที่ปรึกษา เพื่อให้ได้เนื้อหาสาระที่ครอบคลุมและสรุปผลการศึกษาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานส่งเสริมสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรภรณ์ ยี่สารพัฒน์ และพิษณุ อภิสมจารโยธิน (2558) ทำการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลการพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการสื่อสารของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์หลักสูตรนานาชาติ กล่าวว่าปฏิริยาตอบสนองนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมาก ทั้งในเรื่องความเหมาะสมของวิทยากร ประโยชน์ของกิจกรรมรูปแบบกิจกรรมสถานที่ ความรู้ที่ได้รับ และการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่โดยรวม การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม ตำแหน่งหน้าที่ของเหมาะสมที่จะเข้าอบรมในหลักสูตร สื่อ/เทคนิคและวิธีการอบรม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชนี สมพงษ์ (2555) ทำการศึกษาวิจัยการประเมินโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษารอคเบื้องต้น) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2552) คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกล่าวว่าด้านปัจจัยนำเข้า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยคุณลักษณะของอาจารย์พิเศษ คุณลักษณะของแพทย์ที่เลี้ยงประจำแหล่งฝึก คุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ระยะเวลา วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ศึกษาอบรม

1.3 ด้านกระบวนการอบรม พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านการบริหารโครงการอบรมโดยภาพรวมเหมาะสมการอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน วิธีการอบรมแบบเผชิญหน้า และวิธีการประเมินผลการอบรมเหมาะสมความสามารถของท่าน วิธีการศึกษาดูงาน ความสอดคล้องกับงานวิจัยของนิวัฒน์ ตุ่นบุตรเสลา (2556) ทำการศึกษากการประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ตรวจประเมินการจัดการพลังงานภายในองค์กรกล่าวว่าด้านกระบวนการเกี่ยวกับวิทยากรเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์สามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้ดี วิธีการฝึกอบรมมีความเหมาะสมระยะเวลาในการฝึกอบรมน้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับหลักสูตร

1.4 ด้านผลผลิต พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย อุทิศเวลาให้ส่วนร่วม มีการปรับตัวในการทำงานหลังผ่านการอบรมมากขึ้น ความอดทนต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงานมี

ความสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชนี สมพงษ์ (2555) ทำการศึกษาวิจัยการประเมินโครงการศึกษาอบรมหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษารอคเบื้องต้น) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2552) คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กล่าวว่าด้านผลผลิต ความรู้ที่ได้รับหลังการศึกษาดูแลเสร็จสิ้น และการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผู้บังคับบัญชาผู้เข้าอบรมโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่

2.1 ด้านบริบท พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านการวิเคราะห์ทางการเงินสหกรณ์ ศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการของสหกรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการสินเชื่อ และเร่งรัดหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการของสหกรณ์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกทักษะจากประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับหลักการ วิธีการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในภาค/นอกภาคเกษตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนิวัฒน์ ตุ่นบุตรเสลา (2556) ทำการศึกษาการประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ตรวจประเมินการจัดการพลังงานภายในองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ประเมินระบบการจัดฝึกอบรมอันครอบคลุมถึงบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ตามรูปแบบซีปปี้ (CIPP Model) ด้านปฏิกริยา พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความคิดเห็นว่าการฝึกอบรมนี้มีความจำเป็นและได้ความรู้เพิ่มอยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านตำแหน่งหน้าที่ของเหมาะสมที่จะเข้าอบรมในหลักสูตร เทคนิคและวิธีการดำเนินการเมื่อพบเหตุไม่ปกติของสหกรณ์ เทคนิคการบริหารธุรกิจสินเชื่อและแนวทางการแก้ไขหนี้สินสมาชิก มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชนี สมพงษ์ (2555) ทำการศึกษาวิจัยการประเมินโครงการศึกษาอบรมหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษารอคเบื้องต้น) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2552) คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กล่าวว่า ด้านปัจจัยนำเข้า คุณลักษณะของอาจารย์พิเศษ คุณลักษณะของแพทย์ที่เลี้ยงประจำแหล่งฝึก คุณสมบัติของผู้เข้ารับการศึกษาดูแล ระยะเวลา วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ศึกษาดูแล มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2.3 ด้านกระบวนการอบรม พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านวิธีการศึกษาดูงาน การอบรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้อบรม คิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปฏิบัติงาน วิธีการอบรมแบบเผชิญหน้า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของปวีร์ อัคราธิมากร (2558) ทำการศึกษาวิจัยการประเมินผลโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนของสำนักงานเขตบางเขนในกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ ด้านกระบวนการ (Process)พบว่า กระบวนการจัดทำโครงการในครั้งนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการคิด และตัดสินใจในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนร่วมกัน รับฟังสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนอยู่ในระดับมาก

2.4 ด้านผลผลิต พบว่าการประเมินโครงการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยในด้านมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มีความอดทนต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงาน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น มีการพัฒนากระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการปรับตัวในการทำงาน หลังผ่านการอบรมมากขึ้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรภรณ์ ยี่สารพัฒน์ และพิษณุ อภิสมมาตรโยธิน

(2558) ทำการศึกษาวิจัยเชิงประเมินผลการพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการสื่อสารของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ หลักสูตรนานาชาติ กล่าวว่า ด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการอบรมทักษะทางสังคมด้านการสื่อสารช่วยในเรื่องของการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งช่วยในการปรับตัวในการเข้าสังคมอย่างมีกาลเทศะในส่วนของการศึกษาช่วยให้นักศึกษาสามารถสื่อสารกับอาจารย์ เพื่อน และผู้อื่นและมีความพร้อมสำหรับการศึกษาในหลักสูตรภาษาอังกฤษอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ จากการประเมินผลการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ ในด้านต่าง ๆ พบว่า ทุกด้านมีระดับความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาแยกตามกลุ่มผู้ประเมิน จะพบว่าในบางรายการมีระดับความคิดเห็นเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างน่าสนใจ หากมีการวิเคราะห์ของระดับความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้ประเมิน อาจจะได้ข้อมูล ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการนำผลการศึกษาไปใช้เพิ่มมากขึ้นในการพัฒนาต่อยอดประเด็นสำคัญจากการศึกษาเนื่องจากโครงการการอบรมเพียงระยะสั้นอาจจะไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแต่ละด้าน อาทิ

ด้านปัจจัยนำเข้า เช่น นโยบายและภารกิจของหน่วยงาน การส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ตามหลักการสหกรณ์ การวิเคราะห์งบการเงินสหกรณ์ ศึกษาดูงานการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการของสหกรณ์ การวิเคราะห์การตลาดสหกรณ์ การวิเคราะห์ธุรกิจสหกรณ์ เทคนิคและวิธีการดำเนินการเมื่อพบเหตุไม่ปกติของสหกรณ์ การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม เป็นต้น

ด้านผลผลิต เช่น มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การอดทนต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อการปฏิบัติงาน ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และอุทิศเวลาให้ส่วนรวม เป็นต้น

กรณีพิจารณาผลการประเมินการฝึกอบรมเชิงเปรียบเทียบระหว่างผู้เข้าฝึกอบรมกับผลบังคับบัญชา โดยผู้บังคับบัญชาเห็นว่าภาพรวมอยู่ในระดับมากกว่าผู้เข้าอบรมทุกด้านซึ่งผู้บังคับบัญชาซึ่งมีประสบการณ์การเรียนรู้และการทำงานมากกว่าย่อมคาดหวังมากกว่าเพื่อให้ข้าราชการบรรจุใหม่ต้องการพัฒนาการทำงานในทุกด้านให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งทั้งผู้บังคับบัญชาและผลเข้าฝึกอบรมจะต้องพัฒนาตนเองในทุกด้านเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาปัญหาการดำเนินงานของโครงการฝึกอบรมฯ เพื่อสะท้อนให้เห็นอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินโครงการแบบเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์หรือระดมสมองร่วมกันและร่วมหาแนวทางพัฒนา

2) ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับผลการประเมินโครงการฝึกอบรมฯ

3) ควรประเมินการฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ อย่างต่อเนื่อง หลังจากสิ้นสุดโครงการระยะเวลา 1 ปี จะได้ติดตามผลการประเมินสู่การปรับปรุงและพัฒนาให้สามารถบรรลุการดำเนินการแบบยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- นิวัฒน์ ตุ่นบุตรเสลา. (2556). การประเมินผลการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ตรวจประเมินการจัดการพลังงานภายในองค์กร. *วิทยบริการ*. 24 (2) 31-42.
- ชัยญารักษ์ วงศ์บา และกิ่งกาญจน์ จงใจหาญ. (2554). ประเมินผลการฝึกอบรมตามโครงการCHAMPION โดยประยุกต์ใช้แนวทางการประเมินของเคิร์กแพทริก. *สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 6 ขอนแก่น*, 19 (1) 27-38.
- ปวีร์ อัคราธิมากร. (2558). *การประเมินผลโครงการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนของสำนักงานเขตบางเขนในกรุงเทพมหานคร*. เอกสารประกอบการบรรยาย.101-125
- ประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2545). *เอกสารการสอนการสหกรณ์*. เชียงใหม่:มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- พัชรีดา เอี่ยมสุนทรชัย (2559). *การประเมินผลโครงการฝึกอบรมผู้บริหาร (การค้นคว้าอิสระ ปริญญาบริหารธุรกิจ มหบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พัชนี สมพงษ์. (2555). *การประเมินโครงการศึกษาอบรมหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษารอคเบื้องต้น) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2552)*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัทธภรณ์ ยี่สารพัฒน์ และ พิษณุ อภิสมภารโยธิน. (2558). การพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านการสื่อสารของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์หลักสูตรนานาชาติ. *เฉลิมกาญจนา*. 2 (3) 69-77.
- พิยะภา ใจชื่อสมบูรณ์. (2563). *การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดใหญ่บ้านบ่อ (บ้านบ่อราษฎร์บำรุง)*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ยุวธิดา ม่วงเจริญ และ สุรัชย์ มีชาญ. (2558). *การประเมินการฝึกอบรมแพทย์ประจำบ้านภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี*. มหาวิทยาลัยศิลปกร. 8 (1) 1059-1074.
- เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2556). *การประเมินโครงการและแนวคิดปฏิบัติ (ครั้งที่พิมพ์ 8)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คันสนีย์ อุดมอ่าง. (2554). *การประเมินโครงการการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการผลิตทองม้วนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2565, จาก http://research.pcru.ac.th/service/pro_data/files11/54-039.pdf
- สมคิด พรหมจ้อย.(2555) *การประเมินการดำเนินงานตามนโยบาย แผนงานและโครงการทางการศึกษาประมวลชุดวิชาการประเมินนโยบายการดำเนินงาน แผนงาน และโครงการหน่วยที่ 13*, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อภิสิทธิ์ คุณวรปัญญา และ คำณ โชนะโชติ. (2557). *การประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. การพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย*. 1 (1) 49-59

คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด Service Quality of Nakhon Sawan Local Government Savings Cooperative Limited.

ดารณี แสงแก้ว¹ ส่งเสริม หอมกลิ่น^{2*} และ ศิริลักษณ์ นามวงศ์²
Daranee Sangkaew¹ Songserm Homglin² and Sililuk Namwang²

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
School of Agriculture and Cooperatives, Sukhothai Thammathirat Open University, Pakkret, Nonthaburi, 11120
Corresponding author : songserm.hom@stou.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด 2) เปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกสหกรณ์ และ 3) ศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ สมาชิกสหกรณ์ ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2562 จำนวน 659 คน กำหนดขนาดตัวอย่างจากสูตรของทาโรยามาเน ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 จำนวน 249 คน สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบค่าที เอฟ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก มีคุณภาพการให้บริการสูงสุด รองลงมาคือ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก และด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ตามลำดับ 2) เปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ พบว่าสมาชิกที่มีอายุ รายได้ต่อเดือน ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการเป็นสมาชิก และประเภทการรับบริการที่ต่างกันเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ ได้แก่ จัดสถานที่จอดรถให้เพียงพอ ต้องการให้มีตู้เอทีเอ็มของสหกรณ์ และความไม่สะดวกในการติดต่อสหกรณ์ด้วยตนเอง ตามลำดับ

คำสำคัญ คุณภาพการให้บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด

Abstract

The purpose of this study was to 1) study the service quality of Nakhon Sawan Local Government Savings Cooperative Limited, 2) compare the service quality of the cooperative with classified by personal factors of cooperative members, and 3) study problems and suggestions on service quality of cooperatives. The population used in the study was 659 cooperative members as of 31 May 2019. The sample size was determined from Taroyamane's with a margin of error of 0.05, 249 people were randomly sampled. The tools used in the study were questionnaires. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. The t-test F- test statistics and content analysis

The study found that 1) the level of service quality of cooperatives overall, it was at a high level in all aspects, including response to customers/members, confidence towards customers/members, knowing and understanding customers/members and the concreteness of the service, respectively. 2) Compare the level of service quality of cooperatives. It was found that the older members, monthly income, education level, job title, length of membership and different types of service received on the service quality of the cooperative as a whole and in each aspect were significantly different at the 0.05 level, and 3) problems and suggestions on the service quality of the cooperative were organized sufficient parking place , want to have an ATM of the cooperative and the inconvenience of contacting cooperatives in person, respectively.

Keywords: service quality , Nakhon Sawan Local Government Savings Cooperative Limited,

คำนำ

การบริการถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน เนื่องจากการให้บริการ เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่ต้องการใช้บริการกับผู้ให้บริการ การให้บริการลูกค้าจำเป็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญกับธุรกิจที่จะต้องให้ความสำคัญเพื่อให้การบริการสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า นับตั้งแต่กระบวนการแรกจนถึงกระบวนการสุดท้ายของการให้บริการภายในสหกรณ์ สหกรณ์ต้องตระหนักถึงคุณภาพการให้บริการในทุกด้านเป็นอย่างมาก ผู้บริหารสหกรณ์จะต้องทำให้เจ้าหน้าที่ส่งมอบบริการอันประทับใจให้สมาชิกในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะในขั้นตอนแรกๆ ของการบริการ หากสมาชิกสหกรณ์มีความพอใจจากการให้บริการแต่แรก การให้บริการในขั้นตอนต่อไป จะเกิดความประทับใจและพึงพอใจ แต่ถ้าหากสมาชิกได้รับการบริการครั้งแรกแล้วไม่เกิดความประทับใจ แนวโน้มในการจำฝังใจและไม่พอใจในการรับบริการในขั้นตอนต่อไปจะเกิดขึ้นได้ง่าย ถึงแม้ว่าการบริการจะมีคุณภาพเพียงใดก็ตาม ดังนั้นความพอใจของสมาชิกสหกรณ์คือการที่ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการตามที่ตนได้คาดหวังไว้หรือการได้รับบริการที่ดี

สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด ได้ก่อตั้งและดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 16 พฤศจิกายน 2543 โดยมีมุ่งส่งเสริมการออมทรัพย์ เป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่มวลสมาชิกและผู้ใช้บริการ นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมการจัดสวัสดิการอย่างครอบคลุมแก่สมาชิก เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานแห่งการดำรงชีวิตภายใต้กฎระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์ มุ่งให้ความสำคัญแก่สมาชิกให้อยู่ดีกินดี ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในมวลหมู่สมาชิก สามารถเรียนรู้และนำไปใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสม โดยยึดอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ให้บริการแก่สมาชิกด้านสินเชื่อ เงินฝาก รวมถึงสวัสดิการต่าง ๆ โดยสิ้นปีบัญชี 2561 สหกรณ์ มีสมาชิกจำนวน 659 คน สินทรัพย์ 176,935,520.86 ล้านบาท หนี้สิน 30,794,431.26 บาท และทุนของสหกรณ์ 146,141,089.60 บาท สหกรณ์มีกำไรสุทธิ 8,930,731.60 บาท แสดงถึงสมาชิกมาใช้บริการกับสหกรณ์จำนวนมาก

การให้บริการของสหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินงานให้บริการ แก่สมาชิกสหกรณ์ ให้ได้รับความพอใจ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของสมาชิกอย่างเต็มความคาดหวัง ซึ่งสหกรณ์เอง ยังไม่มีการประเมินคุณภาพการให้บริการแก่สมาชิกอย่างเป็นรูปธรรมครอบคลุมในหลายองค์ประกอบ เพื่อจะได้นำผลที่ได้จากการศึกษานำเสนอต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อประกอบการตัดสินใจ ในการวางแผนการบริหารงานในการพัฒนางานสหกรณ์ออมทรัพย์ นำไปสู่การบริการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสร้างความมั่นใจให้กับสมาชิกให้ได้รับความพึงพอใจ ความสะดวก รวดเร็วและการเตรียมความพร้อม ของสหกรณ์ออมทรัพย์ในการให้บริการ เพื่อสนองความต้องการในการบริการที่สมาชิกพึงจะได้รับให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลทำให้ทรัพยากรบุคคลมีการพัฒนาตนเองและดำรงไว้ซึ่งคุณภาพการบริการ อันจะเป็นประโยชน์ ช่วยพัฒนาสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับคุณภาพการให้บริการ ของสหกรณ์ 2) เปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของ สมาชิกสหกรณ์ 3) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการ ส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ศึกษาเฉพาะสมาชิกสามัญสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการ ส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2562 จำนวน 659 คน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 249 คน จากการใช้สูตรหาไรยมาเน่ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญเฉพาะ สมาชิกที่มาใช้บริการกับสหกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ โดยใช้สถิติทดสอบที (t-test) และการวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (F-test) ในกรณีที่พบความแตกต่างในเชิงสถิติจะวิเคราะห์ความแตกต่างโดยวิธี เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย LSD และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาคุณภาพการให้บริการสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด จังหวัดนครสวรรค์ สรุปตามวัตถุประสงค์มีดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกสหกรณ์ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 249 คน ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 155 ราย (ร้อยละ 62.2) อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 151 ราย (ร้อยละ 48.6) รายได้ต่อเดือน 15,000 - 20,000 บาท จำนวน 115 ราย (ร้อยละ 46.2) ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี จำนวน 105 ราย

(ร้อยละ 42.2) ตำแหน่งงานระดับชำนาญการ จำนวน 77 ราย (ร้อยละ 30.9) ระยะเวลาการเป็นสมาชิก 6 - 10 ปี จำนวน 107 ราย (ร้อยละ 43.0) จำนวนครั้งที่มาใช้บริการในรอบปีที่ผ่านมา 1 - 3 ครั้ง/ปี จำนวน 103 ราย (ร้อยละ 41.1) ประเภทการรับบริการคือการกู้เงินสามัญ จำนวน 130 ราย (ร้อยละ 52.2)

2. ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ ทั้งหมด 5 ด้านสรุปได้ดังตารางที่ 1 ข้างล่างนี้

ตารางที่ 1 ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด

ระดับคุณภาพการให้บริการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับคุณภาพ	ลำดับ
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ	3.92	0.65	มาก	5
2. ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้	4.03	0.60	มาก	2
3. ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก	4.07	0.60	มาก	1
4. ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก	4.02	0.61	มาก	3
5. ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก	3.98	0.60	มาก	4

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ โดยรวมทั้ง 5 ด้าน มีระดับคุณภาพการให้บริการมากในทุกด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก มีระดับคุณภาพการให้บริการสูงสุด ($\bar{X} = 4.07$) รองลงมาเป็นด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ ($\bar{X} = 4.03$) ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก ($\bar{X} = 4.02$) ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก ($\bar{X} = 3.98$) และด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ($\bar{X} = 3.92$) ตามลำดับ

ระดับคุณภาพการให้บริการของสมาชิกสหกรณ์ทั้ง 5 ด้าน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.1 คุณภาพการให้บริการด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับคุณภาพการให้บริการ ดังนี้ สถานที่ตั้ง/สำนักงานสหกรณ์สะดวกในการเดินทางมารับบริการ ($\bar{X} = 4.14$) รองลงมา คือ ความพอเพียงของอุปกรณ์/เครื่องมือในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.06$) ความพอเพียงของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่งคอยรับบริการ น้ำดื่ม ห้องสุขา ($\bar{X} = 3.89$) การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.87$) การจัดอุปกรณ์และสถานที่มีความเป็นระเบียบและสะอาด ($\bar{X} = 3.82$) และป้าย สัญลักษณ์ การประชาสัมพันธ์ บอกจุดบริการมีความชัดเจน ($\bar{X} = 3.72$) ตามลำดับ

2.2 คุณภาพการให้บริการด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับคุณภาพการให้บริการ ดังนี้ เจ้าหน้าที่สหกรณ์ช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากสมาชิกด้วยความเต็มใจ ($\bar{X} = 4.06$) รองลงมา คือ มีการชี้แจงหรือให้ข้อมูล เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ

ปฏิบัติงานด้านการบริการให้ทราบ ($\bar{X} = 4.05$) สามารถชี้แจงข้อสงสัย หรือข้อคำถามของสมาชิกที่ต้องการทราบได้ถูกต้องและชัดเจน ($\bar{X} = 4.05$) การเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องให้สมาชิกทราบ ($\bar{X} = 4.04$) การให้บริการมีความครบถ้วน ถูกต้อง และโปร่งใส ($\bar{X} = 4.03$) การให้บริการสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสมาชิก ($\bar{X} = 4.02$) และ เจ้าหน้าที่สหกรณ์มีเพียงพอต่อการบริการสมาชิก ($\bar{X} = 3.95$) ตามลำดับ

2.3 คุณภาพการให้บริการด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับคุณภาพการให้บริการ ดังนี้ สามารถติดต่อหรือเข้ารับบริการได้ง่าย และสะดวก ($\bar{X} = 4.16$) รองลงมา คือ การให้บริการตามลำดับก่อน-หลัง เช่น ผู้มาก่อนได้ก่อน ($\bar{X} = 4.11$) ระยะเวลาการให้บริการมีความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.10$) การให้บริการสมาชิกมีความทั่วถึง ($\bar{X} = 4.10$) มีการกำหนดขั้นตอน/กระบวนการให้บริการที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานแต่ละงาน ($\bar{X} = 4.06$) มีความมุ่งมั่น/กระตือรือร้น ความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.03$) และการประชาสัมพันธ์ข่าวสารถึงสมาชิกมีความทั่วถึง ($\bar{X} = 3.91$) ตามลำดับ

2.4 คุณภาพการให้บริการด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า /สมาชิก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับคุณภาพการให้บริการ ดังนี้ เจ้าหน้าที่รักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้รับบริการ และ เจ้าหน้าที่บริการตามเวลาที่กำหนด ($\bar{X} = 4.06$) รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่มีความรู้ ทักษะความสามารถในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.04$) เจ้าหน้าที่มีความสุภาพและความเป็นกันเอง ($\bar{X} = 4.02$) เจ้าหน้าที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ($\bar{X} = 4.00$) เจ้าหน้าที่บริการเป็นไปตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.00$) และเจ้าหน้าที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และปราศจากอคติในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.96$) ตามลำดับ

2.5 คุณภาพการให้บริการด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า/สมาชิก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับคุณภาพการให้บริการ ดังนี้ การให้บริการด้วยความเอาใจใส่และให้ความเป็นกันเองและดูแลสมาชิกเปรียบเสมือนญาติ ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมา คือ การให้บริการมีความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุอันควร ($\bar{X} = 4.02$) การให้บริการด้วยความรัก เมตตา คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ที่สมาชิกพึงได้รับอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 4.00$) สามารถเข้าใจสภาพปัญหาและให้คำแนะนำที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.98$) และสามารถจดจำข้อมูล รายละเอียดของสมาชิกแต่ละคนได้ ($\bar{X} = 3.88$) ตามลำดับ

3. เปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกสหกรณ์
การเปรียบเทียบความเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิก กับระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ทั้ง 5 ด้าน ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลเปรียบเทียบความแตกต่างระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิก

ปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกและคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์	เพศ	อายุ	รายได้	การศึกษา	ตำแหน่งงาน	ระยะเวลาการเป็นสมาชิก	จำนวนครั้งที่ใช้บริการ	ประเภทการรับบริการ
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ	X	✓	X	X	X	✓	X	✓
2. ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้	X	X	X	X	X	X	X	✓
3. ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก	X	X	X	X	X	X	X	X
4. ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก	X	✓	X	X	X	X	X	X
5. ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก	X	✓	✓	✓	✓	X	X	X

✓ = แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 X = ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากตารางที่ 2 สรุปผลเปรียบเทียบความแตกต่างระดับคุณภาพการให้บริการสมาชิกสหกรณ์ระหว่างสมาชิกที่มีเพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่งงาน ระยะเวลาการเป็นสมาชิก จำนวนครั้งที่มาใช้บริการ และประเภทการรับบริการต่างกันในแต่ละด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ 1) สมาชิกที่มีอายุต่างกันมีความเห็นต่อระดับคุณภาพการให้บริการด้านความเป็นรูปธรรม ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก และด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า/สมาชิก ต่างกัน 2) สมาชิกที่มีรายได้ มีตำแหน่งงานต่างกันมีความเห็นต่อระดับคุณภาพการให้บริการด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า/สมาชิก ต่างกัน 3) สมาชิกที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกต่างกันมีความเห็นต่อระดับคุณภาพการให้บริการด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ และ 4) สมาชิกที่มีประเภทการรับบริการต่างกันมีความคิดเห็นต่อระดับคุณภาพการให้บริการด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ และด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด สามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. ระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ ในแต่ละด้าน

1.1 ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตั้งแต่สถานที่ตั้งของสหกรณ์ ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่งในการคอยรับบริการ น้ำดื่ม ห้องสุขา ป้าย สัญลักษณ์ การประชาสัมพันธ์บอกจุดบริการมีความชัดเจน การจัดอุปกรณ์และสถานที่ที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นิรันดร์ อ่อนนุ่ม, (2557,บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา เรื่องคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด พบว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือด้านการดูแลเอาใจใส่ในการให้บริการ ด้านความเชื่อถือไว้วางใจ ด้านการให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้รับบริการด้านความเป็นรูปธรรมในการบริการ และด้านการตอบสนองต่อผู้รับบริการ

1.2 ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ตั้งแต่การให้บริการมีความครบถ้วน ถูกต้อง และโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลที่ถูกต้องให้สมาชิกทราบ สามารถชี้แจงข้อสงสัย หรือข้อคำถามของสมาชิกที่ต้องการทราบได้ถูกต้องและชัดเจน การปฏิบัติงานสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เรืองยศ กนกกวินวงศ์ (2555,บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความคาดหวังของสมาชิกที่มีต่อการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขสุราษฎร์ธานี จำกัด ผลการศึกษาพบว่าความคาดหวังของสมาชิกที่มีต่อการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขสุราษฎร์ธานี จำกัด โดยรวมทั้ง 5 ด้านมีความคาดหวังในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ด้านคุณภาพการให้บริการ (ฝ่ายจัดการ) มีความคาดหวังสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 4.07) รองลงมาคือด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์เอกสารและเครื่องใช้สำนักงาน (ค่าเฉลี่ย 3.98) ด้านการให้บริการทางธุรกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.94) ด้านการรับข้อมูลข่าวสารจากสหกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 3.91) และด้านสวัสดิการสมาชิก (ค่าเฉลี่ย 3.79) ตามลำดับ

1.3 ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ในด้านติดต่อสื่อสารและเข้ารับบริการได้ง่ายและสะดวก ระยะเวลาการให้บริการมีความเหมาะสม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ธิรัตน์ อินทร์น้อย (2558,บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอภูซำบูน จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่าโดยภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าคุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านอาคารสถานที่ ด้านกระบวนการให้บริการ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ ด้านความน่าเชื่อถือไว้วางใจได้และด้านการประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ

1.4 ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือเจ้าหน้าที่มีความสุภาพและเป็นกันเอง มีความรู้ ทักษะ ความสามารถในการให้บริการ มีความซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากอคติในการปฏิบัติงาน โดยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชลธิชา ศรีบำรุง (2557,บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องคุณภาพการให้บริการของธนาคารกรุงเทพ สาขาดอนหัวฝ้อ จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมผู้รับบริการมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของธนาคารกรุงเทพสาขาดอนหัวฝ้อ จังหวัดชลบุรี ในภาพรวม อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความตั้งใจที่จะให้บริการด้วยความรวดเร็ว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ด้านการทำให้ผู้มาใช้บริการเกิดความเชื่อมั่น ด้านความเอาใจใส่ต่อผู้มาใช้บริการ ด้านความน่าเชื่อถือของธนาคาร และด้านลักษณะทางกายภาพ ตามลำดับ

1.5 ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ สามารถให้บริการตรงตามความต้องการของสมาชิก สามารถให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับสมาชิก ให้บริการด้วยความเสมอภาค เอาใจใส่ดูแลสมาชิกเปรียบเสมือนญาติ โดยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ฐิตารีย์ สุภัตต์ธกุล (2559,บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการและพฤติกรรมการออมของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่าในภาพรวมทั้ง 10 มิติ อยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มิติความปลอดภัยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา มิติการติดต่อสื่อสาร มิติการเข้าถึงบริการ และมิติความน่าเชื่อถือ ตามลำดับ และ (2) พฤติกรรมการออมของลูกค้าธนาคารพบว่าประเภทเงินฝากที่ลูกค้าที่ใช้บริการมากที่สุดคือ เงินฝากออมทรัพย์โดยไม่มีการออมในประเภทเงินฝากประจำ 24-60 เดือน ความถี่ในการใช้บริการเงินฝากต่อเดือนไม่แน่นอน โดยฝากเงินกับธนาคารนั้น ๆ ในระยะเวลา 1-3 ปี ช่วงเวลา 08.30 - 10.30 น. ทราบข้อมูลจากเพื่อนและคนรู้จักส่วนบริการอื่น ๆ ที่ใช้บริการมากที่สุด คือ ด้านสินเชื่อ ชื้อสลาก ธ.ก.ส./พันธบัตร และแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เป็นต้น

2. การเปรียบเทียบระดับคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกสหกรณ์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 อายุ พบว่า สมาชิกที่มีอายุต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก และด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก สมาชิกมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองยศ กนกกวินวงศ์ (2555) ศึกษาเรื่องความคาดหวังของสมาชิกที่มีต่อการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขสุราษฎร์ธานี จำกัด ผลการศึกษาพบว่า ช่วงอายุของสมาชิกที่ต่างกันมีความคาดหวังด้านการให้บริการทางธุรกิจสินเชื่อ และ ด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เอกสารและเครื่องใช้สำนักงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2.2 รายได้ พบว่า สมาชิกที่มีรายได้ต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก สมาชิกมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพิมล ครองยุทธ (2557) ศึกษาเรื่องคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจภูธรจังหวัดอุบลราชธานี จำกัด ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี

รายได้ต่อเดือน จำนวนครั้งที่มาใช้บริการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการในภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนประเภทการรับบริการต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการด้านกระบวนการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

2.3 การศึกษา พบว่า สมาชิกที่มีการศึกษาต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ในด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิตารัตน์ อินทร์น้อย (2558) ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอภูซำบั้ง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ ต่างกัน เห็นว่าคุณภาพด้านอาคารสถานที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา และประเภทอาชีพที่ชำระต่างกัน มีคุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีด้านกระบวนการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.4 ตำแหน่งงาน พบว่า สมาชิกที่มีตำแหน่งงานต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ในด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรประภา ไชยอนุกุล (2557) ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีผลต่อความพึงพอใจในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ 0.01 ในส่วนของปัจจัยคุณภาพการให้บริการที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ พบว่า มีความสัมพันธ์กันทุกด้านและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.5 ระยะเวลาการเป็นสมาชิก พบว่า สมาชิกที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรันดร์ อ่อนนุ่ม (2557) ได้ทำการศึกษา เรื่องคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด ทั้งในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ รายได้ ระดับการศึกษา และระยะเวลาการเป็นสมาชิกแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด ทั้งในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน

2.6 ประเภทการรับบริการ พบว่า สมาชิกที่มีประเภทการรับบริการต่างกัน เห็นว่าคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการและด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า /สมาชิก แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิตารัตน์ อินทร์น้อย (2558) ศึกษาเรื่อง คุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอภูซำบั้ง จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา และประเภทยานพาหนะที่ชำระต่างกัน มีคุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีด้านกระบวนการให้บริการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาคุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีคุณภาพการให้บริการในระดับมากทุกด้าน ตามลำดับดังนี้ 1)ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก 2) ด้านความเชื่อถือไว้วางใจได้ 3) ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า/สมาชิก 4)ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า/สมาชิก และ 5) ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ โดยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้จากผลการศึกษาสหกรณ์ควรให้ความสำคัญกับให้บริการในทุกด้าน และควรพัฒนาการให้บริการในทุกด้านเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกต่อไป ทั้งนี้ถ้าพิจารณาในแต่ละด้านควรให้ความสำคัญกับคุณภาพการให้บริการในแต่ละด้านของสหกรณ์ ดังนี้

1. ด้านการตอบสนองต่อลูกค้า/สมาชิก จากผลการศึกษาที่ผู้ใช้บริการพิจารณาภาพรวมของคุณภาพการให้บริการ เห็นว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีบางประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้บริการ ดังนี้ สหกรณ์ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึง มีความมุ่งมั่น/กระตือรือร้น ความพร้อม เต็มใจในการให้บริการ มีการกำหนดขั้นตอน/กระบวนการให้บริการสมาชิกมีความทั่วถึงและเหมาะสมในการปฏิบัติงานแต่ละงาน ระยะเวลาการให้บริการมีความเหมาะสม มีการให้บริการตามลำดับก่อน-หลัง เช่น ผู้มาก่อนได้รับบริการก่อน

2. ด้านความเชื่อถือและไว้วางใจได้ จากผลการศึกษาที่ผู้ใช้บริการพิจารณาภาพรวมของคุณภาพการให้บริการ เห็นว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีบางประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้บริการ ดังนี้ เจ้าหน้าที่ควรมีความพอเพียงต่อการให้บริการสมาชิก การให้บริการควรสอดคล้องกับแผนการดำเนินงานจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของสมาชิก การให้บริการมีความครบถ้วน ถูกต้อง และโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลที่ต้องให้สมาชิกทราบ สามารถชี้แจงข้อสงสัย ข้อมูลหรือข้อคำถามของสมาชิกที่ต้องการทราบได้ ถูกต้องและชัดเจน และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสมาชิกด้วยความเต็มใจ

3. ด้านการให้ความเชื่อมั่นต่อลูกค้า /สมาชิก จากผลการศึกษาที่ผู้ใช้บริการพิจารณาภาพรวมของคุณภาพการให้บริการ เห็นว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีบางประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้บริการ ดังนี้ เจ้าหน้าที่มีความซื่อสัตย์สุจริต และปราศจากอคติในการปฏิบัติงาน มีการให้บริการเป็นไปตามขั้นตอนการปฏิบัติงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรู้ ทักษะความสามารถในการให้บริการ และรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้รับบริการ

4. ด้านการรู้จักและเข้าใจลูกค้า/สมาชิก จากผลการศึกษาที่ผู้ใช้บริการพิจารณาภาพรวมของคุณภาพการให้บริการ เห็นว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีบางประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้บริการ ดังนี้ เจ้าหน้าที่สามารถจดจำข้อมูล รายละเอียดของสมาชิกแต่ละคนได้ สามารถเข้าใจสภาพปัญหาและให้คำแนะนำที่เหมาะสม ให้บริการสมาชิกด้วยความรัก เมตตา คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ที่สมาชิกพึงได้รับอย่างเหมาะสม ให้บริการด้วยความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่มีเหตุอันควร รวมไปถึงให้บริการด้วยความเอาใจใส่และให้ความเป็นกันเองและดูแลสมาชิกเปรียบเสมือนญาติ

5. ด้านความเป็นรูปธรรมของบริการ จากผลการศึกษาที่ผู้ใช้บริการพิจารณาภาพรวมของคุณภาพการให้บริการ เห็นว่าคุณภาพการให้บริการอยู่ในระดับมาก สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการส่วนท้องถิ่นนครสวรรค์ จำกัด มีบางประเด็นที่ควรพัฒนาเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้ใช้บริการ ดังนี้ มีป้ายบอกจุดบริการอย่างชัดเจน และควรมีจุดประชาสัมพันธ์เพื่อให้สมาชิกติดต่อสอบถามได้สะดวก มีสถานที่มีความเป็นระเบียบและสะอาด รวมถึงควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานในสหกรณ์ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีความพอเพียงของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่นั่ง คอยรับบริการ น้ำดื่ม ห้องสุขา เพื่อให้การบริการครอบคลุมทุกด้าน

เอกสารอ้างอิง

- ชลธิชา ศรีบำรุง. (2557). คุณภาพการให้บริการของธนาคารกรุงเทพ สาขาคอนหัวพ้อ จังหวัดชลบุรี (งานนิพนธ์มหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- จิตติารีย์ สุภัตต์ธกุล. (2559). คุณภาพการให้บริการและพฤติกรรมการออมของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาบุรีรัมย์ (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- จิตรรัตน์ อินทร์น้อย. (2558). คุณภาพการให้บริการการจัดเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอหาดข่า จังหวัดอุบลราชธานี (ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,อุบลราชธานี.
- นิรันดร์ อ่อนนุ่ม,กิตติมา จึงสุวดี,ประนอม คำผา. (2557). คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์การเกษตรเมืองอุบลราชธานี จำกัด(ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,อุบลราชธานี.
- พรพิมล ครองยุทธ. (2557). คุณภาพการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจจังหวัดอุบลราชธานี จำกัด (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- พรประภา ไชยอนุกุล.(2557). คุณภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. กรุงเทพมหานคร.
- เรืองยศ กนกกวินวงศ์. (2555). ความคาดหวังของสมาชิกที่มีต่อการให้บริการของสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขสุราษฎร์ธานี จำกัด (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

(บทความวิชาการ)

ปรัชญาในการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่

Philosophy of Agricultural Extension in the New Normal Era

เพชร ทวีวงศ์^{1*}, พลสราน สุราญรมย์¹, เจนณรงค์ เทียนสว่าง¹ และจรรยา สิงห์คำ¹

Pech Taveevong^{1*}, Ponsaran Saranrom¹, Janenarong Tiansawang¹, and Junya Singkham¹

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี ประเทศไทย 11120

¹School of Agriculture and Cooperative, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand, 11120

*Corresponding author: taveevong@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งการหาคำตอบเชิงปรัชญาเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ด้วยการค้นหาคำตอบ 3 ระดับ 1) การค้นหาคำตอบด้วยอภิปราย เพื่อเรียนรู้ความจริงของการส่งเสริมการเกษตร 2) การค้นหาคำตอบด้วยญาณวิทยา เพื่อทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ และ 3) การค้นหาคำตอบด้วยสัญพจน์ เพื่อสร้างบทสรุปและแสดงภาพรวมของแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ขึ้นมา

ข้อค้นพบที่สำคัญจากการค้นหาคำตอบความจริงของการส่งเสริมการเกษตร พบว่า 1) แท้จริงแล้วการส่งเสริมการเกษตรเป็นการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ด้วยการสร้างความรู้และทัศนคติที่ดี การสร้างภาวะผู้นำที่ดี และการสร้างความมั่นใจ เพื่อให้เกษตรกรเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำการเกษตรและการดำรงชีวิตไปในทางที่ดียิ่งขึ้น และเมื่อความจริงแท้ของการส่งเสริมการเกษตรปรากฏขึ้น จึงนำไปสู่การค้นหา 2) แนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ที่ต้องมุ่งเน้นการปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งนำไปสู่การสร้างบทเรียนเพื่อพิจารณาการเกษตรที่ยั่งยืน 3) การส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ที่ต้องเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้บรรลุความคาดหวังและเป้าหมายความสำเร็จด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ลดความยากจน การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ด้านสังคม ได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างคุณค่าให้กับอาชีพการเกษตรโดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างความร่วมมือในระดับโลก และการปลูกฝังทัศนคติเชิงอนุรักษ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำเกษตรให้กับเกษตรกรรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย 4) เทคโนโลยีสารสนเทศในด้านการเกษตรเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ : ปรัชญา, การส่งเสริมการเกษตร, ยุคชีวิตวิถีใหม่

Abstract

This article focused on finding philosophical answers of agricultural extension in the New Normal with 3 levels. 1) the research for metaphysics answer learned to the truth of agricultural extension. 2) the research for epistemology answer comprehended the fully guideline of agricultural extension in the New Normal, and 3) the finding answers with axiology created to a summary and provided an overview of the guideline of agricultural extension in the New Normal.

Key finding from looking for the fact of agricultural extension found that 1) Indeed, agricultural extension transformed the farmer into good quality of life by a positive knowledge and attitude creation, good leadership creation and creating confidence to enable farmer for change their farming habit and livelihood for the better and the reality of agricultural extension appeared that lead to a detection. 2) The approach for agricultural extension in the New Normal had to focus on the livelihood adaptation of the farmers to be able to cope with the changing of economic, society, environment and information technology which led to the lesson creation for consideration of sustainable agriculture. 3) Agricultural extension in the New Normal that had to transform the farmers to achieve their expectation and economic accomplishment such as poverty reducing, economic growth and food security creation. Social aspects comprised with the reduction of inequality and value agricultural careers creation, especially in the new generations. Environmental aspects included in global collaborative partnership and a conservative attitude indoctrination to increase the efficiency of agriculture for the new generation farmers in the future with 4) information technology in agriculture for security and sustainability.

Keyword : Philosophy, Agricultural Extension, New Normal

บทนำ

เหตุใดปรัชญา (Philosophy) จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาและพัฒนา จากการอธิบายของ Michaud (2015) ถึงความสำคัญของปรัชญาภายใต้มุมมองของเพลโต (Plato) นักปรัชญาชาวกรีกโบราณที่ได้ศึกษาปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางฝั่งตะวันตก กล่าวว่าปรัชญาเป็นแนวทางที่สามารถสร้างการพัฒนาที่เท่าเทียมกันและความยุติธรรมขึ้นในสังคมได้ผ่านกระบวนการตั้งคำถามเพื่อสร้างการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) และการแก้ปัญหาทางความคิดที่มีความยืดหยุ่น ตัวอย่างเช่น Anne, Lori and Angela (2014) ได้ใช้แนวทางปรัชญาในการหาคำตอบผ่านการคิดเชิงวิพากษ์ โดยการตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้บุคลากรในองค์กรมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับค่านิยมที่ดีที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมและวิธีการทำงาน ซึ่งคำตอบที่ได้จากการคิดเชิงวิพากษ์ทำให้ได้รับข้อมูลเชิงลึกในแง่ของการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรว่า “วินัย และการปฏิบัติอย่างมืออาชีพ” เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างค่านิยมที่ดีของบุคลากรในองค์กร และเมื่อนำคำตอบที่ได้รับมาอธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมมากขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ทำให้สามารถพัฒนารอบค่านิยมที่ดีขององค์กรได้อย่างชัดเจนมากขึ้น และเพิ่มความสามารถในการสร้างกรอบค่านิยมที่ดีที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมและวิธีการปฏิบัติงานที่ช่วยให้บุคลากรมีหลักนำในการคิดปฏิบัติ หรือ “วิธีคิดและวิธีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนที่ดี” ขึ้นได้ จะเห็นได้ว่าการตั้งคำถามเชิงปรัชญานำไปสู่การกำหนดแนวคิด

และเป้าหมายของการสร้างค่านิยมที่ดีขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยวิธีการทดลองทางวิทยาศาสตร์ แต่เกิดจากการหา
คำตอบผ่านการคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ที่มาจากการ learning by doing และการให้เหตุผลด้วยวิธีการตั้งคำถามที่
เกี่ยวกับ what, why not, และ how เพื่อตรวจสอบปรากฏการณ์ ธรรมชาติ และความเป็นจริงเชิงบวกขององค์กร

จากการยกตัวอย่างข้างต้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ปรัชญาในการทำความเข้าใจที่
แท้จริง ด้วยการให้เหตุผลเชิงปรัชญา การให้เหตุผลของมนุษย์ การสังเคราะห์ความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับธรรมชาติ
สังคมมนุษย์ และการตระหนักถึงที่เป็นอิสระ การมองโลกแบบองค์รวม และการทำความเข้าใจในสิ่งที่กำลังค้นพบ
ดังนั้นปรัชญา จึงหมายถึง ความใฝ่รู้ การแสวงหาความรู้ และการค้นหาความจริงที่มีเหตุผลตามหลักของความ
เป็นจริง ความเป็นไปได้ ความรู้ และการปฏิบัติต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดขององค์ความรู้ในทุก
สาขาวิชา รวมถึงการส่งเสริมการเกษตร (ปรับจาก Webb, Metha and Jordan, 1992)

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของยุคชีวิตวิถีใหม่ เช่น การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด และ
เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น ส่งผลต่อทุกสาขาอาชีพรวมถึงภาคการเกษตร จึงทำให้วิถีชีวิตทางสังคมของเกษตรกรมี
ความซับซ้อนมากขึ้นเมื่อเกษตรกรมีกิจกรรมรูปแบบใหม่ปรากฏขึ้น เช่น การเรียนรู้ผ่านสื่อออนไลน์ด้วยตนเองมี
ความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้ผ่านนักส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้บทบาทความสำคัญของนักส่งเสริม
การเกษตรในมุมมองเกษตรกรลดลงอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม นักส่งเสริมการเกษตรยังคงดำเนินตามบทบาท
ต่อไป ในการแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่ายิ่ง
การเปลี่ยนแปลงมีความซับซ้อนมากเท่าไร การส่งเสริมการเกษตรยิ่งไม่สามารถละเลยการใช้ปรัชญาเพื่อสร้างความ
เข้าใจรอบและระบบการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ดังนั้นการเดินทางเพื่อค้นหาคำตอบในครั้งนี้มี 3
ขั้นตอนที่สำคัญเริ่มจากการค้นหาคำตอบด้วยอภิปรัชญา (Metaphysics) คือ การเรียนรู้ความจริงของการส่งเสริม
การเกษตร จากนั้นจึงค้นหาคำตอบด้วยญาณวิทยา (Epistemology) คือ การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเกษตร
ในยุคชีวิตวิถีใหม่เพื่อทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และขั้นตอนสุดท้ายการค้นหาคำตอบด้วยสัจพจน์ (Axiology) ที่
จะนำไปสู่บทสรุปว่าอะไรถูก อะไรไม่ถูก อะไรดี หรืออะไรไม่ดี อะไรไม่เหมาะสม เพื่อรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของ
“ความเป็นจริง” ในการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่

การค้นหาคำตอบด้วยอภิปรัชญา (Metaphysics): เพื่อเปิดเผยความจริงของการส่งเสริมการเกษตร

อภิปรัชญา หมายถึง การมองรากฐานของความเป็นจริงผ่านการถกเถียงด้วยการตั้งคำถามสำคัญเชิง
ปรัชญา และคำถามสำคัญในครั้งนี้เริ่มต้นด้วย "การส่งเสริมการเกษตรไร้ประโยชน์คืออะไร" เพื่อสร้างความรู้อัน
ประเสริฐถึงแนวทางการป้องกันอันตรายต่อการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจ
ความหมายของการส่งเสริมการเกษตร ปรับจาก Leagans (1961) นิยามว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็น
กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ประยุกต์ที่นำความรู้ที่ได้จากการวิจัย จากประสบการณ์จริง และจากทฤษฎีที่
เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมศาสตร์ มาสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางของปรัชญา หลักการ เนื้อหา และวิธีการส่งเสริม
การเกษตร ที่มุ่งเน้นการตอบโจทย์ภาพรวมแห่งอนาคต (scenario) เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเกษตรโดยการให้
ความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบการศึกษานอกระบบให้แก่เกษตรกรที่เป็นผู้ใหญ่และเยาวชน และพัฒนา
คุณภาพชีวิตของพวกเขาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ Axinn (1988) นิยามว่า การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการที่มี

ความต่อเนื่องในการรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ของเกษตรกรในชุมชน เพื่อช่วยให้เกษตรกรได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นในการใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตร

จากการนิยาม Leagans และ Axinn ทำให้เห็นว่าการส่งเสริมการเกษตรเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเกษตรกร ที่นำไปสู่การพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งแท้จริงแล้วสิ่งที่เครื่องมืออันทรงพลังนี้ต้องการบรรลุผลสำเร็จ คือ การเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ในทางกลับกันถ้าเกิดการใช้เครื่องมือที่ทรงพลังอย่างไร้ประโยชน์จะทำให้เกิดอันตรายขึ้นกับการส่งเสริมการเกษตร ในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้เช่นกัน เช่น การส่งเสริมการเกษตรที่ขาดการกำหนดทิศทางและแนวทางในปฏิบัติที่ชัดเจนและเหมาะสมกับยุคชีวิตวิถีใหม่ จะทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในยุคชีวิตวิถีใหม่ให้ดีขึ้นได้อย่างแท้จริง จึงเป็นการส่งเสริมการเกษตรที่ไร้ซึ่งคุณค่าและไร้ซึ่งประโยชน์ ดังนั้นเพื่อตอบว่าการส่งเสริมการเกษตรไร้ประโยชน์คืออะไร คำตอบ คือ การส่งเสริมการเกษตรที่ก่อให้เกิดอันตรายและไม่สามารถการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

จากคำตอบที่ได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งสำคัญของการส่งเสริมการเกษตรว่าต้องเปลี่ยนแปลงเกษตรกร ไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น “ทำอย่างไรเกษตรกรถึงเปลี่ยนแปลง” เป็นคำถามที่นำไปสู่การค้นหาวិธีการสร้างแนวทางการส่งเสริมการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการใช้เครื่องมือที่ทรงพลังนี้อย่างไร้ประโยชน์ และหลีกเลี่ยงความล้มเหลวจากการส่งเสริมการเกษตรที่ไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นที่ได้ จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์มาใช้สร้างความเข้าใจ ซึ่งในครั้งนี้ขอยกทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior : TPB) ที่ได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 โดยเป็นทฤษฎีจิตวิทยาสังคมที่ถูกพัฒนาจากทฤษฎีการกระทำตามหลักเหตุผล (The Theory of Reasoned Action : TRA) มาอธิบายให้เห็นถึงแนวทางส่งเสริมการเกษตรที่สามารถเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดย Ajzen (1991) อธิบายว่า ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนสามารถทำนายความตั้งใจที่ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจแสดงพฤติกรรมมี 3 ประการ คือ ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม บรรทัดฐานส่วนบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรม และการรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง แสดงดังภาพที่ 1

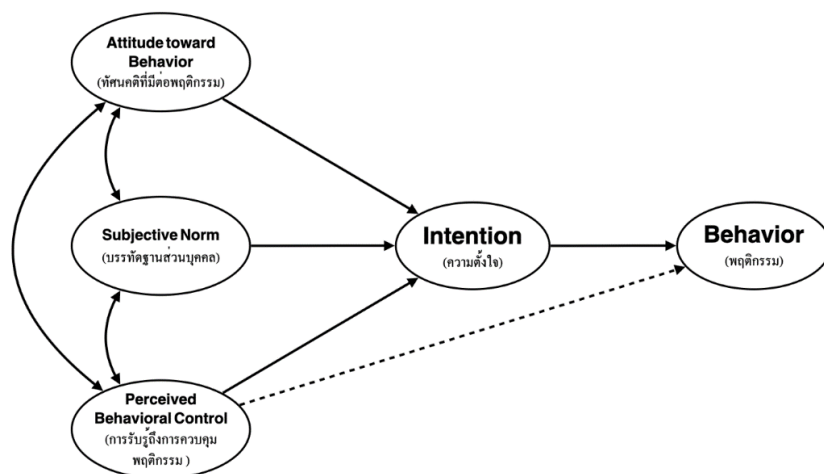


Figure 1 Planned Behavior Theory

From : Ajzen, (1991)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรม (Behavior) ของมนุษย์ได้รับอิทธิพลมาจากความตั้งใจ (Intention) ที่นำไปสู่การตัดสินใจอย่างมีสติในการแสดงพฤติกรรม หรือ การปฏิบัตินั้น ๆ ออกมา และในบางครั้งการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์โดยไม่มาจากการตั้งใจ แต่มาจากอิทธิพลของการรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรมของตนเองในการแสดงพฤติกรรม หรือการปฏิบัตินั้น ๆ ออกมาได้เช่นกัน ดังนั้นในการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงสามารถอธิบายได้ตามปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจแสดงพฤติกรรม 3 ประการ ได้ดังนี้

1. ทศนคติที่มีต่อพฤติกรรม (Attitude toward Behavior) เกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับผลที่อาจจะตามมาจากการแสดงพฤติกรรม (Behavioral Beliefs) เป็นความเชื่อที่ส่งผลต่อความรู้สึกเชิงบวก หรือ เชิงลบของพฤติกรรม โดยการประเมินของบุคคลที่มีต่อภาพรวมของพฤติกรรม ซึ่งมนุษย์เชื่อว่า หากกระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลลัพธ์ทางบวก จะทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ในทางกลับกัน หากกระทำพฤติกรรมใดแล้วได้รับผลลัพธ์ทางลบ จะทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น ทั้งนี้เมื่อบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น (Behavioral Intention) ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงต้องทำให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อความรู้และทักษะที่นักส่งเสริมการเกษตรกำลังถ่ายทอดเพื่อเปลี่ยนแปลงเกษตรกร ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้และทักษะในการปฏิบัติทางการเกษตรที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

2. บรรทัดฐานส่วนบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรม (Subjective Norm) เกิดจากความเชื่อของบุคคลในเชิงบรรทัดฐานทางสังคม (Normative Beliefs) เป็นความเชื่อที่มาจากการได้เห็น หรือ การได้รับข้อมูลจากบุคคลในสังคม ที่ส่งผลให้บุคคลนั้นมีความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม ตามพฤติกรรมหรือคำบอกเล่าจากบุคคลในสังคมนั้น โดยมนุษย์มีความเชื่อและการรับรู้ว่า หากบุคคลใดที่มีความสำคัญต่อตนเอง เมื่อบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมใดขึ้น จะมีแนวโน้มที่ส่งผลให้เกิดการคล้อยตามและกระทำพฤติกรรมนั้นตามด้วย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะต้องสร้างผู้นำเกษตรกรและนักส่งเสริมการเกษตรที่ได้รับความเคารพนับถือ ได้รับความไว้วางใจ และมีความสำคัญต่อเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อความตั้งใจของเกษตรกร ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรเกิดการคล้อยตาม และปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้นำเกษตรกร และนักส่งเสริมการเกษตรกำลังชี้แนะเกษตรกรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติทางการเกษตรที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3. การรับรู้ถึงการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (Perceived Behavioral Control) เกิดจากความเชื่อของบุคคลที่มีต่อปัจจัยที่อาจส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการแสดงพฤติกรรมนั้น (Control Beliefs) โดยการรับรู้ของบุคคลถึงความง่าย หรือ ความยากในการแสดงพฤติกรรมต่อสถานการณ์นั้น โดยมนุษย์เชื่อว่าตนเองสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้ในทิศทางที่เหมาะสม จากการพิจารณาความพร้อมของปัจจัยภายในบุคคลที่เอื้ออำนวยต่อความตั้งใจแสดงพฤติกรรมนั้น หากปัจจัยภายในบุคคลมีความพร้อมจะส่งผลให้บุคคลนั้นมีความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ในทางกลับกันหากปัจจัยภายในบุคคลไม่เอื้ออำนวย บุคคลนั้นจะไม่มี ความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จะต้องสร้างความมั่นใจให้กับ

เกษตรกร โดยนักส่งเสริมการเกษตรต้องเอื้ออำนวยให้เกษตรกรมีความพร้อม และเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการปฏิบัติทางการเกษตรที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

ข้อค้นพบที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตรที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ ต้องสามารถเปลี่ยนแปลงเกษตรกรไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรทำได้โดยการสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างผู้นำที่ดี และการสร้างความมั่นใจ เพื่อให้การส่งเสริมการเกษตรเกิดประสิทธิภาพสูงสุดขึ้น

การค้นหาคำตอบด้วยญาณวิทยา (Epistemology): เพื่อเข้าใจแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่

ญาณวิทยา หรือ ทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) หมายถึง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ หรือวิธีการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ผ่านการถกเถียงด้วยการตั้งคำถามสำคัญเชิงปรัชญาเพื่อสร้างเหตุผลเข้าถึงความจริง และคำถามสำคัญต่อเนื่องมาจากการได้รับคำตอบของอภิปรัชญา คือ เมื่อรู้ว่าการส่งเสริมการเกษตรมีพลังในการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ แล้ว “เราจะใช้พลังของการส่งเสริมการเกษตรสร้างการพัฒนาการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้อย่างไร” เริ่มต้นด้วยมุมมองว่าในยุคชีวิตวิถีใหม่กำลังทำให้การส่งเสริมการเกษตรเผชิญกับความท้าทายใด เพื่อทำความเข้าใจถึงแนวทางการใช้พลังในการเปลี่ยนแปลงเกษตรกรได้อย่างเหมาะสมกับยุคชีวิตวิถีใหม่ โดยจากการศึกษางานเขียนของ Simpson and Burpee, (2014 : 3) และ Argyo, (2021) พบว่า ความท้าทายที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ คือ การปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ โดยความท้าทายที่สำคัญในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านเศรษฐกิจมาจากผลกระทบจากการระบาดของโรค Covid-19 วิชาญ อรรถวานิช (2564) รายงานว่า ผลกระทบจากการระบาดของโรค Covid-19 ทำให้เกือบ 80% ของครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ลดลง โดยภาครัฐมีนโยบายช่วยเหลือเกษตรกรแบบให้เปล่าเฉลี่ยครัวเรือนละ 17,000 บาท/ปี สอดคล้องกับ Attavanich et al. (2019) และ Chantararat et al. (2019) ค้นพบว่า การช่วยเหลือดังกล่าวทำให้เกษตรกรลดแรงจูงใจในการปรับตัว และเพิ่มความเสี่ยงในการผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ภาคเกษตรไทยกำลังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานและกว่าครึ่งของครัวเรือนเกษตรกรเป็นแรงงานสูงวัย อย่างไรก็ตามการระบาดของโรค Covid-19 ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนที่สำคัญ โดยเกษตรกรหันมาใช้ “นวัตกรรม” ในการผลิตทางการเกษตรมากขึ้น Heike and Wolfram (2018) กล่าวถึง การใช้ นวัตกรรมในการทำเกษตรแม่นยำสูง ที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นจากภาคสนาม และข้อมูลพื้นฐานอื่น ๆ รวมถึงความรู้ที่เกี่ยวข้อง มาใช้สนับสนุนการจัดการฟาร์มเพื่อการเพิ่มผลตอบแทนจากการควบคุมปัจจัยการผลิตให้เหมาะสม

ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ผู้นำในทุกระดับและนักส่งเสริมการเกษตรต้องมุ่งเน้นที่การลดความยากจนโดย 1) การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการสร้างแหล่งรายได้เพิ่มเติม 2) การเสริมสร้าง

ความยืดหยุ่นของเศรษฐกิจระดับครัวเรือน และ 3) การพัฒนาเกษตรกรเป็นผู้ประกอบการเกษตร และการพัฒนากลุ่มธุรกิจเกษตรให้เป็นเครือข่ายธุรกิจเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีและมีความมั่นใจว่า พวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคชีวิตวิถีใหม่ได้ รวมถึงการใช้เทคโนโลยี และเครื่องจักรเข้ามาทดแทนแรงงานในภาคการเกษตร สอดคล้องกับ Attavanich et al. (2019: 9) การเกษตรของไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างโดยการเพิ่มการใช้เครื่องจักรและการลดการใช้แรงงาน นอกจากนั้น ในยุคชีวิตวิถีใหม่ที่มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมากขึ้น เกษตรกรจำเป็นต้องปรับตัวในการนำ ประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเกษตร อาทิ การใช้แอปพลิเคชัน Agri-map เพื่อช่วยในการ ตัดสินใจวางแผนการผลิต การหาแพลตฟอร์มการจัดหาปัจจัยการผลิตที่ต้นทุนต่ำ การใช้แอปพลิเคชันต่างๆ ในการทำการเกษตรแบบแม่นยำ การสร้าง QR code เพื่อการตรวจสอบย้อนกลับผลผลิตสินค้าเกษตร ตลอดจนการหาแพลตฟอร์มในการตลาดและการขายผลผลิตทางการเกษตรทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ นอกจากนั้น เกษตรกรควรแสดงตนว่าเป็นเกษตรกรในทะเบียนเกษตรกร ของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อประโยชน์ต่อภาครัฐในการรวบรวมข้อมูลปริมาณผลผลิตทางการเกษตร เพื่อวางแผนการส่งออก สร้าง รายได้ให้แก่เกษตรกรและประเทศ อีกทั้งควรเข้าร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรของภาครัฐตาม โครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางการผลิตของตนเอง อาทิ โรงเรียนเกษตรกร ศูนย์การเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นต้น ตลอดจนเข้าถึงแหล่งความรู้ต่างๆ บนโลกออนไลน์ทั้ง ในเว็บไซต์ และแอปพลิเคชันต่างๆ ที่หลายภาคส่วนได้จัดทำไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในการสร้างความได้เปรียบ ทางการแข่งขันให้แก่เกษตรกร

2. การปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม
โดยความท้าทายที่สำคัญในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านสังคม วิษณุ อรรถวานิช (2564) พบว่า ความเหลื่อมล้ำทาง สังคม และคนรุ่นใหม่ไม่เห็นคุณค่าในอาชีพเกษตรกรรมเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน เพื่อสร้าง ความเท่าเทียมกันในสังคมและสร้างการเห็นคุณค่าของการสืบทอดอาชีพการเกษตร ดังนั้นแนวทางการส่งเสริม การเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม 1) ผู้นำในทุกระดับและนักส่งเสริม การเกษตรต้องมุ่งเน้นการเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ 2) การสร้างความมั่นใจให้ เกษตรกรทุกคนในประเทศได้รับสิทธิในเข้าถึงการให้บริการขั้นพื้นฐานด้านต่าง ๆ และได้รับบริการในการ พัฒนาความรู้และทักษะอย่างเท่าเทียมกัน 3) สร้างทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมว่าเป็นอาชีพ ที่ได้รับการยอมรับในหมู่คนรุ่นใหม่และทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ 4) ควบคู่กับการส่งเสริมศักยภาพ เกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความสามารถในการทำการเกษตรอย่างแท้จริง 5) รวมถึงการลดผลกระทบจากการ ระบาดของโรค Covid-19 ส่งผลทำให้การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนเกษตรกร หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ เกษตรกร ที่ต้องมีการรักษาระยะห่างทางสังคมเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของไวรัส ดังนั้นจำเป็นต้องสร้าง

มุมมองใหม่โดยเฉพาะข้อมูลที่ทันสมัยด้านการเกษตร และการแปรรูปผลิตภัณฑ์และอาหารที่มีระบบ มากขึ้น เพราะมีช่องทางเสมือนจริงสำหรับการปฏิสัมพันธ์และการตลาดหลากหลายช่องทาง ด้วยการสร้างช่อง ทางการปฏิสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายทางสังคม โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการปฏิสัมพันธ์ผ่านเครือข่ายทางสังคมที่มีความต่อเนื่อง รวดเร็ว ทันเวลา และประหยัด

ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นอกจากนั้น ในเรื่องของ 6) การรวมกลุ่มและการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกรยังคงประสบปัญหาอยู่ตลอดเวลา โดยการรวมกลุ่มของเกษตรกรเป็นองค์กรที่ไม่เข้มแข็ง จัดตั้งขึ้นเฉพาะกลุ่มบุคคลไม่ได้เป็นพลังจากสมาชิกทุกคน หรือบางกลุ่มรวมตัวกันได้อย่างเข้มแข็งแต่ก็ขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการโดยเฉพาะการประกอบการธุรกิจทางการเกษตร ตลอดจนขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินการของกลุ่มหรือการพัฒนาให้สามารถแข่งขันเชิงธุรกิจได้ ดังนั้นในการส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่มของเกษตรกร 7) ควรพัฒนาผู้นำเกษตรกรให้มีความรู้และความสามารถในการประกอบการธุรกิจทางการเกษตร เพื่อเป็นผู้นำในการนำพาสมาชิกกลุ่มให้ประสบความสำเร็จตามไปด้วย และ 8) ควรส่งเสริมการหาพันธมิตรเครือข่ายทางการเกษตร เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกรได้มีช่องทางการตลาดมากขึ้น ช่องทางในการซื้อปัจจัยการผลิตราคาถูก ตลอดจนเป็นช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่สมาชิกเกษตรกรในเครือข่าย ยิ่งไปกว่านั้น ภาครัฐควรสนับสนุนแหล่งดอกเบี้ยต่ำ เพื่อให้เกษตรกรได้เกิดการรวมกลุ่ม สร้างสังคมในการประกอบการทางการเกษตรและแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ เงื่อนไขของสินเชื่อควรเป็นสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำ และเน้นการปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง หรือมีศักยภาพความพร้อมในการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อนำเงินทุนไปประกอบการเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มต่อไป

3. การปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม
โดยความท้าทายที่สำคัญในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านสิ่งแวดล้อม Simpson and Burpee, (2014 : 4) พบว่า การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลก การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบปริมาณน้ำฝน และการเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลส่งผลกระทบต่อชุมชนเกษตรและชีวภาพทางการเกษตรอย่างมากในยุคชีวิตวิถีใหม่ ทั้งนี้จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ วิษณุ อรรถวานิช (2564) รายงานว่า ได้สร้างความเสียหายในภาคการเกษตรไทย มูลค่า 0.609 - 2.850 ล้านล้านบาท และทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทานจึงได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน

ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ผู้นำในทุกระดับและนักส่งเสริมการเกษตรต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างความร่วมมือในระดับโลกในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรเชิงอนุรักษ์ โดย Simpson and Burpee, (2014 : 4) ได้เน้นย้ำว่าในการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ จำเป็นต้องใช้มุมมองที่เหมาะสมเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภายใต้บริบทของโลกปัจจุบัน โดยแนวคิดของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ต้องไม่เพียงแต่การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแค่ในระดับพื้นที่เท่านั้น แต่ต้องสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไปจนถึงระดับโลกได้ด้วย ซึ่งต้องเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศเป็นกระบวนการที่มีซับซ้อนสูงและต่อเนื่องกันทั่วทั้งโลก รวมถึงการปลูกฝังทัศนคติเชิงอนุรักษ์ ตามหลักการ 3R คือ 1) การลดการใช้ (Reduce) โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเปล่า ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย และลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เกินที่จำเป็น 2) การใช้ซ้ำ (Reuse) โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาจัดการกระบวนการนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างประโยชน์อย่างรู้คุณค่า และการใช้ซ้ำที่เน้นการซ่อมแซม การบำรุงรักษา

และการดัดแปลงเพื่อลดการใช้ทรัพยากรใหม่ และ 3) การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาจัดการกระบวนการแปรรูปวัสดุต่าง ๆ ที่ถูกใช้งานแล้ว เช่น กระดาษ พลาสติก เหล็ก ทองแดง อะลูมิเนียม เป็นต้น ให้สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกครั้ง เพื่อลดปริมาณขยะและลดมลพิษที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม เมื่อนำหลักการ 3R มาใช้เป็นกรอบการสร้างทัศนคติในปฏิบัติทางการเกษตรเชิงอนุรักษ์ จะทำให้เกิดการสร้างเชื่อมั่นให้กับเกษตรกรรุ่นต่อไปว่าทรัพยากรการเกษตรในอนาคตยังมีเพียงพอต่อการใช้งาน และการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้น ในการแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ภาครัฐควรปรับปรุงระบบชลประทานเดิมที่มีอยู่แล้วให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา พัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติที่ตื้นเขินให้สามารถใช้งานได้ ตลอดจนส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชใช้น้ำน้อย เช่น การปลูกพืชตระกูลถั่ว ข้าวโพด ทดแทนนาปรัง เพื่อลดการใช้น้ำหรือใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยความท้าทายที่สำคัญในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ Verónica and Francisco (2020) ระบุว่า การทำการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ขึ้นอยู่กับระบบนิเวศและธรรมชาติเป็นหลัก ไม่สามารถสร้างผลลัพธ์การทำการเกษตรที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำการเกษตรเพื่อสามารถควบคุมและตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิตทางการเกษตรได้อย่างแม่นยำจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายในการเกษตรที่ยั่งยืนได้ และสรุปจาก วรพรรณ เรืองผกา (2550) พบว่าเทคโนโลยีสารสนเทศได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์อย่างมาก รวมถึงการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งทำให้กิจกรรมในการส่งเสริมการเกษตร เช่น การติดต่อสื่อสาร การกระจายข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การค้นหาข้อมูล และการถ่ายทอดความรู้มีความสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้นำในทุกระดับและนักส่งเสริมการเกษตรต้องมุ่งเน้นการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร เพื่อสร้างประสิทธิภาพที่แตกต่างไปจากเดิมที่สามารถตอบสนองต่อการปรับตัวของเกษตรกรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ให้มีความรู้และทักษะในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการปัญหาในการทำการเกษตรได้อย่างแม่นยำและยั่งยืน Ravi (2017) พบว่า เกษตรกรสมัยใหม่มีความสนใจในเรื่องการทำการเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) ที่นำนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารสมัยใหม่มาทำงานร่วมกัน เช่น การนำอุปกรณ์วัดความแม่นยำ (Precision equipment) อินเทอร์เน็ต (Internet of Things) อุปกรณ์ตรวจจับ (Sensors) ตัวกระตุ้นให้ทำงาน (Actuators) ระบบกำหนดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ (Geo-Positioning systems: GPS) ฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) อากาศยานไร้คนขับ (UAV, Drones) และหุ่นยนต์ (Robot) ฯลฯ มาใช้เพิ่มศักยภาพการทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพ และทำให้มีความประหยัดในการใช้ทรัพยากรได้มากขึ้น ซึ่งตอบโจทย์การทำการเกษตรที่ยั่งยืนได้มากยิ่งขึ้น

ข้อค้นพบที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ ต้องสามารถปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้รับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุนการส่งเสริมการเกษตรเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรปัจจุบันให้ดีขึ้น และต้องไม่ลดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในอนาคตอันใกล้ด้วย

การค้นหาคำตอบด้วยสัจพจน์ (Axiology): เพื่อพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญต่อการสร้างคุณค่า

สัจพจน์ หมายถึง ความมอบคุณค่าที่เป็นไปได้ เป็นการศึกษาเกณฑ์มาตรฐานของคุณค่า ผ่านการถกเถียงด้วยการตั้งคำถามสำคัญเชิงปรัชญาเพื่อตรวจสอบคุณค่าของความรู้ เปรียบเสมือนการการถกเถียงเพื่อตอบคำถามเชิงปรัชญาที่เดินทางมาถึงบทสรุปว่า “อะไรเป็นคุณค่าที่สำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่” จึงพบว่า คุณค่าของความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ที่มีความเป็นไปได้ คือ การเปลี่ยนจากนามธรรมไปสู่รูปธรรมจากการศึกษาข้อมูล ประสบการณ์ และแนวทางที่ถูกต้องจากนักวิชาการหลายท่าน เพื่อสร้างบทสรุปที่แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่มีคุณค่าต่อแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ที่น่าจะเป็นไปได้อย่างแท้จริง แสดงดังภาพที่ 2

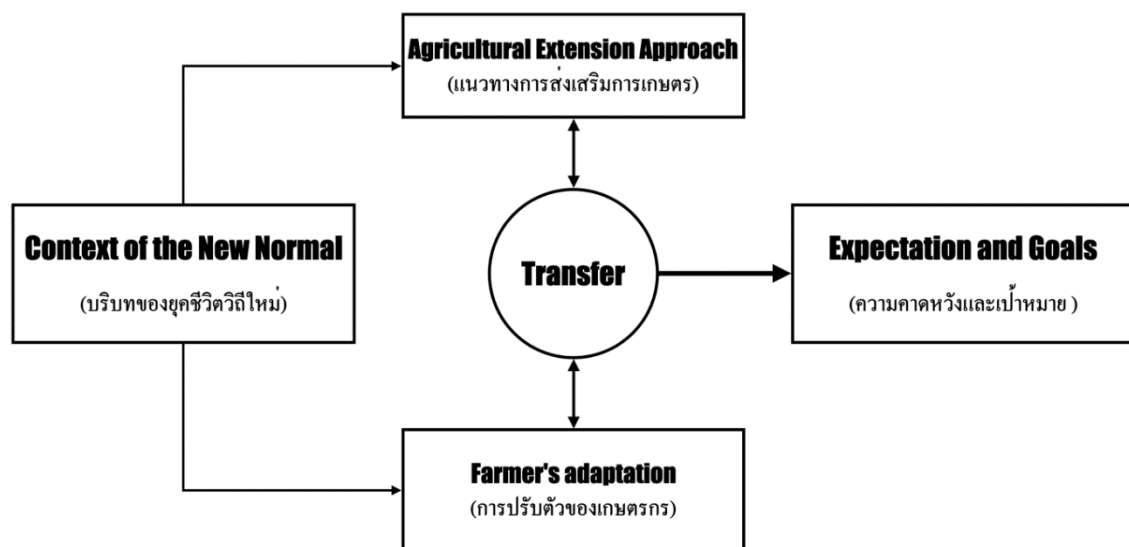


Figure 2 Agricultural Extension in the New Normal

จากภาพที่ 2 แสดงแนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่อย่างมีคุณค่า ซึ่งประกอบไปด้วยบริบทของยุคชีวิตวิถีใหม่ (Context of the New Normal) 1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ลดลง การขาดแคลนแรงงาน และแรงงานภาคเกษตรสูงวัย 2) ด้านสังคม ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำ และคนรุ่นใหม่ไม่ยอมรับในอาชีพเกษตร 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของโลกและทรัพยากรธรรมชาติ และ 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการทรัพยากรในการผลิตทางการเกษตรได้อย่างแม่นยำ

แนวทางการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ (Agricultural Extension Approach in the New Normal) โดยการสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างผู้นำที่ดี และการสร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคการเกษตร ให้มีความสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้

การปรับตัวของเกษตรกรในยุคชีวิตวิถีใหม่ (Farmer's adaptation to the New Normal) โดยการเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศ

เพื่อเปลี่ยนแปลงเกษตรกรให้บรรลุ **ความคาดหวังและเป้าหมาย (Expectation and Goals)** ความสำเร็จของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ลดความยากจน การเติบโตทางเศรษฐกิจ และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร 2) ด้านสังคม ได้แก่ การลดความเหลื่อมล้ำ และการสร้างคุณค่าให้กับอาชีพการเกษตรโดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างความร่วมมือในระดับโลก และการปลูกฝังทัศนคติเชิงอนุรักษ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำเกษตรให้กับเกษตรกรรุ่นต่อไปในอนาคตได้ และ 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพที่นำไปสู่การทำเกษตรอย่างยั่งยืนได้

บทสรุป

แนวทางส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ คือ การเสริมสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างผู้นำที่ดี และการสร้างความมั่นใจในการปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศได้ โดยเป้าหมายของการส่งเสริมการเกษตรในยุคชีวิตวิถีใหม่ต้องสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรปัจจุบันให้ดีขึ้น แต่ต้องไม่ลดศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรุ่นต่อไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นการปรับวิถีชีวิตของเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างสมบูรณ์จึงเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรที่นำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการปรับตัวในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างเหมาะสมกับบริบทในยุคชีวิตวิถีใหม่ได้

เอกสารอ้างอิง

- วรพรรณ เรืองผกา. (2550). ไร่ที่กับการเกษตร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เท็กซ์ แอน เจอร์นัลส์ พับลิเคชั่น.
- วิชญ์ อรรถวานิช. (2564). เกษตรกรต้องปรับตัวอย่างไรในยุค New Normal [PowerPoint slides]. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. https://esd.kps.ku.ac.th/kuk-conference/docs_general/3_spec_oral.pdf
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. Journal of Organizational Behavior & Human Decision Processes, 50 (2). 179-212.
- Anne Bruce, Lori Rietze, and Angela Lim. (2014). Understanding Philosophy in a Nurse's World: What, Where and Why? Nursing and Health, 2 (3). 65-71.
- Argyo Demartoto. (2021). New normal and health protocol implementation in the farmers. E3S Web of Conferences 316, 02013 (2021). 1-6.
- Attavanich, W., Chantararat, S., Chenphuengpawon, J., Mahasuweerachai, P., & Thampanishvong, K. (2019) Farms, Farmers and Farming: a Perspective through Data and Behavioral Insights. BOT Symposium Discussion Paper.
- Axinn, G. H. (1988). Guide on Alternative Extension Approaches: Agricultural Education and Extension Service. Human Resources Institutions and Agrarian Division. Rome. FAO.
- Brent M. Simpson and C. Gaye Burpee. (2014). ADAPTATION UNDER THE "NEW NORMAL" OF CLIMATE CHANGE: THE FUTURE OF AGRICULTURAL EXTENSION AND ADVISORY SERVICES. MEAS Discussion Paper 3 January 2014.
- Chantararat S., A. Lamsam and C. Rittinon. (2019) Farmers' financial attitude, behavior and the roles of behavioral bias. Forthcoming PIER Discussion Paper. No 122. Form: https://www.pier.or.th/files/dp/pier_dp_122.pdf

- Heike Bach and Wolfram Mauser. (2018). Sustainable Agriculture and Smart Farming: Department of Geography, University of Munich LMU, Munich, Germany, Pp 261-269.
- Leagans, J. P. (1961). Extension Education for Community Development. In: Kamath, M. G. (Ed). Extension Education in Community Development. India. Glasgow Printing Co. Pp 1–26.
- Michaud, N. (2015). Why Philosophy is Important for Administrations in Education. Journal of Inquiry and Action in Education, 6 (3). 74-86.
- Ravi Gorli. (2017). Future of Smart Farming with Internet of Things. Journal of Agriculture and Water Works Engineering. Department of Computer Science & Engineering, GIT, GITAM, Pp 1-12.
- Verónica Saiz-Rubio and Francisco Rovira-Más. (2020). From Smart Farming towards Agriculture 5.0: A Review on Crop Data Management: Agronomy. Agricultural Robotics Laboratory (ARL), Universitat Politècnica de València, Camino de Vera, Pp 1-21.
- Webb, L. D., Metha, A., & Jordan, K. F. (1992). Foundations of American education. Merrill.